

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

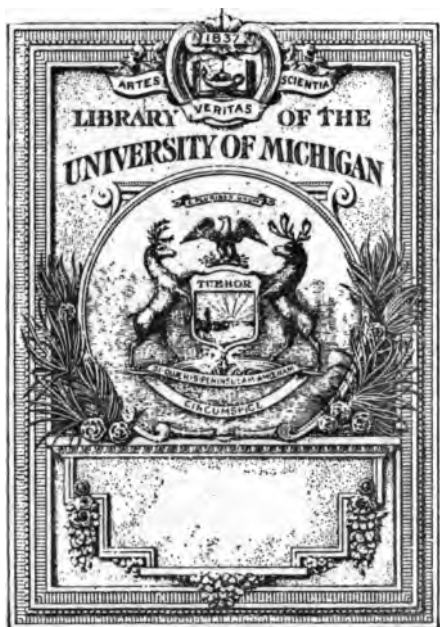
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 1,015,601

878
73
F6
1890

.

.

.

.

CORNELII NEPOTIS

878

N3

FG

1890

VITAE.

POST CAROLUM HALMIUM

RECOGNOVIT

ALFREDUS FLECKEISEN.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXC.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERI.

Aelianus ed. Hercher. 2 voll.	9.—	Celsus ed. Daremberg.	90
— varia historia	—90	Censorinus ed. Hutsch.	90
Aeneas comment. ed. Hug	1.35	Cicero ed. Müller-Klotz-Wesenberg etc.	5 part. 11 voll. kplt. . . . .
Aeschines ed. Franke.	—90	[Auch in 37 einzelnen Heften.]	
Aeschyl. tragoediae ed. Weil.	1.50	— orat. selectae XXI ed. Müller.	2 partes . . . . .
— Einzelne Stücke	—30	— XIX edd. Eberhard et	
Amplianus M. ed. Gardthausen. 2 voll.	7.20	Hirschfelder	
Amperon ed. Rose. Ed. II.	1.—	— epistolae ed. Wesenberg. 2 voll.	
Andocides ed. Blafs. Ed. II.	1.20	— sel. ed. Dietsch. 2 partes	
Annae Comnenae Alexias ed. Reifferscheid. 2 voll.	7.50	Commodianus ed. Ludwig. I & II	
Anthimus ed. Rose	1.—	Cornelius Nepos ed. Fleckeisen	
Anthologia latina ed. Riess. I. 1. 2.	7.50	Cornutus ed. Lang	
— lyrica ed. Hiller. Ed. IV.	3.—	Corpusculum poes. epic. ludib.	
Antiphon ed. Blafs. Ed. II.	2.10	— edd. Brandt et Wachsmuth. 2 voll.	
Antoninus ed. Stich	1.80	Curtius Rufus ed. Vogel	
Apollodorus ed. Bekker	1.—	Dares Phrygius ed. Meister	
Appollon. Rhodius ed. Merkel	1.—	Demosthenes ed. Dindorf. Ed. IV	
Applan ed. Mendelssohn. 2 voll.	9.—	— cur. Blafs. 3 voll.	
Archimedis opera omnia. Ed.	18.—	— Auch in 6 Partes, à pars	
Heiberg. 3 voll.	3.—	— Editio maior. 3 voll.	
Aristophanes ed. Bergk. 2 voll.	—45	Dictys Cretensis ed. Meister	
— einzelne Stücke	1.80	Dinarchus ed. Blafs	
Aristoteles, de partibus animal.	—60	Dio Cassius ed. Dindorf. 5 voll.	
ed. Langkabel.	1.50	— ed. Meib. Vol. I	
— de arte poetica ed. Christ.	1.80	Dio Chrysost. ed. Dindorf. 2 voll.	
— physica ed. Prantl.	1.80	Diodorus Siculus ed. Vogel. Vol. I	
Ethica Eudemia ed. Susenmühl	1.80	Dionysii Halicarn. ed. Jacoby. Vol. I. II	
— Nicomachea ed. Susenmühl	1.20	Dracontius ed. de Duhan	
— de coelo etc. ed. Prantl.	—60	Eclogae poet. latin. ed. Brandt	
— de coloribus, audibilibus, ...	2.40	— poet. graec. ed. Stadtmüller	
physiogn. ed. Prantl	1.20	Epicorum Graec. fragm. ed. Kinkel. I	
politica ed. Susenmühl	1.20	Erotici script. ed. Hercher. 2 voll.	
magna moralia ed. Susenmühl.	1.20	Kuclidis elem. ed. Heiberg. 5 voll.	
— de anima libri III ed. Biehl.	2.10	Eudociae violarium ed. Flach	
ars rhetorica ed. Römer	2.40	Euripides ed. Nauck. Ed. III. 3 voll.	
— metaphysica ed. Christ	4.50	— Einzelne Tragödien à	
fragmenta ed. Rose	1.60	Eusebius ed. Dindorf. 4 voll.	
oeconomica ed. Susenmühl.	3.—	Eutropius ed. Dietsch.	
— de plantis ed. Apelt.	1.20	— ed. Ruzhi	
Arriani expeditio ed. Abicht	1.80	Fabulae Aesopicae ed. Halm	
— scripta min. ed. Eberhard.	17.10	Fabulae Roman. ed. Eberhard. Vol. I	
Athenaeus ed. Kaibel. 3 voll.	6.—	Florilegium graec. 10 fasc.	
Augustinus iter. ed. Dombart. 2 voll.	1.50	Florus ed. Halm	
Aulularia ed. Peiper	6.60	Fragmenta poet. Rom. ed. Bachrens	
Ausonius ed. Peiper	3.60	Frontinus ed. Gundermann	
Autolycus ed. Hutsch	1.—	Gaius ed. Huschke. Ed. V	
Avienus ed. Breysig	—60	Galenii scripta minora. Vol. I.	
Babrius ed. Schneidevin	5.10	— ed. Marquardt	
Boetius de inst. math. ed. Friedlein	2.70	Gellius ed. Hertz. Ed. II. 2 voll.	
— de consolatione ed. Peiper	8.70	Heliodor ed. Bekker	
comm. in libr. Aristotelis septi	—60	Herodian ed. Bekker	
equivocus rec. Meiser. 2 voll.	1.60	Herodotus edd. Dietsch-Kallenberg.	
Bucolici Graeci ed. Ahrens.	1.—	— 2 voll.	
Caesar ed. Dinter. kplt.	—75	— Vol. I auch in 2, II in 3 Fasc.	
— ed. Dinter. 3 voll.	—60	Hesiodus ed. Flach	
— de bello Gallico. Ed. min.	3.—	Hesychius Milesius ed. Flach.	
— civil. Ed. min.	—45	Hieronimus ed. Herding	
Cassius Felix ed. Rose	2.70	Historia Apollonii ed. Riess	
Catal. . . . . Müller	—60	Historici Graeci minores ed. Dindorf. 2 voll.	
— nertius et Müller			
Ceb . . . . . Drosthan			

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

DISCREPANTIA SCRIPTURAE HALMIANAE.

praef. § 2 sed ii erunt § 3 hi si didicerint § 4
eat mercede conducta

Milt. 1, 2 qui consulerent Apollinem Thraces (*sic
plerumque*) 3 his 4 idque Lemnii 5 profectus]
proficiscens 2, 3 quamvis perpetuo imperium 4 illi
enim . . sese dedituros, se autem domum 3, 1 quo
copias quibus singulis ipsorum urbium 3 hic cum . . a
Scythis, Miltiades hortatus est 4 id et facile 5 Histiaeus
4, 1 Artaphernem, hisque 2 is est ab 3 quam celeri
opus esset 5, 3 proelium commiserunt (namque arbores
multis locis erant rarae) ne multitudine clauderentur
8, 1 nimiam] omnium 2 nam Chersonesi

Them. 1, 1 ordiendum 2 Acarnanam] Halicarnas-
siam 2, 4 copiis, quantas 3, 3 hic etsi 5, 3 haec est
altera 6, 5 sive sacer *sive profanus* sive privatus
7, 2 quibus fides haberetur 5 urbem ut propugnacu-
lum copias] classes 8, 2 absens prodicionis damnatus
est 3 principes animadvertisset hospitium erat
4 filiam eius parvulam arripuit et cum ea 9, 2 omnium]
hominum 10, 1 Persarum[se] dedit 10, 4 multis modis

Arist. 1, 1 Themistocli. itaque 2, 1 quo Mardo-
nius fusus barbarorumque exercitus interfectus est 2 quam
huius imperii quod eius aequitate quo duce Mardonius
erat fugatus

Paus. 1, 3 Apollini donum 2, 1 ex his regionibus
2 in iis 4 agere] geri 5 collaudat, petit 3, 1 sto-
lida] callida 7 quo argui posset 4, 1 super tali causa

IV DISCREPANTIA SCRIPTURAE HALMIANAÆ.

4 audiri 6 quo] modo ne enuntiaret nec se 5,
sic Pausanias . . maculavit. hic cum . . efflavit

Cim. 2, 2 idem iterum apud 5 sessores 3,
existimans concedere quam armis 4 in oppido 4,
imposuerit quo minus eius rebus 2 fortunae] f
tuito 3 omnes devocaret mortuos

Lys. 1, 1 sq. enim cum Peloponnesiis sexto et
cesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. id c
ratione consecutus sit, haut latet 2, 2 divertisset
3, 1 itaque hi decemviralem [illam] potestatem 2 I
donam 5 de eo foret 4, 2 cum legisset magni
dine, tanta

Alc. 1, 1 quid natura 2 formosissimus, ad o
nes resistere, dives, cum 3, 1 Nicias 4, 2 c
exisset 5 id quod usu venerat 6 qui] quod 5.
mentionem. erat 6 Thraeciae] Asiae in his 6.
et Siciliam amissam 8, 2 spondit 5 moneo, iuxta
9, 2 eaque] qui ea 10, 2 convenissent] essent 3 h
hanc 4 casam, in qua quiescebat, eamque 11, 3
serviunt

Thras. 1, 4 ad vires virtutemque valuisse [qu
ducis prudentiam] vere 5 verum] quare 2, 2 illis
huic etenim] haec enim 3 dicitur] dici 5 M
nychiamque 7 exadversus 4, 1 honoris corona
oleaginis

Con. 3, 2 velle: nemo enim sine hoc admittit
huic 3 vocant]. hoc si 4 huic volebat 4, 3 f
tem, prudentem

Dion. 1, 2 nobilem propinquitatem generosamq
maiorum famam in his 2, 3 qui eum] quem
gravi 3, 1 mansit. cum 7, 3 frangebatur 8,
adit 2 dissidentes 5 conata 9, 2 agitari 3 iisq
hisque hi propter 4 illi ut limen eius intrarant
6 quoad] quod fenestras 10, 1 ii] hi

Iph. 1, 4 pedites appellabantur loricarum et p
sertis atque aënis 2, 4 Romani appellati sunt

Chabr. 1, 2 fidente summo duce Agesilao cat

vis, reliquam 3, 3 alienam opulentium intueantur fortunam quoad] cum 4 Lesbo Sigeo 4, 1 aspiciabant 2 dirigere

Timoth. 1, 2 in quo oppugnando superiori mille et 3 suam ferre 2, 1 dein] idem 3, 2 dantur duo 5 [etiam potentiae in crimen vocabantur] exactus] coactus 4, 1 avus Conon 3 patriae sanctiora

Dat. 1, 2 hic multis milibus regionum interfectis magni 2, 1 intrassent, profligati 3, 2 ita] qua 3 quem cum omnes conspicerent 4, 3 iis] his 4 tum] eum quem] quae 6, 1 quasdam Arsideum cum magna 3 ceteri consilium sequerentur; in vulgus 5 persequitur tantum: qui cum . . pervenerat, Datames 7, 1 Sysinas qui, cum cogitasset, facere auderet et prius cogitare quam conari consuesset 3 deligit dimicare eo vellet 8, 1 statuit congredi 5 amicitiamque hortatus est 9, 4 in eum locum 10, 1 si ei rex 11, 1 maiores exercitus parari 3 diverse

Epam. 1, 1 Polymnidis 3, 2 quod interdum 5 virgo amici nubilis, quae propter consilium 6 cum confecerat, priusquam acciperet res 4, 1 adulescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem, quem tum Epaminondas plurimum diligebat 2 Diomedonte prae patriae caritate 4 exiret 6 quorum separatim 5, 3 eos] hos 6, 2 Alcmaeonem procreasse 7, 1 cuius errore eo esset deducta illa multitudo militum, ut 5 confere 9, 1 hostibus caede multisque 10, 1 cum reprehenderetur, quod liberos non relinqueret, a Pelopida . . diceret, 'vide' 3 malos defendere

Pelop. 1, 1 sin] si 3 adversus resistere 2, 4 8, 1] hi 5 cum Athenis interdiu exissent 3, 2 etiam 3que quod ab Archino uni ex his, Archiae 4, 3 periculis 1t adfuit 5, 1 etiam] cum

Ages. 1, 2 a maioribus Lacedaemoniis traditus, ut 1t pro quos 3 utraque suum virilem sexum 2, 1 ut exercitus emitterent 5 conciliari 5, 3 dixit 6, 1 ad ater secundum premeretur, ut . . divinaret, exire noluit. idem

VI DISCREPANTIA SCRIPTURAE HALMIANAЕ.

2 id se quoque] et se quoque id 7, 4 differret cuiusvis 8, 2 in Aegyptum iisset eodemque comites omnes accubuissent vestitu in his non beatissimos esse 5 vilia] illa

Eum. 1, 1 maior, sed multo illustrior atque etiam honoratior, quod magnos homines virtute metimur, non fortuna 3 enim] ille 3, 3 summi] summa 4, 2 hostibus 5, 1 qui deseruerant in his 6 iumenta nitida 6, 1 utrum regnum repetitum in Macedoniam veniret (nam . . habitabat) et eas res 7, 1 quam alii Macedonum 8, 2 cum quibus steterint, quam adversus quos fecerint 9, 2 quod diebus 4 ut] et 11, 3 deuteretur victo 5 succubuerit. non [enim] virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi.' neque id erat falsum. [nam et . . venusta.] 13, 1 in his 2 quod nemo 3 et uno 4 ii] hi

Phoc. 1, 1 notior integritas 4 iis] his 2, 4 populi, et Atheniensium 3, 2 in his 4, 1 Piraei 2 facultas et dicendi causam. inde iudicio

Timol. 1, 3 regni posset 2, 2 quem et ex quanto 3, 2 detecta] deserta 4 obtinere, maluit 5, 2 homines] omnes 3 de quo vellet, impune

Ham. 1, 5 tenuerant 2, 2 ii] hi 3 impetrarint 4 in his

Hann. 2, 3 corruptum alia atque antea sentire 3, 3 duxit. saltum 4 qua] quae 4, 3 hoc itinere etiamtum 5, 1 profectus est nullo 2 obiecto visu 6, 2 inde] in 7, 3 etiam nunc 4 imperator] praetor 6 anno post [praeturam] profugit 8, 1 quarto] tertio ad bellum Antiochi spe fiduciaque inducerentur, cui 3 quam Thermopylis 4 confixit. quo 9, 4 tolleret secumque 10, 1 Poenus illis Cretensibus omnibus exercuit 2 et terra: quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi. sed . . societatem: quem 11, 3 cuius etsi 4 petit 12, 5 quid esset 13, 3 ex his Sosilus Sosilo

Cat. 2, 1 exque ea 2 priori 3, 4 aut fierent aut

Att. 1, 4 perpetuo fuerit 3, 3 habebant. igitur.

DISCREPANTIA SCRIPTURAE HALMIANAЕ. VII

in ea potissimum urbe 4, 2 cui] qui 5, 4 tantae]
 tanta 6, 2 effusi 7, 3 Attici autem quies tanto opere
 Caesari 8, 1 illud tempus occiso Caesare, quo con-
 vertisse [videretur] 4 se neque] sed neque 9, 2 ven-
 ditabant] dabant 4 Attico, sponsor 10, 3 quoque est
 Attici 4 eius] illius 5 fuit. neque enim .. salutis [sed
 coniuncti] 6 laude fertur 12, 3 triumviri 13, 4
 potius diligentia .. est industriae 15, 1 non liberalis,
 sed levis arbitrabatur .. non posset 3 potest] poterat
 16, 3 desiderabit 18, 3 qui a quoque ortus 4 Claudii de
 Marcellorum 5 nam de viris, qui Romani populi
 credendum est 20, 1 scriberet] mitteret 5 [intercedere]

ad
 am
 m
 er
 op
 silo
 au
 ur

CORNELII NEPOTIS
LIBER DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS
EXTERARUM GENTIUM.

PRAEFATIO.

Non dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus 1
scripturae leve et non satis dignum summorum viro-
rum personis iudicent, cum relatum legent, quis mu-
sicam docuerit Epaminondam, aut in eius virtutibus
commemorari, saltasse eum commode scienterque tibiis
cantasse. sed hi erunt fere, qui expertes litterarum 2
Graecarum nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus
conveniat, putabunt. ii si didicerint non eadem omni- 3
bus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum
institutis iudicari, non admirabuntur nos in Graiorum
virtutibus exponendis mores eorum secutos. neque 4
enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro,
sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum
cives eius eodem uterentur instituto. at id quidem
nostris moribus nefas habetur. laudi in Creta ducitur
adulescentulis quam plurimos habuisse amatores. nulla
Lacedaemoni vidua tam est nobilis, quae non ad cenam
eat [mercede] conductam. magnis in laudibus tota fere 5
fuit Graecia victorem Olympiae citari, in scaenam vero
prodire ac populo esse spectaculo nemini in eisdem
gentibus fuit turpitudini. quae omnia apud nos partim
infamia, partim humilia atque ab honestate remota
ponuntur. contra ea pleraque nostris moribus sunt 6
decora, quae apud illos turpia putantur. quem enim

Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? cuius non mater familias primum locum tenet ac
 7 atque in celebritate versatur? quod multo fit in Graecia. nam neque in convivium adhibetur propinquorum, neque sedet nisi in interiore aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nem
 8 cedit nisi propinqua cognatione coniunctus. sed plura persequi cum magnitudo voluminis prohibet, festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. ad propositum veniemus et in hoc exponemus de vita excellentium imperatorum.

I. MILTIADES.

1 Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, cum e
 tiquitate generis et gloria maiorum et sua mo
 unus omnium maxime floreret eaque esset aetat
 non iam solum de eo bene sperare, sed etiam
 fidere cives possent sui, talem eum futurum, qu
 cognitum iudicarunt, accidit ut Athenienses Ch
 2 nesum colonos vellent mittere. cuius generis
 magnus numerus esset et multi eius demigrat
 peterent societatem, ex iis delecti Delphos deli
 3 tum missi sunt [qui consulerent Apollinem], qu
 tissimum duce uterentur. namque tum Thraece
 regiones tenebant, cum quibus armis erat dimican
 3 [his] consulentibus nominatim Pythia praecepit
 Miltiadem imperatorem sibi sumerent: id si fecis
 4 incepta prospera futura. hoc oraculi responso
 tiades cum delectā manū classe Chersonesum prof
 cum accessisset Lemnum et incolas eius insulae
 potestatem redigere vellet Atheniensium, idqu
 5 Lemnii sua sponte facerent postulasset, illi irrid
 responderunt tum id se facturos, cum ille
 navibus profectus vento aquilone venisset Lem
 hic enim ventus ab septemtrionibus oriens adve

net Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi tem- 6
 is non habens cursum direxit, quo tendebat, per-
 nitque Chersonesum.

Ibi brevi tempore barbarorum copiis disiectis, tota 2
 gione, quam petierat, potitus, loca castellis idonea
 munivit, multitudinem, quam secum duxerat, in agris
 illocavit crebrisque excursionibus locupletavit. neque 2
 inus in ea re prudentia quam felicitate adiutus est.
 um cum virtute militum devicisset hostium exercitus, 1
 imma aequitate res constituit atque ipse ibidem
 anere decrevit. erat enim inter eos dignitate regia, 3
 uamquam carebat nomine, neque id magis imperio
 uam iustitia consecutus. neque eo setius Athenien-
 bus, a quibus erat profectus, officia praestabat. qui- 1
 us rebus fiebat ut non minus eorum voluntate perpe-
 rum imperium obtineret, qui miserant, quam illorum,
 um quibus erat profectus. Chersoneso tali modo con- 4
 tituta Lemnum revertitur et ex pacto postulat ut
 ibi urbem tradant: [illi enim dixerant, cum vento
 ore a domo profectus eo pervenisset, sese dedituros]
 e enim domum Chersonesi habere. Cares, qui tum 5
 emnum incolebant, etsi praeter opinionem res ceci-
 erat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adver-
 ariorum capti resistere ausi non sunt atque ex in-
 ula demigrarunt. pari felicitate ceteras insulas, quae
 Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit po-
 estatem.

Eisdem temporibus Persarum rex Darius ex Asia 3
 a Europam exercitu traiecto Scythis bellum inferre
 crevit. pontem fecit in Histro flumine, qua copias
 adduceret. eius pontis, dum ipse abesset, custodes
 aliquid principes, quos secum ex Ionia et Aeolide
 axerat, quibus singularum urbium perpetua dederat
 mperia. sic enim facillime putavit se Graeca lingua 2
 quentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum
 otestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset,
 nibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. 1

in hoc fuit tum numero Miltiades [cui illa custod
8 crederetur]. hic, cum crebri afferrent nuntii male re
gerere Darium premique a Scythis, hortatus est pont
custodes, ne a fortuna datam occasionem liberanda
4 Graeciae dimitterent. nam si cum iis copiis, qui
secum transportarat, interisset Darius, non solum Eur
pam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolere
Graeci genere, liberos a Persarum futuros domination
et periculo. id facile effici posse: ponte enim rescis
regem vel hostium ferro vel inopia paucis diebus in
5 teriturum. ad hoc consilium cum plerique accederen
Hestiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens
non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedi
— dire et multitudini, quod Darii regno ipsorum nit
retur dominatio: quo extincto ipsos potestate expulsos
civibus suis poenas duros. itaque adeo se abhorret
a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius quam
6 confirmari regnum Persarum. huius cum sententia
plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans tam
multis consiliis ad regis aures consilia sua perventum
Chersonesum reliquit ac rursus Athenas demigravit
cuius ratio etsi non valuit, tamen magno opere
laudanda, cum amicior omnium libertati quam sua
fuerit dominationi.

4 Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset
hortantibus amicis, ut Graeciam redigeret in suam
potestatem, classem quingentarum navium comparavit
eique Datim praefecit et Artaphernem iisque ducem
peditum, decem equitum milia dedit, causam int
serens se hostem esse Atheniensibus, quod eorum
auxilio Iones Sardis expugnassent suaeque praesidi
2 interfecissent. illi praefecti regii classe ad Euboeam
appulsa celeriter Eretriam ceperunt omnesque ei
gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt
inde ad Atticam accesserunt ac suas copias in campum
Marathona deduxerunt. is abest ab oppido ci
3 ter milia passuum decem. hoc tumultu Atheniens

tam propinquo tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt Phidippumque cursorem eius generis, qui hemerodromoe vocantur, Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret quam celerrimo opus esse auxilio. domi autem creant decem praetores, 4 qui exercitui praecessent, in eis Miltiadem. inter quos magna fuit contentio, utrum moenibus se defenderent an obviam irent hostibus acieque decernerent. unus 5 Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus animum accessurum, cum viderent de eorum virtute non desperari, et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent auderi adversus se tam exiguis copiis dimicari.

Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio 5 fuit praeter Plataeenses. ea mille misit militum. itaque horum adventu decem milia armatorum completa sunt, quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. quo factum est ut plus quam collegae Miltiades 2 valeret. eius ergo auctoritate impulsu Athenienses copias ex urbe eduxerunt locoque idoneo castra fecerunt. dein postero die sub montis radicibus acie 3 regione instructa non apertissima (namque arbores multis locis erant raras) proelium commiserunt hoc consilio, ut et montium altitudine tegerentur et arborum tractu equitatus hostium impediretur [ne multitudine clauderentur]. Datis etsi non aequum locum 4 videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum configere cupiebat, eoque magis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. itaque in aciem peditum centum, equitum decem milia produxit proeliumque commisit. in quo 5 tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplex numerum hostium profligarint, adeoque eos perterruerunt, ut Persae non castra, sed naves petierint. qua pugna nihil adhuc exstitit nobilius: nulla enim umquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

¶ Cuius victoriae non alienum videtur quale premium Miltiadi sit tributum docere, quo facilius tellegi possit eandem omnium civitatum esse naturam ut enim populi Romani honores quondam fuerunt et tenues ob eamque causam gloriosi, nunc aut effusi atque obsoleti, sic olim apud Athenienses fuimus. namque huic Miltiadi, qui Athenas totamque Graeciam liberarat, talis honos tributus est, porticu, quae Poecile vocatur, cum pugna depingitur Marathonia, ut in decem praetorum numero praetorius imago poneretur isque hortaretur milites praetoriumque committeret. idem ille populus, posteaquam maius imperium est nactus et largitione magistratu corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalegum decrevit.

2 Post hoc proelium classem septuaginta navi
Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, q
barbaros adiuverant, bello persequeretur. quo in
perio plerasque ad officium redire coëgit, nonnu
3 vi expugnavit. ex his Parum insulam opibus elat
cum oratione reconciliare non posset, copias e ni
bus eduxit, urbem operibus clausit omnique comme
privavit, dein vineis ac testudinibus constitutis
4 pius muros accessit. cum iam in eo esset, ut opp
potiretur, procul in continenti lucus, qui ex ins
conspiciebatur, nescio quo casu nocturno tempore
census est. cuius flamma ut ab oppidanis et oppug
toribus est visa, utrisque venit in opinionem sign
5 a classiariis regiis datum. quo factum est ut et P
a deditione deterrerentur et Miltiades, timens ne cla
regia adventaret, incensis operibus, quae statuerat, c
totidem navibus atque erat profectus Athenas ma
6 cum offensione civium suorum rediret. accusatus e
est prodicionis, quod, cum Parum expugnare pos
a rege corruptus infectis rebus discessisset. eo t
pore aeger erat vulneribus, quae in oppugnando opp
acceperat. itaque cum ipse pro se dicere non pos

verba fecit frater eius Stesagoras. causa cognita capitis 6
 solutus pecunia multatus est, eaque lis quinquaginta
 lentis aestimata est, quantus in classem sumptus
 ctus erat. hanc pecuniam quod solvere in praesentia
 non poterat, in vincla publica coniectus est ibique
 rem obiit supremum.

Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia 8
 causa fuit damnationis. namque Athenienses propter
 isistrati tyrannidem, quae paucis annis ante fuerat,
 imiam civium suorum potentiam extimescebant. Mil- 2
 ades, multum in imperiis magistratibusque versatus,
 non videbatur posse esse privatus, praesertim cum
 consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur.
 nam in Chersoneso omnes illos quos habitarat annos 3
 perpetuam obtinuerat dominationem tyrannusque fuerat
 appellatus, sed iustus. non erat enim vi consecutus,
 sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate re-
 nebat. omnes autem et dicuntur et habentur tyranni,
 qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae liber-
 ate usa est. sed in Miltiade erat cum summa huma- 4
 itas tum mira communitas, ut nemo tam humilis
 esset, cui non ad eum aditus pateret; magna aucto-
 ritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei
 militaris maxima. haec populus respiciens maluit illum
 moximum plecti quam se diutius esse in timore.

II. THEMISTOCLES.

Themistocles, Neocli filius, Atheniensis. huius 1
 initia ineuntis adolescentiae magnis sunt emendata vir-
 tutibus, adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares
 videntur. sed ab initio est ordiendus. pater eius 2
 Cleocles generosus fuit. is uxorem Acarnanam civem
 duxit, ex qua natus est Themistocles. qui cum minus
 esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat et
 rem familiarem negligebat, a patre exheredatus est.

- 3 quae contumelia non fregit eum, sed erexit. nam cum iudicasset sine summa industria non posse eam extinguere, totum se dedit rei publicae, diligentius amici famaeque serviens. multum in iudiciis privatis versabatur, saepe in contionem populi prodibat; nulla re maior sine eo gerebatur; celeriter quae opus erant 4 reperiebat, facile eadem oratione explicabat, nequius minus in rebus gerendis promptus quam excogitandi erat, quod et de instantibus, ut ait Thucydides, verissime iudicabat et de futuris callidissime coniciebat quo factum est ut brevi tempore illustraretur.
- 2 Primus autem græcus fuit capessendae rei publicae bello Corcyraeo: ad quod gerendum praetor 1 populo factus non solum praesenti bello, sed etiam 2 reliquo tempore ferocem orem reddidit civitatem. nam cum pecunia publica, quae ex metallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret, ille persuasit populo ut ea pecunia classis centum navium aedificaretur. 3 qua celeriter effecta primum Corcyraeos fregit deinde maritimos praedones consecrando mare tutum reddidit. in quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. id quantae salutis fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico nam cum Xerxes et mari et terra bellum universae inferret Europae, cum tantis copiis eam invasit, quantis 5 neque ante nec postea habuit quisquam: huius enim classis mille et ducentarum navium longarum fuit quam duo milia onerariarum sequebantur, terrestri autem exercitus septingenta peditum, equitum quadringenta milia fuerunt. cuius de adventu cum fama in Graeciam esset perlata et maxime Athenienses perdidicerentur propter pugnam Marathoniam, miserum Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis 7 se munirent. id responsum quo valeret cum intellegeret nemo, Themistocles persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se suaeque conferrent: eum enim

deo significari murum ligneum. tali consilio probato 8
dunt ad superiores totidem naves triremes suaque
inia, quae moveri poterant, partim Salamina, partim
oezena deportant: arcem sacerdotibus paucisque ma-
ribus natu ad sacra procuranda tradunt, reliquum
pidum relinquunt.

Huius consilium plerisque civitatibus displicebat 3
in terra dimicari magis placebat. itaque missi sunt
lecti cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, qui Ther-
opylas occuparent longiusque barbaros progredi non
sterentur. ii vim hostium non sustinuerunt eoque
co omnes interierunt. at classis communis Graeciae 2
ecentarum navium, in qua ducentae erant Athenien-
um, primum apud Artemisium inter Euboeam con-
nentemque terram cum classariis regiis confligit.
igustias enim Themistocles quaerebat, ne multitu-
ne circumiretur. hinc etsi pari proelio discesserant, 3
amen eodem loco non sunt ausi manere, quod erat
ericulum, ne, si pars navium adversariorum Euboeam
iperasset, ancipiti premerentur periculo. quo factum 4
st ut ab Artemisio discederent et exadversum Athenas
pud Salamina classem suam constituerent.

At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus ac- 4
essit astu idque nullis defendentibus interfectis sacer-
otibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. cuius 2
amma perterriti classarii cum manere non auderent
t plurimi hortarentur, ut domos suas discederent
oenibusque se defenderent, Themistocles unus restitit
t universos pares esse posse aiebat, dispersos testa-
atur perituros, idque Eurybiadi, regi Lacedaemonio-
am, qui tum summae imperii praeerat, fore affirmabat.
nem cum minus quam vellet moveret, noctu de ser- 3
is suis quem habuit fidelissimum ad regem misit, ut
i nuntiaret suis verbis, adversarios eius in fuga esse:
ui si discessissent, maiore cum labore et longinquiore 4
mpore bellum confecturum, cum singulos consectari
geretur: quos si statim aggrederetur, brevi universos

oppressurum. hoc eo valebat, ut ingratiis ad depugnandum omnes cogerentur. hac re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus adeo angusto mari confluxit, ut eius multitudo navium explicari non potuerit. victus ergo est magis etiam consilio Themistocli quam armis Graeciae.

5 Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiamtum iis opprimere posset hostes: iterum ab eodem gradu depulsus est. nam Themistocles, verens ne bellare perseveraret, certiorum eum fecit id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur ac reditu in Asiam excluderetur, idque ei persuasit. itaque qua sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam reversus est seque a Themistocle non superatum, sed conservatum iudicavit. sic unius viri prudentia Graecia libera est Europaeque succubuit Asia. haec altera victoria, quae cum Marathonio possit comparari tropaeo. nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

6 Magnus hoc bello Themistocles fuit neque minor in pace. cum enim Phalerico portu neque magno neque bono Athenienses uterentur, huius consilio triplex Piraei portus constitutus est iisque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate aequiperaret utilitate superaret. idem muros Atheniensium restituere praecipuo suo periculo. namque Lacedaemonii causam idoneam nacti propter barbarorum excursiones, quae negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem muros habere, ne essent loca munita, quae hostes possiderent, Athenienses aedificantes prohibere sunt conati. hoc longe alio spectabat atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonica et Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intellexerent Lacedaemonii de principatu

cum iis certamen fore. quare eos quam infir- 4
 mos esse volebant. postquam autem audierunt
 os strui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri
 rent. his praesentibus desierunt ac se de ea re
 tos ad eos missuros dixerunt. hanc legationem 5
 cepit Themistocles et solus primo profectus est:
 qui legati ut tum exirent, cum satis alti tuendo
 i exstructi viderentur, praecepit: interim omnes,
 i atque liberi, opus facerent neque ulli loco par-
 nt, sive sacer sive privatus esset sive publicus, et
 que, quod idoneum ad muniendum putarent, con-
 rent. quo factum est ut Atheniensium muri ex
 llis sepulcrisque constarent.

Themistocles autem, ut Lacedaemonem venit, adire 7
 magistratus noluit et dedit operam, ut quam lon-
 gime tempus duceret, causam interponens se colle-
 expectare. cum Lacedaemonii quererentur opus 2
 lo minus fieri eumque in ea re conari fallere, in-
 n reliqui legati sunt consecuti. a quibus cum
 sset non multum superesse munitionis, ad ephoros
 daemoniorum accessit, penes quos summum erat
 erium, atque apud eos contendit falsa iis esse de-
 : quare aequum esse illos viros bonos nobilesque
 ere [quibus fides haberetur], qui rem explorarent:
 rea se obsidem retinerent. gestus est ei mos, tres- 3
 legati functi summis honoribus Athenas missi
 . cum his collegas suos Themistocles iussit pro-
 ci iisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum
 tos dimitterent quam ipse esset remissus. hos 4
 quam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratus
 tumque Lacedaemoniorum adiit et apud eos liber-
 : professus est: Athenienses suo consilio, quod
 muni iure gentium facere possent, deos publicos
 que patrios ac penates, quo facilius ab hoste pos-
 defendere, muris saepsisse neque in eo quod in-
 esset Graeciae fecisse. nam illorum urbem [ut] 5
 ugnaculum oppositum esse barbaris, apud quam

- 6 iam bis copias regias fecisse naufragium. Lacedaemonios autem male et iniuste facere, qui id potest intuerentur, quod ipsorum dominationi quam cunctis universae Graeciae utile esset. quare, si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, *cum* aliter illos numquam in patriam essent cepturi.
- 8 Tamen non effugit civium suorum invidiam. et quae ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades testularum suffragiis e civitate eiectus Argos libertum concessit. hic cum propter multas virtutes magna cum dignitate viveret, Lacedaemonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, cunctis societatem cum rege Perse ad Graeciam opprimendam fecisset. hoc crimine absens damnatus est. id ut evitaret, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyra demigravit. ibi cum eius principes *insulae* animam timere, ne propter se bellum iis Lacedaemoniis et Athenienses indicerent, ad Admetum, Molossorum regem, cum quo ei hospitium *non* erat, confugit. cum venisset et in praesentia rex abesset, quo maiore religione se receptum tueretur, filium eius parvum arripuit et cum eo se in sacrarium, quod summae colebatur caerimonia, coniecit. inde non prius egressus est, quam rex eum data dextra in fidem recipere quam praestitit. nam cum ab Atheniensibus et Lacedaemoniis exposceretur publice, supplicem non contempsit, monuitque ut consuleret sibi: difficile enim in tam propinquo loco tuto eum versari. itaque etiam nam eum deduci iussit et quod satis esset praeparavit.
- 6 dedit. hic in navem omnibus ignotus nautis escapebat, quae cum tempestate maxima Naxum ferretur, tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles si eo pervenisset, sibi esse pereundum. hac necitate coactus domino navis, quis sit, aperit, multa precor
- 7 cens, si se conservasset. at ille clarissimi viri clementia misericordia diem noctemque procul ab insula in

vem tenuit in ancoris neque quemquam ex ea exire
ssus est. inde Ephesum pervenit ibique Themisto-
m exponit. cui ille pro meritis postea gratiam
tulit.

Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe 9
gnante in Asiam transisse. sed ego potissimum Thu-
didi credo, quod *et* aetate proximus de iis, qui illo-
m temporum historiam reliquerunt, et eiusdem civi-
tis fuit. is autem ait ad Artaxerxen eum venisse
que his verbis epistolam misisse: 'Themistocles veni 2
te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum
am intuli, quamdiu mihi necesse fuit adversum
strem tuum bellare patriamque meam defendere. idem 3
ulto plura bona feci, postquam in tuto ipse et ille
periculo esse coepit. nam cum in Asiam reverti
illet proelio apud Salamina facto, litteris eum cer-
orem feci id agi ut pons, quem in Hellesponto fe-
rat, dissolveretur atque ab hostibus circumiretur:
10 nuntio ille periculo est liberatus. nunc autem 4
nfugi ad te exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens
nicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum
nicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus
st. te autem rogo, ut de iis rebus, quas tecum collo-
ni volo, annum mihi tempus des eoque transacto
l te venire patiaris.'

Huius rex animi magnitudinem admirans cupiens-10
ne talem virum sibi conciliari veniam dedit. ille
me illud tempus litteris sermonique Persarum dedit:
nibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur
pud regem verba fecisse, quam ii poterant, qui in
erside erant nati. hic cum multa regi esset polli- 2
tus gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet,
lum Graeciam bello oppressurum, magnis muneribus
b Artaxerxe donatus in Asiam rediit domiciliumque
lagnesiae sibi constituit. namque hanc urbem ei rex 3
onarat, his quidem verbis, quae ei panem praeberet
x qua regione quinquagena talenta quotannis redi-

bant), Lampsacum autem, unde vinum sumeret, Myuntum ex qua obsonium haberet.

Huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus, statua in foro Magnesiae. de cuius morte multumodis apud plerosque scriptum est, sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illud ait Magnesiae morbo mortuum neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumpsisse, cum se, qui regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. idem ossa eius clam in Attica a amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditiōnis esset damnatus, memoriae prodidit.

III. ARISTIDES.

1 Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequal
fere fuit Themistocli atque cum eo de principatu con-
2 tendit: namque obtrecharunt inter se. in his autem
cognitum est, quanto antestaret eloquentia innocentiae.
quamquam enim adeo excellebat Aristides ab-
tinentia, ut unus post hominum memoriam, quem
quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit appo-
latus, tamen a Themistocle collabefactus testula in
3 exilio decem annorum multatus est. qui quidem cum
intellegeret reprimi concitatam multitudinem non pos-
cedensque animadvertisset quendam scribentem, ut pa-
tria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur, quare id facere
aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena digna
4 duceretur. cui ille respondit se ignorare Aristidem
sed sibi non placere, quod tam cupide laborasset, et
5 praeter ceteros Iustus appellaretur. hic decem anno-
rum legitimam poenam non pertulit. nam postquam
Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere anno quando
erat expulsus, populi scito in patriam restitutus est.
2 Interfuit autem pugnae navali apud Salaminem

uae facta est prius quam poena liberaretur. idem
 ractor fuit Atheniensium apud Plataeas in proelio,
 quo fusus barbarorum exercitus Mardoniusque inter-
 ectus est. neque aliud est ullum huius in re militari 2
 illustre factum quam eius imperii memoria, iustitiae
 vero et aequitatis et innocentiae multa, in primis quod
 auius aequitate factum est, cum in communi classe
 esset Graeciae simul cum Pausania [quo duce Mar-
 lonius erat fugatus], ut summa imperii maritimi ab
 Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses: namque 3
 ante id tempus et mari et terra duces erant Lacedae-
 monii. tum autem et intemperantia Pausaniae et
 iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates
 Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent
 et adversus barbaros hos duces deligerent sibi.

Quos quo facilius repellerent, si forte bellum 3
 renovare conarentur, ad classes aedificandas exercitus-
 que comparandos quantum pecuniae quaeque civitas
 daret, Aristides delectus est qui constitueret, eiusque
 arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis
 Delum sunt collata: id enim commune aerarium esse
 voluerunt. quae omnis pecunia postero tempore Athe-
 nas translata est. hic qua fuerit abstinencia, nullum 2
 est certius indicium quam *quod*, cum tantis rebus prae-
 fuisset, in tanta paupertate decessit, ut qui efferretur
 vix reliquerit. quo factum est ut filiae eius publice 3
 alerentur et de communi aerario dotibus datis collo-
 carentur. decessit autem fere post annum quartum
 quam Themistocles Athenis erat expulsus.

IV. PAUSANIAS.

Pausanias Lacedaemonius magnus homo, sed va- 1
 rius in omni genere vitae fuit: nam ut virtutibus
 eluxit, sic vitiis est obrutus. huius illustrissimum est 2
 proelium apud Plataeas. namque illo duce Mardonius,

- satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis et consilii plenus cum ducentis milibus peditum, quos viritim legem et viginti equitum haud ita magna manu Graecia 3 fugatus est, eoque ipse dux cecidit proelio. qua victoria elatus plurima miscere coepit et maiora concupiscere. sed primum in eo est reprehensus, quod ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset epigrammate inscripto, in quo haec erat sententia: sed ductu barbaros apud Plataeas esse deletos eiusque 4 victoriae ergo Apollini *id* donum dedisse. hos vero Lacedaemonii exsculpserunt neque aliud scripserunt quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi.
- 2 Post id proelium eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum atque Hellespontum miserunt, 2 ex iis regionibus barbarorum praesidia depelleret. post felicitate in ea re usus elatius se gerere coepit maioresque appetere res. nam cum Byzantio expugnata cepisset complures Persarum nobiles atque in eis non nullos regis propinquos, hos clam Xerxi remisit, simulans ex vinculis publicis effugisse, et cum iis Gorgylum Eretriensem, qui litteras regi redderet, in quibus haec fuisse scripta Thucydides memoriae prodidit 3 'Pausanias, dux Spartae, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri missaeque tecum affinitate coniungi cupit: quare, si tibi 4 videtur, des ei filiam tuam nuptum. id si feceris, et Spartam et ceteram Graeciam sub tuam potestatem se adiuvante te redacturum pollicetur. his de rebus si quid agere volueris, certum hominem ad eum mittere 5 face, cum quo colloquatur.' rex tot hominum salutem tam sibi necessarium magno opere gavisus confestim cum epistula Artabazum ad Pausaniam mittit in qua eum collaudat ac petit, ne cui rei parcat ea efficienda, quae polliceretur: si perfecit, nullum 6 rei a se repulsam laturum. huius Pausanias voluntas

ognita alacrior ad rem gerendam factus in suspicio-
nem cecidit Lacedaemoniorum. quo facto domum re-
vocatus, accusatus capitis absolvitur, multatur tamen
pecunia, quam ob causam ad classem remissus non est.

At ille post non multo sua sponte ad exercitum 3
rediit et ibi non stolidus, sed dementi ratione cogitata
stefecit: non enim mores patrios solum, sed etiam
cultum vestitumque mutavit. apparatu regio utebatur, 2
teste Medica; satellites Medi et Aegyptii sequebantur;
pulabatur more Persarum luxuriosius, quam qui ad-
rant perpeti possent; aditum petentibus [conveniundi] 3
non dabat, superbe respondebat, crudeliter imperabat.
partam redire nolebat; Colonas, qui locus in agro
troade est, se contulerat; ibi consilia cum patriae
um sibi inimica capiebat. id postquam Lacedaemonii 4
escierunt, legatos cum clava ad eum miserunt, in qua
more illorum erat scriptum: nisi domum reverteretur,
e capitis eum damnaturos. hoc nuntio commotus, 5
perans se etiamtum pecunia et potentia instans peri-
culum posse depellere, domum rediit. huc ut venit,
ab ephoris in vincla publica est coniectus: licet enim
legibus eorum cuivis ephoro hoc facere regi. hinc
amen se expedit, neque eo magis carebat suspicione:
nam opinio manebat eum cum rege habere societatem.
est genus quoddam hominum, quod Hilotae vocatur, 6
quorum magna multitudo agros Lacedaemoniorum colit
servorumque munere fungitur. hos quoque sollici-
tare spe libertatis existimabatur. sed quod harum 7
rerum nullum erat apertum crimen, quo coargui pos-
set, non putabant de tali tamque claro viro suspicioni-
bus oportere iudicari et exspectandum, dum se ipsa
res aperiret.

Interim Argilius quidam adolescentulus, quem 4
puerum Pausanias amore venerio dilexerat, cum epi-
tulam ab eo ad Artabazum accepisset eique in suspi-
cionem venisset aliquid in ea de se esse scriptum,
quod nemo eorum redisset, qui [super tali causa]

- eodem missi erant, vincla epistolae laxavit signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum.
- 2 erant in eadem epistula quae ad ea pertinebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant. has ille litteras ephoris tradidit. non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. nam ne huius quidem indicio impulsus sunt ut Pausaniam comprehenderent, neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse
- 4 indicasset. itaque huic indici, quid fieri vellent, praeceperunt. fanum Neptuni est Taenari, quod violari nefas putant Graeci. eo ille [index] confugit in araque consedit. hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset exaudiri, si quis quid loqueretur cum
- 5 Argilio. huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eo. quem cum supplicem dei videret in ara sedentem, quaerit, causae quid sit tam repertini consilii. huic ille, quid ex litteris comperisset
- 6 aperit. quo magis Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret neu se meritum de illo optime proderet, quodsi eam veniam sibi dedisset tantisque implicatum rebus sublevasset, magno ei praemio futurum.
- 5 His rebus ephori cognitis satius putarunt in urbem eum comprehendi. quo cum essent profecti et Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur, in itinere, cum iam in eo esset ut comprehenderetur, ex vultu cuiusdam ephori, qui eum
- 2 admoneri cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis ante gradibus, quam qui eum sequebantur, in aedem Minervae, quae Chalcioicos vocatur, confugit hinc ne exire posset, statim ephori valvas eius aedis obstruxerunt tectumque sunt demoliti, quo celerius
- 3 sub divo interiret. dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse eamque iam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum
- 4 lapidem ad introitum aedis attulisse. hic cum semper nimis de templo elatus esset, confestim animam effla-

vit. sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. cuius mortui corpus cum eodem nonnulli 5 dicerent inferri oportere, quo ii qui ad supplicium essent dati, displicuit pluribus, et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus. inde posterius *dei Delphici responso erutus atque eodem loco sepultus est*, ubi vitam posuerat.

V. CIMON.

Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum 1 initio usus est adulescentiae. nam cum pater eius litem aestimatam populo solvere non potuisset ob eamque causam in vinclis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur neque legibus Atheniensium 2 emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus erat, solvisset. habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis amore quam more ductus: namque Atheniensibus licet eodem 3 patre natas uxores ducere. huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. is cum talem con- 4 dicionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinclis publicis interire, quoniam prohibere posset, seque Calliae nupturam, si ea quae polliceretur praestitisset.

Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter ad 2 principatum pervenit. habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris civilis tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitiis fuerat versatus. itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate et apud exercitum plurimum valuit auctoritate. primum imperator apud 2 flumen Strymona magnas copias Thraecum fugavit,

oppidum Amphipolim constituit eoque decem milia Atheniensium in coloniam misit. idem iterum *imperator* apud Mycalen Cypriorum et Phoenicum ducen-
 3 tarum navium classem devictam cepit eodemque die pari fortuna in terra usus est. namque hostium navibus captis statim ex classe copias suas eduxit barbarorumque maximam vim uno concursu prostravit.
 4 qua victoria magna praeda potitus cum domum reverteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitem imperii defecerant, bene animatas confirmavit,
 5 alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant, vacuefecit, possessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios opulentia fretus suo adventu fregit. his ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

3 Quibus rebus cum unus in civitate maxime flo-
 reret, incidit in eandem invidiam quam pater suus ceterique Atheniensium principes: nam testarum suffragiis [quod illi ὀκτρακισμὸν vocant] decem annorum
 2 exilio multatus est. cuius facti celerius Athenienses quam ipsum paenituit. nam cum ille animo forti invidiae ingratorum civium cessisset bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent, confestim notas
 8 eius virtutis desiderium consecutum est. itaque post annum quintum, quam expulsus erat, in patriam revocatus est. ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans *Graeciae civitates de controversiis suis inter se iure disceptare quam armis contendere*, Lacedaemonem sua sponte est profectus pacem-
 4 que inter duas potentissimas civitates conciliavit. post neque ita multo, Cyprum cum ducentis navibus *imperator* missus, cum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus in *oppugnando* oppido Citio est mortuus.

4 Hunc Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desideraverunt. fuit enim tanta liberalitate

cum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquam in eis custodem posuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quominus eis rebus quibus quisque vellet frueretur. semper eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare. saepe, cum aliquem offensum fortunae videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. cottidie sic cena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes ad se vocaret, quod facere nullo die praetermittebat. nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit, complures pauperes [mortuos], qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumptu extulit. sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit segura et mors acerba.

VI. LYSANDER.

Lysander Lacedaemonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate quam virtute partam: Athenienses enim *adversus* Peloponnesios bellum gerentes sexto et vicesimo anno confecisse apparet, *neque* id qua ratione consecutus sit latet: non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum, qui, quod dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris relictis navibus in hostium venerunt potestatem. quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut eius opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. nam cum hanc causam Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est quam ut omnes civitates in

sua teneret potestate, cum id se Lacedaemoniorum
 5 causa facere simularet. namque undique, qui Athenien-
 sium rebus studuissent, eiectis decem delegerat in una
 quaque civitate, quibus summum imperium potestatem-
 que omnium rerum committeret. horum in numerum
 nemo admittebatur, nisi qui aut eius hospitio con-
 tineretur aut se illius fore proprium fide confirmarat.

2 Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus con-
 stituta ipsius nutu omnia gerebantur. cuius de cru-
 delitate ac perfidia satis est unam rem exempli gratia
 proferre, ne de eodem plura enumerando defatigemus
 2 lectores. victor ex Asia cum reverteretur Thasumque
 devertisset, quod ea civitas praecipua fide fuerat erga
 Athenienses, proinde ac si *non* iidem firmissimi sole-
 rent esse amici, qui constantes fuissent inimici, per-
 3 vertere eam concupivit. vidit autem, nisi in eo occul-
 tasset voluntatem, futurum ut Thasii dilaberentur
 consulerentque rebus suis * * *

3 Itaque ii decemviralem potestatem ab illo con-
 stitutam sustulerunt. quo dolore incensus iniit con-
 silia reges Lacedaemoniorum tollere. sed sentiebat id
 se sine ope deorum facere non posse, quod Lacedae-
 2 monii omnia ad oracula referre consueverant. primum
 Delphicum corrumpere est conatus. cum id non po-
 tuisset, Dodonaeum adortus est. hinc quoque repulsus
 dixit se vota suscepisse, quae Iovi Hammoni solveret,
 3 existimans se Afros facilius corrupturum. hac spe
 cum profectus esset in Africam, multum eum anti-
 stites Iovis fefellerunt. nam non solum corrumpi non
 potuerunt, sed etiam legatos Lacedaemonem miserunt
 qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani cor-
 4 rumpere conatus esset. accusatus hoc crimine iudicium
 que absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio
 5 occisus est a Thebanis apud Haliartum. quam verum
 de eo *secus* foret iudicatum, oratio indicio fuit, quam
 post mortem in domo eius reperta est, in qua suade-
 Lacedaemoniis, ut regia potestate dissoluta ex omni

as dux deligatur ad bellum gerendum, sed sic scripta, t deum videretur congruere sententiae, quam ille se abiturum pecunia fidens non dubitarat. hanc ei scripsse Cleon Halicarnasius dicitur.

Atque hoc loco non est praetereundum factum 4 harnabazi, satrapis regii. nam cum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset deque iis rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset suosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. hic ille liberaliter pollicetur: librum grandem verbis 2 multis conscripsit, in quibus summis eum effert laudibus. quem cum hic legisset probassetque, dum signatur, alterum pari magnitudine et tanta similitudine, ut scerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusarat. Lysander 3 eum cum redisset, postquam de suis rebus gestis sive maximum magistratum quae voluerat dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. tunc summo Lysandro cum ephori cognoscent, ipsi iudicium dederunt. ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII. ALCIBIADES.

- Naturae

Alcibiades, Cliniae filius, Atheniensis. in hoc natura quid efficere possit videtur experta. constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus. natus in amplissima civitate summo genere, 2 sive omnium aetatis suae multo formosissimus, dives; ad omnes res aptus consiliique plenus (namque imperator sit summus et mari et terra); disertus, ut in primis cendo valeret, quod tanta erat commendatio oris

3 atque orationis, ut nemo ei posset resistere; cum tempus posceret, laboriosus, patiens; liberalis, splendidus non minus in vita quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime serviens: idem, simulac se remiserat neque causa suberat quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur in uno homine tantam esse dissimilitudinem tamque diversam naturam.

ruh 2 Educatus est in domo Pericli (privignus enim eius fuisse dicitur), eruditus a Socrate. socrum habuit Hipponicum, omnium Graeca lingua loquentium ditissimum, ut, si ipse fingere vellet, neque plura bona eminisci neque maiora posset consequi, quam vel natura vel fortuna tribuerat. ineunte adulescentia amatus est a multis more Graecorum, in eis a Socrate, de quo mentionem facit Plato in symposio. namque eum induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. posteaquam robustior est factus, non minus multos amavit, in quorum amore, quoad licitum est odiosa, multa delicate iocoseque fecit: quae referremus, nisi maiora potiora haberemus.

ruh 3 Bello Peloponnesio huius consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt. ad quod gerendum ipse dux delectus est, duo praeter collegae dati, Nicias et Lamachus. id cum appareretur prius quam classis exiret, accidit ut una nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athenis, deicerentur praeter unum, qui ante ianuam erat Andocidi (itaque 3 ille postea Mercurius Andocidi vocitatus est). hoc cum appareret non sine magna multorum consensione esse factum, quae non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est iniectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quae libertatem opprimeret populi. hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et maior quam

stus existimabatur: multos enim liberalitate devin-
 , plures etiam opera forensi suos reddiderat. qua
 ebat ut omnium oculos, quotienscumque in publi-
 prodisset, ad se converteret neque ei par quis-
 in civitate poneretur. itaque non solum spem
 habebant maximam, sed etiam timorem, quod
 esse plurimum et prodesse poterat. aspergebatur 6
 infamia, quod in domo sua facere mysteria dice-
 r (quod nefas erat more Atheniensium) idque non
 eligionem, sed ad coniurationem pertinere existi-
 tur.

Hoc crimine in contione ab inimicis compella- 4
 r. sed instabat tempus ad bellum proficiscendi.
 lle intuens neque ignorans civium suorum con-
 dinem postulabat, si quid de se agi vellent, potius
 raesente quaestio haberetur, quam absens invidiae
 ine accusaretur. inimici vero eius quiescendum 2
 raesenti, quia noceri ei non posse intellegebant,
 lud tempus exspectandum decreverunt, quo *classis*
 et, ut absentem aggrederentur, itaque fecerunt.
 postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, 3
 atem, quod sacra violasset, reum fecerunt. qua
 e cum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus
 , ut domum ad causam dicendam rediret, esset-
 in magna spe provinciae bene administrandae,
 parere noluit et in triremem, quae ad eum erat
 rtandum missa, ascendit. hac Thurios in Italiam 4
 ectus, multa secum reputans de immoderata ci-
 suorum licentia crudelitateque erga nobiles, uti-
 num ratus impendentem evitare tempestatem, clam
 b custodibus subduxit et inde primum Elidem,
 Thebas venit. postquam autem se capitis dam- 5
 n bonis publicatis audivit, et, id quod *numquam*
 : usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo
 os ut se devoyerent, eiusque devotionis quo testa-
 esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum
 positum in publico, Lacedaemonem demigravit.

6 ibi, ut ipse praedicare consuerat, non adversus patriam,
sed inimicos suos bellum gessit, qui eidem hostes
essent civitati: nam cum intellegerent se plurimum
prodesse posse rei publicae, ex ea eiecisse plusque
7 irae suae quam utilitati communi paruisse. itaque
huius consilio Lacedaemonii cum Perse rege amicitiam
fecerunt, dein Deceleam in Attica munierunt praesi-
dioque ibi perpetuo posito, in obsidione Athenas te-
nuerunt. eiusdem opera Ioniam a societate averterunt
Atheniensium. quo facto multo superiores bello esse
coeperunt.

- 5 Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt
facti quam timore ab eo alienati. nam cum acerrimi
viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognos-
cerent, pertimuerunt ne caritate patriae ductus ali-
quando ab ipsis descisceret et cum suis in gratiam
rediret. itaque tempus eius interficiendi quaerere in-
2 stituerunt. id Alcibiades diutius celari non potuit:
erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim
cum animum attendisset ad cavendum. itaque
ad Tissaphernem, praefectum regis Darii, se contulit.
3 cuius cum in intimam amicitiam pervenisset et Atheniensium
male gestis in Sicilia rebus opes senescere, contra
Lacedaemoniorum crescere videret, initio cum
Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat,
per internuntios colloquitur et de reditu suo facit
mentionem. is erat enim eodem quo Alcibiades sensus
populi potentiae non amicus et optimatum factor.
4 ab hoc destitutus primum per Thrasybulum, Lydi filium,
ab exercitu recipitur praetorque fit apud Samum
post suffragante Theramene populi scito restituitur
parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasy-
5 bulo et Theramene. horum in imperio tanta commotio
rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante
victores vigerant, perterriti pacem peterent. victi
enim erant quinque proeliis terrestribus, tribus navali-
bus, in quibus ducentas naves triremes amiserant.

quae captae in hostium venerant potestatem. Alci- 6
 biades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespon-
 tum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae
 sunt Thraeciae, quarum expugnarant complures, in eis
 Byzantium, neque minus multas consilio ad amicitiam
 adiunxerant, quod in captos clementia fuerant usi. ita 7
 praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis
 Athenas venerunt.

His cum obviam universa civitas in Piraeum de- 6
 scendisset, tanta fuit omnium expectatio visendi Al-
 cibiadis, ut ad eius triremem vulgus conflueret, proinde
 ac si solus advenisset. sic enim populo erat persua- 2
 sum, et adversas superiores et praesentes secundas
 res accidisse eius opera. itaque et *exercitum in* Sicilia
 amissum et Lacedaemoniorum victorias culpaе suae
 tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent.
 neque id sine causa arbitrari videbantur. nam post-
 quam exercitui praeesse coeperat, neque terra neque
 mari hostes pares esse potuerant. hic ut e navi egres- 3
 sus est, quamquam Theramenes et Thrasybulus eisdem
 rebus praefuerant simulque venerant in Piraeum, tamen
 unum omnes illum prosequabantur, et, id quod num-
 quam antea usu venerat nisi Olympiae victoribus, co-
 ronae laureis taeniisque vulgo donabatur. ille lacrimans
 talem benivolentiam civium suorum accipiebat, remi-
 niscens pristini temporis acerbiter. postquam in 4
 astu venit, contione advocata sic verba fecit, ut nemo
 tam ferus fuerit, quin eius casui illacrimarit inimi-
 cumque iis se ostenderit, quorum opera patriam pulsus
 fuerat, proinde ac si alius populus, non ille ipse qui
 tum flebat, eum sacrilegii damnasset. restituta ergo 5
 huic sunt publice bona, eidemque illi Eumolpidae
 sacerdotes rursus resacrare sunt coacti, qui eum de-
 voverant, pilaeque illae, in quibus devotio fuerat scripta,
 in mare praecipitatae.

Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna. 7
 nam cum ei omnes essent honores decreti totaque res

app.
Al.

recp

prop

facts in
this

publica domi bellicae tradita, ut unius arbitrio ge-
 retur, et ipse postulasset ut duo sibi collegae dar-
 tur, Thrasybulus et Adimantus, neque id negat-
 esset, classe in Asiam profectus, quod apud Cyr-
 minus ex sententia rem gesserat, in invidiam reci-
 2 nihil enim eum non efficere posse ducebant. ex-
 fiebat ut omnia minus prospere gesta culpa trili-
 rent, cum aut eum neglegenter aut malitiose fec-
 loquerentur, sicut tum accidit: nam corruptum a
 3 capere Cymen noluisse arguebant. itaque huic max-
 putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii at-
 virtutis: timebatur enim non minus quam dilige-
 ne secundam fortunam magnisque opibus elatus tyra-
 dem concupisceret. quibus rebus factum est ut
 senti magistratum abrogarent et alium in eius lo-
 4 substituerent. id ille ut audivit, domum reverti no-
 et se Pactyen contulit ibique tria castella commu-
 Ornos, Bizanthen, Neontichos, manuque collecta
 mus Graecae civitatis in Thraeciam introiit, glo-
 rius existimans barbarorum praedam locupletari qu-
 5 Graiorum. qua ex re creyerat cum fama tum opi-
 magnamque amicitiam sibi cum quibusdam reg-
 Thraeciae pepererat.

8 Neque tamen a caritate patriae potuit reced-
 nam cum apud Aegos flumen Philocles, praetor A-
 niensium, classem constituisset suam neque longe
 esset Lysander, praetor Lacedaemoniorum, qui in-
 erat occupatus ut bellum quam diutissime duceret
 quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur, contra A-
 niensibus exhaustis praeter arma et naves nihil
 2 super, Alcibiades ad exercitum venit Atheniensis
 ibique praesente vulgo agere coepit: si vellent,
 coacturum Lysandrum dimicare aut pacem petere [con-
 pondit]; Lacedaemonios eo nolle classem configere, c-
 3 pedestribus copiis plus quam navibus valerent;
 autem esse facile Seuthem, regem Thraecum, addu-
 ut eum terra depelleret: quo facto necessario aut cl-

conflicturum aut bellum compositurum. id etsi vere 4
dictum Philocles animadvertibat, tamen postulata fa-
bere noluit, quod sentiebat se Alcibiade recepto nul-
lius momenti apud exercitum futurum et, si quid se-
cundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore,
contra ea, si quid adversi accidisset, se unum eius 5
elicti futurum reum. ab hoc discedens Alcibiades
'quoniam' inquit 'victoriae patriae repugnans, illud mo-
do, ne iuxta hostem castra habeas nautica: periculum
est enim, ne immodestia militum vestrorum occasio
sit Lysandro vestri opprimendi exercitus'. neque 6
res illum fefellit. nam Lysander, cum per specu-
tores comperisset vulgum Atheniensium in terram
aedatum exisse navesque paene inanes relictas, tem-
pus rei gerendae non dimisit eoque impetu bellum
tum delevit.

At Alcibiades, victis Atheniensibus non satis tuta 9
dem loca sibi arbitrans, penitus in Thraeciam se-
pra Propontidem abdedit, sperans ibi facillime suam
fortunam oculi posse. falso. nam Thraeces, postquam 2
cum magna pecunia venisse senserunt, insidias
serunt eaque quae apportarat abstulerunt, ipsum
pere non potuerunt. ille cernens nullum locum sibi 3
tum in Graecia propter potentiam Lacedaemonio-
rum ad Pharnabazum in Asiam transiit, quem quidem
eo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia
recederet. namque ei Grynium dederat, in Phrygia
strum, ex quo quinquagena talenta vectigalis capie-
bat. qua fortuna Alcibiades non erat contentus neque 4
Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati.
neque ad patriam liberandam omni ferebatur cogi-
tatione. sed videbat id sine rege Perse non posse 5
eri, ideoque eum amicum sibi cupiebat adiungi neque
bitabat facile se consecuturum, si modo eius con-
niundi habuisset potestatem. nam Cyrum fratrem ei
illum clam parare Lacedaemoniis adiuvantibus sciebat:
si aperuisset, magnam se initurum gratiam videbat.

A.
TH

Mak
F. H.
H. H.
H. H.
H. H.
H. H.

10 Hoc cum moliretur peteretque a Pharnabazo
ad regem mitteretur, eodem tempore Critias ceteri
tyranni Atheniensium certos homines ad Lysan-
in Asiam miserant, qui eum certiores facerent,
Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ra-
quas ipse Athenis constituisset: quare, si suas
2 gestas manere vellet, illum persequeretur. his
rebus commotus statuit accuratius sibi agendum
Pharnabazo. huic ergo renuntiat quae regi cum
daemoniis convenissent, nisi Alcibiadem vivum
3 mortuum sibi tradidisset. non tulit hoc satrap
violare clementiam quam regis opes minui m-
itaque misit Susamithren et Bagaeum ad Alcibi-
interficiendum, cum ille esset in Phrygia iterque
4 regem compararet. missi clam viciniori, in qua
Alcibiades erat, dant negotium ut eum interfici-
illi cum ferro aggredi non auderent, noctu ligna
tulerant circa casam eam, in qua quiescebat,
succenderunt, ut incendio conficerent, quem man-
5 perari posse diffidebant. ille autem ut sonitu flar-
est excitatus, etsi gladius ei erat subductus, fami-
sui subalare telum eripuit. namque erat cum ec-
dam ex Arcadia hospes, qui numquam disceder-
luerat. hunc sequi se iubet et id quod in praes-
vestimentorum fuit arripit. his in ignem con-
6 flammae vim transiit. quem ut barbari incen-
effugisse viderunt, telis eminus missis interfec-
caputque eius ad Pharnabazum rettulerunt. at m-
quae cum eo vivere consuevit, muliebri sua veste
tectum aedificii incendio mortuum cremavit, quod
vivum interimendum erat comparatum. sic Alcibi-
annos circiter quadraginta natus diem obiit supre-
11 Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi l-
rici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui
dem aetatis fuit, Theopompus, post aliquanto n-
et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi n-
2 quo modo in illo uno laudando consentiunt. na-

11 Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi l
rici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui
dem aetatis fuit, Theopompus, post aliquanto
et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi
2 quo modo in illo uno laudando consentiunt. na

4 much addicted to rum

quae supra scripsimus, de eo praedicarunt atque
 amplius: cum Athenis, splendidissima civitate,
 is esset, omnes splendore ac dignitate superasse
 e; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo 3
 his eorum ^{deus} inservisse, ut nemo eum labore cor-
 sque viribus posset aequiperare (omnes enim Boeoti
 is firmitati corporis quam ingenii acumini serviunt);
 lem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa 4
 is in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse,
 parsimonia victus atque cultus omnes Lacedaemo-
 vinceret; fuisse apud Thraecas, homines vinolen-
 rebusque veneriis deditos: hos quoque in his rebus
 cessisse; venisse ad Persas, apud quos summa laus 5
 t fortiter venari, luxuriose vivere: horum sic imi-
 m consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime
 irarentur. quibus rebus effecisse ut, apud quos- 6
 ue esset, princeps poneretur habereturque carissi-
 sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

VIII. THRASYBULUS.

bulus, Lyci filius, Atheniensis. si per se 1
 fortuna ponderanda est, dubito an hunc
 vium ponam. illud sine dubio: neminem
 fide, constantia, magnitudine animi, 2
 e. nam quod multi voluerunt paucis
 erunt, eo uno tyranno patriam liberare, huic 3
 ut a triginta oppressam tyrannis e servitu-
 tatem vindicaret. sed nescio quo modo, cum 4
 o anteiret his virtutibus, multi nobilitate pra-
 rrerunt. primum Peloponnesio bello multa hic
 Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc: quae
 universa naturali quodam bono fecit lucri. sed 4
 tamen omnia communia imperatoribus cum mili-
 et fortuna, quod in proelii concursu abit res a
 ilio ad vices rerum virtutemque pugnantium. ita-

que iure suo nonnulla ab imperatore miles, pluri
 vero fortuna vindicat seque his plus valuisse v
 5 potest praedicare. *verum* illud magnificentissim
 factum proprium est Thrasybuli. nam cum trigi
 tyranni praepositi a Lacedaemoniis servitute opp
 sas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in b
 parserat fortuna, partim patria expulissent par
 interfecissent, plurimorum bona publicata inter se
 visissent, non solum princeps, sed etiam solus in
 bellum iis indixit.

2 Hic enim cum Phylon confugisset, quod
 castellum in Attica munitissimum, non plus ha
 secum triginta de suis. hoc initium fuit salutis A
 2 corum, hoc robur libertatis clarissimae civitatis.
 que vero hic non contemptus est primo a tyras
 atque eius solitudo. quae quidem res et [illis]
 temnentibus perniciiei et [huic] despecto saluti f
 etenim illos segnes ad persequendum, hos autem t
 3 pore ad comparandum dato fecit robustiores.
 magis praeceptum illud omnium in animis esse de
 nihil in bello oportere contemni, neque sine ci
 4 dicitur matrem timidi flere non solere. neque ta
 pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes: nam
 [tum] illis temporibus fortius boni pro libertate
 5 quebantur quam pugnabant. hinc in Piraeum tra
 Munichiamque munivit. hanc bis tyranni oppugi
 sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi protinus
 6 urbem armis impedimentisque amissis refugerunt. u
 est Thrasybulus non minus prudentia quam fort
 dine. nam cedentes violari vetuit (cives enim civi
 parcere aequum censebat), neque quisquam est vu
 ratus nisi qui prior impugnare voluit. neminem ia
 tem veste spoliavit, nil attigit nisi arma, quorum
 7 digebat, quaeque ad victum pertinebant. in secu
 proelio cecidit Critias, dux tyrannorum, cum qui
 adversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

3 Hoc deiecto Pausanias venit Atticis auxilio,

acedaemoniorum. is inter Thrasybulum et eos, qui
 rem tenebant, fecit pacem his condicionibus: ne
 si praeter triginta tyrannos et decem, qui postea
 factores creati superioris more crudelitatis erant usi,
 fierentur exilio neve bona publicarentur: rei pu-
 blicae procuratio populo redderetur. praeclarum hoc 2
 quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plu-
 mum in civitate posset, legem tulit, ne quis ante
 statum rerum accusaretur neve multaretur, eamque
 in oblivionis appellarunt. neque vero hanc tantum 3
 rem curavit, sed etiam ut valeret effecit. nam
 cum quidam ex iis, qui simul cum eo in exilio fue-
 rent, caedem facere eorum vellent, cum quibus in
 civitatem reditum erat publice, prohibuit et id quod
 illicitum erat praestitit.

Huic pro tantis meritis honoris *causa* corona a 4
 populo data est, facta duabus virgulis oleagineis. quam
 hoc amor civium et non vis expresserat, nullam
 habuit invidiam magnaue fuit gloria. bene ergo Pit- 2
 acus ille, qui in septem sapientum numero est habi-
 tus, cum Mytilenaei multa milia iugerum agri ei
 muneri darent, 'nolite, oro vos,' inquit 'id mihi dare,
 hoc multi invideant, plures etiam concupiscant. quare
 istis nolo amplius quam centum iugera, quae et
 eam animi aequitatem et vestram voluntatem in-
 cent.' nam parva munera diutina, locupletia non
 propria esse consuerunt. illa igitur corona contentus 3
 Thrasybulus neque amplius requisivit neque quem-
 iam honore se antecessisse existimavit. hic sequenti 4
 tempore, cum praetor classem ad Ciliciam appulisset
 etque satis diligenter in castris eius agerentur vigi-
 lae, a barbaris ex oppido noctu eruptione facta in
 tabernaculo interfectus est.

IX. CONON.

- 1 Conon Atheniensis Peloponnesio bello access
rem publicam, in eoque eius opera magni fuit.
et praetor pedestribus exercitibus praefuit et
fectus classis magnas mari *res* gessit. quas ob ca
praecipuus ei honos habitus est. namque om
unus insulis praefuit, in qua potestate Pheras
2 coloniam Lacedaemoniorum. fuit etiam extremo
ponnesio bello praetor, cum apud Aegos flumen c
Atheniensium ab Lysandro sunt devictae. sed
afuit, eoque peius res administrata est: nam et pro
3 rei militaris et diligens erat imperator. itaque ne
erat iis temporibus dubium, si affuisset, illam
nienses calamitatem accepturos non fuisse.
- 2 Rebus autem afflictis, cum patriam obs
audisset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed
praesidio posset esse civibus suis. itaque contul
ad Pharnabazum, satrapem Ioniae et Lydiae eun
quem generum regis et propinquum: apud que
multum gratia valeret, multo labore multisque e
2 periculis. nam cum Lacedaemonii Atheniensibu
victis in societate non manerent, quam cum Artax
fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in A
maxime impulsus a Tissapherne, qui ex intimis
ab amicitia eius defecerat et cum Lacedaemoniis co
societatem, hunc adversus Pharnabazum habitus
imperator, re quidem vera exercitui praefuit C
3 eiusque omnia arbitrio gesta sunt. hic multum d
sumum Agesilaum impedivit saepeque eius con
obstitit, neque vero non fuit apertum, si ille
fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi f
4 erepturum. qui posteaquam domum a suis civ
revocatus est, quod Boeoti et Athenienses Lac
moniis bellum indixerant, Conon nihilo setius
praefectos regis versabatur iisque omnibus m
erat usui.

Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Ar- 3
 terxi quam ceteris erat apertum: multis enim
 ignisque meritis apud regem, etiam cum in officio
 non maneret, valebat. neque id erat mirandum, si non
 facile ad credendum adducebatur, reminiscens eius se
 vera Cyrum fratrem superasse. huius accusandi 2
 gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus postea-
 ram venit, primum ex more Persarum ad chiliarchum,
 non secundum gradum imperii tenebat, Tithrausten
 accessit seque ostendit cum rege colloqui velle. huic 3
 e 'nulla' inquit 'mora est, sed tu delibera, utrum
 colloqui malis an per litteras agere quae cogitas. ne-
 cesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te
 regem [quod *προκύνησιν* illi vocant] (nemo enim
 hoc admittitur). hoc si tibi grave est, per me
 hilo setius editis mandatis conficies quod studes.'
 Conon 'mihi vero' inquit 'non est grave quemvis 4
 honorem habere regi, sed vereor ne civitati meae sit
 opprobrio, si, cum ex ea sim profectus, quae ceteris
 civitatibus imperare consuerit, potius barbarorum quam
 nostrae civitatis more fungar.' itaque quae volebat huic scripta
 addidit.

Quibus cognitis rex tantum auctoritate eius mo- 4
 tus est, ut et Tissaphernem hostem iudicaret et La-
 cedaemonios bello persequi iusserit et ei permiserit
 nem vellet eligere ad dispensandam pecuniam. id
 arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius,
 non optime suos nosse deberet, sed se suadere Phar-
 nabazo id negotii daret. hinc magnis muneribus do- 2
 atus ad mare est missus, ut Cypriis et Phoenicibus
 ceterisque maritimis civitatibus naves longas impe-
 ret classemque, qua proxima aestate mare tueri
 posset, compararet, dato adiutore Pharnabazo, sicut
 se voluerat. id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, 3
 non sine cura rem administrant, quod maius bellum
 imminere arbitrabantur, quam si cum barbaro solum
 contenderent. nam ducem fortem et prudentem regis

- opibus praefuturum ac secum dimicaturum vid
quem neque consilio neque cōpiis superare po
4 hac mente magnam contrahunt classem: profic
tur Pisandro duce. hos Conon apud Cnidum a
magno proelio fugat, multas naves capit, com
deprimit. qua victoria non solum Athenae, sed [c
cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuer
5 perio, liberata est. Conon cum parte navium in pa
venit, muros dirutos a Lysandro utrosque, et
et Athenarum, reficiendos curat pecuniaeque qu
ginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, c
suis donat.
- 5 Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut
sideratior in secunda quam in adversa esset fo
nam classe Peloponnesiorum devicta, cum ult
iniurias patriae putaret, plura concupivit quae
2 cere potuit. neque tamen ea non pia et pro
fuerunt, quod potius patriae opes augeri quam
maluit. nam cum magnam auctoritatem sibi
illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constit
non solum inter barbaros, sed etiam omnes Gr
civitates, clam dare operam coepit, ut Ionia
3 Aeoliam restitueret Atheniensibus. id cum minu
genter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus pra
Cononem evocavit, simulans ad regem eum se n
velle magna de re. huius nuntio parens cum ve
in vincla coniectus est, in quibus aliquamdiu
4 inde nonnulli eum ad regem abductum ibique
perisse scriptum reliquerunt. contra ea Dinon
ricus, cui nos plurimum de Persicis rebus cre
effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Ti
sciente an imprudente sit factum.
-

X. DION.

Dion, Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere 1
 natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum.
 namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis,
 habuit in matrimonio, ex qua duos filios, Hipparinum
 et Nisaeum, procreavit totidemque filias, nomine So-
 phrosynen et Areten, quarum priorem Dionysio filio,
 eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit, alteram,
 Areten, Dioni. Dion autem praeter generosam pro- 2
 pinquitatem nobilemque maiorum famam multa alia
 ab natura habuit bona, in eis ingenium docile, come-
 aptum ad artes optimas, magnam corporis dignitatem,
 quae non minimum commendat, magnas praeterea
 divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus
 auxerat. erat intimus Dionysio priori, neque minus 3
 propter mores quam affinitatem. namque etsi Dio-
 nysii crudelitas ei displicebat, tamen saluum propter
 necessitudinem, magis etiam suorum causa studebat.
 aderat in magnis rebus, eiusque consilio multum mo-
 vebatur tyrannus, nisi qua in re maior ipsius cupi-
 ditas intercesserat. legationes vero omnes, quae essent 4
 illustriores, per Dionem administrabantur: quas quidem
 ille diligenter obeundo, fideliter administrando crude-
 lissimum nomen tyranni sua humanitate leniebat. hunc 5
 a Dionysio missum Karthaginienses sic suspexerunt,
 ut neminem umquam Graeca lingua loquentem magis
 sint admirati.

Neque vero haec Dionysium fugiebant: nam quanto 2
 esset sibi ornamento, sentiebat. quo fiebat ut uni
 huic maxime indulgeret neque eum secus diligeret ac
 illum: qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse 2
 fama in Siciliam esset perlata, adulescenti negare non
 potuerit, quin eum arcesseret, cum Dion eius audiendi
 cupiditate flagraret. dedit ergo huic veniam magna-
 que eum ambitione Syracusas perduxit. quem Dion 3
 deo admiratus est atque adamavit, ut se ei totum

traderet. neque vero minus ipse Plato delectatus est Dione. itaque cum a tyranno crudeliter violatus esset, quippe qui eum venundari iussisset, tamen eodem
4 rediit eiusdem Dionis precibus adductus. interim in morbum incidit Dionysius. quo cum gravius conflictaretur, quaesivit a medicis Dion, quem ad modum se haberet, simulque ab iis petiit, si forte in maiore
esset periculo, ut sibi faterentur: nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno, quod sororis suae
filios ex illo natos partem regni putabat debere habere.
5 id medici non tacuerunt et ad Dionysium filium sermonem rettulerunt. quo ille commotus, ne agendi esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coëgit. hoc aeger sumpto sopitus diem obiit supremum.

3 Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis, eaque multis rebus aucta est. sed tamen primis temporibus aliquamdiu simulata inter eos amicitia mansit, *sicut*, cum Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret et eius consiliis uteretur, ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari,
2 morem ei gessit. eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem amicum non magis tyranno quam tyrannidi. sed de hoc in eo libro plura sunt exposita, qui de historicis Graecis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium
3 auctoritate potuit valuitque eloquentia, ut ei persuaserit tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis. a qua voluntate Philisti consilio deterrito aliquanto crudelior esse coepit.

4 Qui quidem cum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deheretur, ostendens se id utriusque facere causa, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet.
2 id cum factum multi indignarentur magnaeque esset invidiae tyranno, Dionysius omnia, quae moveri po-

at Dionis, in naves imposuit ad eumque misit.
 nim existimari volebat, id se non odio hominis,
 suae salutis fecisse causa. postea vero quam 3
 rit eum in Peloponneso manum comparare sibi-
 bellum facere conari, Areten, Dionis uxorem, alii
 um dedit filiumque eius sic educari iussit, ut in-
 endo turpissimis imbueretur cupiditatibus. nam 4
 o prius quam pubes esset scorta adducebantur,
 epulisque obruebatur, neque ullum tempus sobrio
 quebatur. is usque eo vitae statum commutatum 5
 non potuit, postquam in patriam rediit pater
 que appositi erant custodes, qui eum a pristino
 deducerent), ut se de superiore parte aedium
 erit atque ita interierit. sed illuc revertor.
 Postquam Corinthum pervenit Dion et eodem 5
 git Heraclides ab eodem expulsus Dionysio, qui
 lectus fuerat equitum, omni ratione bellum com-
 re coeperunt. sed non multum proficiebant, quod 2
 orum annorum tyrannis magnarum opum puta-
 re: quam ob causam pauci ad societatem periculi
 acebantur. sed Dion, fretus non tam suis copiis 3
 a odio tyranni, maximo animo duabus onerariis
 bus quinquaginta annorum imperium, munitum
 gentis longis navibus, decem equitum centumque
 um milibus, profectus oppugnatum, quod omni-
 gentibus admirabile est visum, adeo facile per-
 , ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat,
 cusas introierit. ex quo intellegi potest nullum
 imperium tutum nisi benivolentia munitum. eo 4
 ore aberat Dionysius et in Italia classem oppe-
 tur adversariorum, ratus neminem sine magnis
 s ad se venturum. quae res eum fefellit. nam 5
 iis ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate,
 s spiritus repressit totiusque eius partis Siciliae
 us est, quae sub Dionysii fuerat potestate, pari-
 modo urbis Syracusarum praeter arcem et in-
 n adiunctam oppido, eoque rem perduxit, ut 6

talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: ciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syrac Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat. Dion

- 6 Has tam prosperas tamque inopinatas res secuta est subita commutatio, quod fortuna suabilitate, quem paulo ante extulerat, demergere
2 adorta. primum in filio, de quo commemoravi suam vim exercuit. nam cum uxorem reduxisset, (alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad tutem a perdita luxuria, accepit gravissimum pavulnus morte filii. deinde orta dissensio est inter
3 et Heraclidem, qui, quod ei principatum non co-
debat, factionem comparavit. neque is minus val-
apud optimates, quorum consensu praeerat classi,
4 Dion exercitum pedestrem teneret. non tulit
animo aequo Dion, et versum illum Homeri rex
ex secunda rhapsodia, in quo haec sententia est:
posse bene geri rem publicam multorum imper-
quod dictum magna invidia consecuta est: nan-
aperuisse videbatur omnia in sua potestate esse v
5 hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate o-
mere studuit, Heraclidemque, cum Syracusas veni-
interficiendum curavit.

- 7 Quod factum omnibus maximum timorem ini-
nemo enim illo interfecto se tutum putabat. ille au-
adversario remoto licentius eorum bona, quos sci-
2 adversus se sensisse, militibus dispertivit. quibus
visis cum cottidiani maximi fierent sumptus, cele-
pecunia deesse coepit, neque, quo manus porrig-
suppetebat nisi in amicorum possessiones. id
modi erat, ut, cum milites reconciliasset, amit-
3 optimates. quarum rerum curaangebatur et insu-
male audiendi non animo aequo ferebat, de se a
male existimari, quorum paulo ante in caelum fi-
elatus laudibus. vulgus autem offensa in eum mil-
voluntate liberius loquebatur et tyrannum non fi-
dum dictitabat.

Haec ille intuens cum quem ad modum sedaret 8
nesciret et quorsum evaderent timeret, Callicrates
quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Pello-
ponneso in Siciliam venerat, homo et callidus et ad
fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adiit ad
Dionem et ait: eum magno in periculo esse propter 2
offensionem populi et odium militum, quod nullo modo
evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui
se simularet illi inimicum. quem si invenisset idoneum,
facile omnium animos cogniturum adversariosque sub-
laturum, quod inimici eius dissidenti suos sensus aper-
turi forent. tali consilio probato excepit has partes 3
ipse Callicrates et se armat imprudentia Dionis. ad
eum interficiendum socios conquirat, adversarios eius
convenit, coniuratione confirmat. res, multis consciis 4
quae ageretur, elata defertur ad Aristomachen, sororem
Dionis, uxoremque Areten. illae timore perterritae
conveniunt, cuius de periculo timebant. at ille negat
a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quae ageren-
tur, fieri praecepto suo. mulieres nihilo setius Calli- 5
cratem in aedem Proserpinae deducunt ac iurare cogunt,
nihil ab illo periculi fore Dioni. ille hac religione
non modo non est deterritus, sed ad maturandum con-
citatus est, verens ne prius consilium aperiretur suum,
quam cogitata perfecisset.

Hac mente proximo die festo, cum a conventu 9
se remotum Dion domi teneret atque in conclavi edito
recubisset, consciis facinoris loca munitiora oppidi
tradit, domum custodiis saepit, a foribus qui non
discedant, certos praeficit, navem triremem armatis 2
ornat Philostratoque, fratri suo, tradit eamque in
portu agitare iubet, ut si exercere remiges vellet, co-
gitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet,
qua aufugeret ad salutem. suorum autem e numero 3
Zacynthios adulescentes quosdam eligit cum audacis-
simos tum viribus maximis, iisque dat negotium, ad
Dionem eant inermes, sic ut conveniendi eius gratia

- viderentur venire. ii propter notitiam sunt intromissi.
 4 at illius ut limen intrarant, foribus obseratis in lecto
 cubantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut
 5 exaudiri posset foris. hic, sicut ante saepe dictum
 est, quam invisa sit singularis potentia et miseranda
 vita, qui se metui quam amari malunt, cuivis facile
 6 intellectu fuit. namque illi ipsi custodes, si prompta
 fuissent voluntate, foribus effractis servare eum po-
 tuissent, quoad illi inermes telum foris flagitantes
 vivum tenebant. cui cum succurreret nemo, Lyco
 quidam Syracusanus per fenestram gladium dedit, quo
 Dion interfectus est.
- 10 Confecta caede, cum multitudo visendi gratia in-
 troisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur.
 nam celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi
 concurrerant, quibus tale facinus displicebat. ii falsa
 suspitione ducti immerentes ut sceleratos occidunt.
 2 huius de morte ut palam factum est, mirabiliter vulgi
 mutata est voluntas. nam qui vivum eum tyrannum
 vocitarant, eidem liberatorem patriae tyrannique ex-
 pulsorem praedicabant. sic subito misericordia odio
 successerat, ut eum suo sanguine ab Acherunte, si
 3 possent, cuperent redimere. itaque in urbe celeberrimo
 loco, elatus publice, sepulcri monumento donatus
 est. diem obiit circiter annos quinquaginta natus,
 quartum post annum, quam ex Peloponneso in Sici-
 liam redierat.

XI. IPHICRATES.

- 1 Iphicrates Atheniensis non tam magnitudine re-
 rum gestarum quam disciplina militari nobilitatus est.
 fuit enim talis dux, ut non solum aetatis suae cum
 primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem
 2 quisquam anteponeretur. multum vero in bello est
 versatus, saepe exercitibus praefuit, nusquam culpa

nale rem gessit, semper consilio vicit tantumque eo
 valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit,
 partim meliora fecerit. namque ille pedestria arma 3
 mutavit. cum ante illum imperatorem maximis clipeis,
 brevibus hastis, minutis gladiis uterentur, ille e con- 4
 trario peltam pro parma fecit (a quo postea peltastae
 pedites *appellati sunt, qui antea hoplitae* appellabantur),
 ut ad motus concursusque essent leviores, hastae mo-
 dum duplicavit, gladios longiores fecit. idem genus
 loricarum *novum instituit* et pro sertis atque aëneis
 linteas dedit. quo facto expeditiores milites reddidit:
 nam pondere detracto, quod aequè corpus tegeret et
 leve esset, curavit.

Bellum cum Thraecibus gessit, Seuthem, socium 2
 Atheniensium, in regnum restituit. apud Corinthum
 tanta severitate exercitui praefuit, ut nullae umquam
 in Graecia neque exercitatiores copiae neque magis
 licito audientes fuerint duci, in eamque consuetudinem 2
 adduxit, ut, cum proelii signum ab imperatore esset
 latum, sine ducis opera sic ordinatae consisterent, ut
 singuli a peritissimo imperatore dispositi viderentur.
 hoc exercitu moram Lacedaemoniorum interfecit, quod 3
 maxime tota celebratum est Graecia. iterum eodem
 bello omnes copias eorum fugavit, quo facto magnam
 adeptus est gloriam. cum Artaxerxes Aegyptio regi 4
 bellum inferre voluit, Iphicraten ab Atheniensibus
 lucem petivit, quem praeficeret exercitui conducticio,
 cuius numerus duodecim milium fuit. quem quidem
 sic omni disciplina militari erudit, ut, quem ad mo-
 dum quondam Fabiani milites Romae [*appellati sunt*],
 sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerint.
 dem subsidio Lacedaemoniis profectus Epaminondae 5
 retardavit impetus. nam nisi eius adventus appropin-
 quasset, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam
 captam incendio delessent.

Fuit autem et animo magno et corpore impera- 3
 toriaque forma, ut ipso aspectu cuius iniceret admi-

- 2 rationem sui, sed in labore nimis remissus parumque
 patiens, ut Theopompus memoriae prodidit, bonus
 vero civis fideque magna. quod cum in aliis rebus
 declaravit, tum maxime in Amyntae Macedonis liberis
 tuendis. namque Eurydice, mater Perdiccae et Phi-
 lippi, cum his duobus pueris Amynta mortuo ad Iphi-
 3 craten confugit eiusque opibus defensa est. vixit ad
 senectutem placatis in se suorum civium animis. cau-
 sam capitis semel dixit, bello sociali, simul cum Ti-
 4 motheo, eoque iudicio est absolutus. Menesthea filium
 reliquit ex Thraessa natum, Coti regis filia. is cum
 interrogaretur, utrum pluris, patrem matremne, fa-
 ceret, 'matrem' inquit. id cum omnibus mirum vide-
 retur, at ille 'merito' inquit 'facio: nam pater, quan-
 tum in se fuit, Thraecem me genuit, contra ea mater
 Atheniensem.'

XII. CHABRIAS.

- 1 Chabrias Atheniensis. hic quoque in summis ha-
 bitus est ducibus resque multas memoria dignas gessit.
 sed ex iis elucet maxime inventum eius in proelio,
 quod apud Thebas fecit, cum Boeotis subsidio venisset.
 2 namque in eo victoria fidentem summum ducem Age-
 silaum, fugatis iam ab eo conducticiis catervis, *eo*
frustratus est, quod reliquam phalangem loco vetuit
 cedere obnixoque genu scuto, proiecta hasta impetum
 excipere hostium docuit. id novum Agesilaus contuens
 progredi non est ausus suosque iam incurrentes tuba
 3 revocavit. hoc usque eo tota Graecia fama celebra-
 tum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri
 voluerit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro con-
 stituta est. ex quo factum est ut postea athletae ceteri-
 que artifices iis statibus *in* statu is ponendis uterentur,
 quibus victoriam essent adepti.
- 2 Chabrias autem multa in Europa bella admini-

avit, cum dux Atheniensium esset; in Aegypto sua
 onte gessit: nam Nectenebin adiutum profectus
 gnum ei constituit. fecit idem Cypri, sed publice 2
 Atheniensibus Euagorae adiutor datus, neque prius
 de discessit, quam totam insulam bello devinceret:
 a ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti.
 terim bellum inter Aegyptios et Persas conflatum 3
 t. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant,
 ccedaemonii cum Aegyptiis, a quibus magnas prae-
 s Agesilaus, rex eorum, faciebat. id intuens Cha-
 ias, cum in re nulla Agesilao cederet, sua sponte
 s adiutum profectus Aegyptiae classi praefuit, pe-
 stribus copiis Agesilaus.

Tum praefecti regis Persae legatos miserunt Athe- 3
 s questum, quod Chabrias adversum regem bellum
 reret cum Aegyptiis. Athenienses diem certam Cha-
 iae praestituerunt, quam ante domum nisi redisset,
 pitis se illum damnaturos denuntiarunt. hoc ille
 untio Athenas rediit, neque ibi diutius est moratus,
 am fuit necesse. non enim libenter erat ante ocu- 2
 s suorum civium, quod et vivebat laute et indulget
 t sibi liberalius, quam ut invidiam vulgi posset
 ugere. est enim hoc commune vitium magnis liberis- 3
 e civitatibus, ut invidia gloriae comes sit et libenter
 iis detrahant, quos eminere videant altius, neque
 imo aequo pauperes alienam opulentiam intueantur.
 que Chabrias, quoad ei licebat, plurimum aberat.
 que vero solus ille aberat Athenis libenter, sed 4
 nes fere principes fecerunt idem, quod tantum se
 invidia putabant afuturos, quantum a conspectu
 orum recesserint. itaque Conon plurimum Cypri
 cit, Iphicrates in Thraecia, Timotheus Lesbi, Chares
 gei, dissimilis quidem Chares horum et factis et
 oribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

Chabrias autem periit bello sociali tali modo. 4
 pugnabant Athenienses Chium. erat in classe Cha-
 ias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant,

- auctoritate anteibat, eumque magis milites quam qui
 2 praeerant suspiciebant. quae res ei maturavit mortem. nam dum primus studet portum intrare gubernatoremque iubet eo derigere navem, ipse sibi perniciiei fuit: cum enim eo penetrasset, ceterae non sunt secutae. quo facto circumfusus hostium concursu cum fortissime pugnaret, navis rostro percussa coepit sidere.
 3 hinc refugere cum posset, si se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quae exciperet natantes, perire maluit quam armis abiectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. id ceteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. at ille, praestare honestam mortem existimans turpi vitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII. TIMOTHEUS.

- 1 Timotheus, Cononis filius, Atheniensis. hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus: fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus
 2 neque minus civitatis regendae. multa huius sunt praeclare facta, sed haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. Samum cepit: in quo oppido oppugnando superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumpserant, id ille sine ulla publica impensa populo restituit. adversus Cotum bella gessit
 3 ab eoque [mille et] ducenta talenta praedae in publicum rettulit. Cyzicum obsidione liberavit. Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est, a quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit quam id sumere, cuius partem domum suam quisque ferre posset. itaque accepit Crithoten et Sestum.
 2 Idem classi praefectus circumvehens Peloponnesum, Laconicen populatus, classem eorum fugavit, Corcyram sub imperium Atheniensium redegit socios

dein adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas omnes-
 eas gentes, quae mare illud adiacent. quo facto 2
 cedamonii de diutina contentione destiterunt et
 a sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum
 cesserunt, pacemque iis legibus constituerunt, ut
 Athenienses mari duces essent. quae victoria tantae
 Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice
 factae eique deae pulvinar sit institutum. cuius 3
 adis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam
 foro posuerunt. qui honos huic uni ante id tempus
 contigit, ut, cum patri populus statuam posuisset,
 quoque daret. sic iuxta posita recens filii vete-
 m patris renovavit memoriam.

Hic cum esset magno natu et magistratus gerere 3
 sisset, bello Athenienses undique premi sunt coepti.
 fecerat Samus, descierat Hellespontus, Philippus iam
 m valens multa moliebatur: cui oppositus Chares
 m esset, non satis in eo praesidii putabatur. fit 2
 enestheus praetor, filius Iphicratis, gener Timothei,
 ut ad bellum proficiscatur decernitur. huic in con-
 ium dantur *vir*i duo usu sapientiaque praestantes
 uorum consilio uteretur], pater et socer, quod in
 tanta erat auctoritas, ut magna spes esset per
 s amissa posse recuperari. ii cum Samum profecti 3
 sent et eodem Chares illorum adventu cognito cum
 is copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum
 leretur, accidit, cum ad insulam appropinquarent,
 magna tempestas oreretur: quam evitare duo ve-
 res imperatores utile arbitrati suam classem sup-
 esserunt. at ille temeraria usus ratione non cessit 4
 uorum natu auctoritati, velut in sua manu esset
 tuna. quo contenderat, pervenit, eodemque ut se-
 erentur, ad Timotheum et Iphicraten nuntium misit.
 ic male re gesta, compluribus amissis navibus eo,
 de erat profectus, se recepit litterasque Athenas
 blice misit, sibi proclive fuisse Samum capere, nisi
 Timotheo et Iphicrate desertus esset. populus acer, 5

suspicax ob eamque rem mobilis, adversarius, invidus (etenim potentia in crimen vocabatur) domum revocat: accusantur prodicionis. hoc iudicio damnatur Timotheus lisque eius aestimatur centum talentis. ille odio ingratae civitatis exactus Chalcidem se contulit.

- 4 Huius post mortem cum populum iudicii sui paeniteret, multae novem partes detraxit et decem talenta Cononem, filium eius, ad muri quandam partem reficiendam iussit dare. in quo fortunae varietas est animadversa. nam quos avus [Conon] muros ex hostium praeda patriae restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiae ex sua re familiari reficere coactus
- 2 est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae cum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti, quod ex eo facile conici poterit, quam carus suis fuerit. cum Athenis adulescentulus causam diceret, non solum amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Iason, tyrannus Thessaliae, qui illo tempore fuit omnium
- 3 potentissimus. hic cum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire quam Timotheo de fama dimicanti deesse. hunc adversus tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit: patriae enim sanctiora iura quam hospitii esse duxit.

- 4 Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriae, Timothei, neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

- 5 Venio nunc ad fortissimum virum maximique consilii omnium barbarorum, exceptis duobus Karthaginiensibus, Hamilcare et Hannibale. de quo hoc plura referemus, quod et obscuriora sunt eius gesta pleraque et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tum omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt.
-

XIV. DATAMES.

Datames, patre Camisare, natione Care, matre 1
 ythissa natus, primum militum *in* numero fuit apud
 taxerxen eorum, qui regiam tuebantur. pater eius
 misares, quod et manu fortis et bello strenuus et
 gi multis locis fidelis erat repertus, habuit provin-
 am partem Ciliciae iuxta Cappadociam, quam in-
 dunt Leucosyri. Datames militare munus fungens 2
 imum, qualis esset, aperuit in bello, quod rex ad-
 rsus Cadusios gessit. namque hic magni fuit eius
 pera. quo factum est, cum in eo bello cecidisset
 amisares, *ut* paterna ei traderetur provincia.

Pari se virtute postea praebeuit, cum Autophro- 2
 tes iussu regis bello persequeretur eos qui defece-
 nt. namque huius opera hostes, cum castra iam
 trassent, multis milibus regionum interfectis pro-
 gati sunt exercitusque reliquus conservatus regis est:
 ia ex re maioribus rebus praeesse coepit. erat eo 2
 mpore Thuys dynastes Paphlagoniae, antiquo genere,
 tus a Pylaemene illo, quem Homerus Troico bello
 Patroclo interfectum ait. is regi dicto audiens non 3
 at. quam ob causam bello eum persequi constituit
 ue rei praefecit Datamen, propinquum Paphlagonis:
 mque ex fratre et sorore erant nati. quam ob cau-
 m Datames primum experiri voluit, ut sine armis
 opinquum ad officium reduceret. ad quem cum ve-
 sset sine praesidio, quod ab amico nullas vereretur
 idias, paene interiit: nam Thuys eum clam inter-
 ere voluit. erat mater cum Datame, amita Paphla- 4
 nis. ea quid ageretur rescit filiumque monuit. ille 5
 ga periculum evitavit bellumque indixit Thuyni. in
 o cum ab Ariobarzane, praefecto Lydiae et Ioniae
 iusque Phrygiae, desertus esset, nihilo segnius per-
 veravit vivumque Thuyn cepit cum uxore et liberis.

Cuius facti ne prius fama ad regem quam ipse 3
 veniret, dedit operam. itaque omnibus insciis eo,

ubi erat rex, venit posteroque die Thuyn, homi
 maximi corporis terribilique facie, quod et nig
 capillo longo barbaque erat promissa, optima
 textit, quam satrapae regii gerere consuerant, orn
 etiam torque atque armillis aureis ceteroque
 2 cultu; ipse agresti duplici amiculo circumdatus h
 que tunica, gerens in capite galeam venatoriam, d
 manu clavam, sinistra copulam, ita vinctum an
 Thuynem agebat, ut si feram bestiam captam du
 3 quae cum omnes aspicerent propter novitatem orn
 ignotamque formam ob eamque rem magnus
 concursus, fuit nonnemo qui agnosceret Thuyn
 4 que nuntiaret. primo non accreditit itaque Ph
 bazum misit exploratum. a quo ut rem gestam
 perit, statim admitti iussit, magno opere delec
 cum facto tum ornatu, inprimis quod nobilis r
 5 potestatem inopinanti venerat. itaque magnific
 tamen donatum ad exercitum misit, qui tum co
 hebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad b
 Aegyptium, parique eum atque illos imperio esse i
 postea vero quam Pharnabazum rex revocavit
 summa imperii tradita est.

4 Hic cum maximo studio compararet exer
 Aegyptumque proficisci pararet, subito a rege li
 sunt ei missae, ut Aspm aggrediretur, qui C
 niam tenebat: quae gens iacet supra Ciliciam,
 2 finis Cappadociae. namque Aspis, saltuosam regi
 castellisque munitam incolens, non solum in
 regis non parebat, sed etiam finitimas regiones
 3 bat et quae regi portarentur abripiebat. Da
 etsi longe aberat ab iis regionibus et a maio
 abstrahatur, tamen regis voluntati morem gere
 putavit. itaque cum paucis, sed viris fortibus r
 conscendit, existimans, quod accidit, facilius s
 prudentem parva manu oppressurum quam pa
 4 quamvis magno exercitu. hac delatus in Cili
 egressus inde, dies noctesque iter faciens Ta

nsiit eoque quo studuerat venit. quaerit quibus
 is sit Aspis: cognoscit haud longe abesse pro-
 tumque tum venatum. quem dum speculatur, ad-
 tus eius causa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos
 cum habebat, ad resistendum Aspis comparat. id 5
 tames ubi audivit, arma sumit, suos sequi iubet;
 se equo concitato ad hostem vehitur. quem procul
 pis conspiciens ad se ferentem pertimescit atque a
 natu resistendi deterritus sese deditit. hunc Datames
 actum ad regem ducendum tradit Mithridati.

Haec dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a 5
 anto bello ad quam parvam rem principem ducum
 sisset, se ipse reprehendit et nuntium ad exercitum
 Acen misit, quod nondum Datamen profectum puta-
 t, qui diceret, ne ab exercitu discederet. hic prius-
 am perveniret, quo erat profectus, in itinere con-
 nit, qui Aspidum ducebant. qua celeritate cum magnam 2
 nivolentiam regis Datames consecutus esset, non
 inorem invidiam aulicorum excepit, quod illum unum
 uris quam se omnes fieri videbant. quo facto cuncti
 eum opprimendum consenserunt. haec Pandantes, 3
 azae custos regiae, amicus Datami, perscripta ei
 mittit, in quibus docet eum *in* magno fore periculo,
 quid illo imperante adversi in Aegypto accidisset.
 umque eam esse consuetudinem regiam, ut casus ad- 4
 rsos hominibus tribuant, secundos fortunae suae:
 io fieri ut facile impellantur ad eorum perniciem,
 iorum ductu res male gestae nuntientur. illum hoc
 aiore fore in discrimine, quod, quibus rex maxime
 oediat, eos habeat inimicissimos. talibus ille litteris 5
 gnis, cum iam ad exercitum Acen venisset, quod
 m ignorabat ea vere scripta, desciscere a rege con-
 tituit. neque tamen quicquam fecit, quod fide sua
 set indignum. nam Mandroclem Magnetem exercitui 6
 aefecit; ipse cum suis in Cappadociam discedit con-
 actamque huic Paphlagoniam occupat, celans, qua
 luntate esset in regem. clam cum Ariobarzane facit

amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit.

- 6 Sed haec propter hiemale tempus minus prospere
procedebant. audit Pisidas quosdam copias adversus
se parare. filium eo Arsidaeum cum exercitu mittit;
cadit in proelio adulescens. proficiscitur eo pater non
ita magna cum manu, celans, quantum vulnus acce-
pisset, quod prius ad hostem pervenire cupiebat, quam
de male re gesta fama ad suos perveniret, ne cognita
2 filii morte animi debilitarentur militum. quo conten-
derat, pervenit iisque locis castra ponit, ut neque
circumiri multitudine adversariorum posset neque im-
pediri, quominus ipse ad dimicandum manum haberet
3 expeditam. erat cum eo Mithrobarzanes, socer eius,
praefectus equitum. is desperatis generi rebus ad
hostes transfugit. id Datames ut audivit, sensit, si
in turbam exisset ab homine tam necessario se re-
lictum, futurum ut ceteri *idem* consilium sequerentur;
4 itaque in vulgus edit suo iussu Mithrobarzanem pro-
fectum pro perfuga, quo facilius receptus interficeret
hostes: quare relinqui eum par non esse et omnes
confestim sequi. quod si animo strenuo fecissent, fu-
turum ut adversarii non possent resistere, cum et
5 intra vallum et foris caederentur. hac re probata
exercitum educit, Mithrobarzanem persequitur, qui
tantum quod ad hostes pervenerat, *cum* Datames signis
6 inferri iubet. Pisidae nova re commoti in opinionem
adducuntur perfugas mala fide compositoque fecisse,
ut recepti maiori essent calamitati. primum eos ado-
riuntur. illi cum, quid ageretur aut quare fieret, igno-
rarent, coacti sunt cum iis pugnare, ad quos trans-
ierant, ab iisque stare, quos reliquerant: quibus cum
7 neutri parcerent, celeriter sunt concisi. reliquos Pisi-
das resistentes Datames invadit: primo impetu pellit,
fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium
8 capit. tali consilio uno tempore et proditores per-
culit et hostes profligavit, et, quod ad perniciem suam

fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum neque celerius factum usquam legimus.

Ab hoc tamen viro Sisinas, maximo natu filius, 7
desciit ad regemque transiit et de defectione patris
detulit. quo nuntio Artaxerxes commotus, quod in-
tellegebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium
esse, qui et prius cogitare quam conari consuesset *et*,
cum cogitasset, facere auderet, Autophrodatem in Cap-
padociam mittit. hic ne intrare posset, saltum, in 2
quo Ciliciae portae sunt sitae, Datames praeoccupare
studuit. sed tam subito copias contrahere non po- 3
tuit. a qua re depulsus cum ea manu, quam con-
traxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur
ab hostibus neque praeteriret adversarius, quin an-
cipitibus locis premeretur, et, si dimicare vellet, non
multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset.

Haec etsi Autophrodates videbat, tamen statim 8
maluit congregi quam cum tantis copiis refugere aut
tam diu uno loco sedere. habebat barbarorum equi- 2
tum viginti, peditum centum milia, quos illi Cardacas
appellant, eiusdemque generis tria milia funditorum,
praeterea Cappadocum octo milia, Armeniorum decem
milia, Paphlagonum quinque milia, Phrygum decem
milia, Lydorum quinque milia, Aspendiorum et Pisi-
darum circiter tria milia, Cilicum duo milia, Captia-
norum totidem, ex Graecia conductorum tria milia,
levis armaturae maximum numerum. has adversus 3
copias spes omnis consistebat Datami in se locique
natura (namque huius partem non habebat vicesimam
militum). quibus fretus conflixit adversariorumque
multa milia concidit, cum de ipsius exercitu non am-
plius hominum mille cecidisset. quam ob causam
postero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugna- 4
tum erat. hinc cum castra movisset semperque in-
ferior copiis superior omnibus proeliis discederet, quod
numquam manum consereret, nisi cum adversarios

locorum angustiis clausisset, quod perito regionum
5 callideque cogitanti saepe accidebat, Autophrodates,
cum bellum duci maiore regis calamitate quam ad-
versariorum videret, pacem amicitiamque *pristinam*
memorans eum hortatus est, ut cum rege in gratiam
6 rediret. quam ille etsi fidam non fore putabat, tamen
condicionem accepit seque ad Artaxerxem legatos mis-
surum dixit. sic bellum, quod rex adversus Datamen
susceperat, sedatum est. Autophrodates in Phrygiam
se recepit.

9 At rex, quod implacabile odium in Datamen susce-
perat, postquam bello eum opprimi non posse animad-
vertit, insidiis interficere studuit: quas ille plerasque
2 evitavit. sicut, cum ei nuntiatum esset quosdam sibi
insidiari, qui in amicorum erant numero (de quibus,
quod inimici detulerant, neque credendum neque
neglegendum putavit), experiri voluit, verum falsumne
3 sibi esset relatum. itaque eo profectus est, in quo
itinere futuras insidias dixerant. sed elegit corpore
ac statura simillimum sui eique vestitum suum dedit
atque eo loco ire, quo ipse consuerat, iussit; ipse
autem ornatu vestituque militari inter corporis custo-
4 des iter facere coepit. at insidiatores, postquam in
eum *quem insederant* locum agmen pervenit, decepti
ordine atque vestitu impetum in eum faciunt, qui sup-
positus erat. praedixerat autem iis Datames, cum
quibus iter faciebat, ut parati essent facere, quod
5 ipsum vidissent. ipse, ut concurrentes insidiatores ani-
mum advertit, tela in eos coniecit. hoc idem cum
universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum quem
aggredi volebant, confixi conciderunt.

10 Hic tamen tam callidus vir extremo tempore
captus est Mithridatis, Ariobarzanis filii, dolo. nam-
que is pollicitus est regi se eum interfecturum, si
rex permetteret, ut quodcumque vellet liceret impune
facere, fidemque de ea re more Persarum dextra de-
2 disset. hanc ut accepit a rege missam, copias parat

et absens amicitiam cum Datame facit, regis provincias vexat, castella expugnat, magnas praedas capit, quarum partim suis dispertit, partim ad Datamen mittit; pari modo complura castella ei tradit. haec 3 diu faciendo peruasit homini se infinitum adversus regem suscepisse bellum, cum nihilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum, neque colloquium eius petivit neque in conspectum venire studuit. sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed communi odio, quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

Id cum satis se confirmasse arbitratus esset, certiore 11 facit Datamen, tempus esse maiores *res* parari et bellum cum ipso rege suscipi, deque ea re, si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret. probata re colloquendi tempus sumitur locusque, quo conveniretur. huc Mithridates cum uno, cui maxime 2 habebat fidem, ante aliquot dies venit compluribusque locis separatim gladios obruit eaque loca diligenter notat. ipso autem colloquii die utrique, locum qui explorarent atque ipsos scrutarentur, mittunt; deinde ipsi sunt congressi. hic cum aliquamdiu in colloquio 3 fuissent et diversi discessissent iamque procul Datames abesset, Mithridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur atque ibi, ubi telum erat infossum, resedit, ut si lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. interim telum, quod latebat, protulit nudatum- 4 que vagina veste textit ac Datami venienti ait, digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. quem 5 cum digito demonstraret et ille respiceret, aversum ferro transfixit priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit. ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV. EPAMINONDAS.

- 1 Epaminondas, Polymnii filius, Thebanus. de l
priusquam scribimus, haec praecipienda videntur lec
ribus, ne alienos mores ad suos referant, neve ea, q
ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse
2 bitrentur. scimus enim musicen nostris moribus abe
a principis persona, saltare vero etiam in vitiis p
quae omnia apud Graecos et grata et laude digna
3 cuntur. cum autem exprimere imaginem consuetud
atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur
bere praetermittere, quod pertineat ad eam decla
4 dam. quare dicemus primum de genere eius, dei
quibus disciplinis et a quibus sit eruditus, tum
moribus ingeniique facultatibus et si qua alia me
ria digna erunt, postremo de rebus gestis, qua
plurimis animi anteponuntur virtutibus.
- 2 Natus igitur patre, quo diximus, genere hone
pauper iam a maioribus relictus est, eruditus au
sic ut nemo Thebanus magis. nam et citharizar
cantare ad chordarum sonum doctus est a Diony
qui non minore fuit in musicis gloria quam Das
aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina,
2 tare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone.
philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentin
Pythagoreum: cui quidem sic fuit deditus, ut
lescents tristem ac severum senem omnibus aequal
suis in familiaritate anteposuerit; neque prius
a se dimisit, quam in doctrinis tanto antecessit
discipulos, ut facile intellegi posset pari modo sup
3 turum omnes in ceteris artibus. atque haec ad nost
consuetudinem sunt levia et potius contemnenda
4 in Graecia, utique olim, magnae laudi erant. p
quam ephebus est factus et palaestrae dare ope
coepit, non tam magnitudini virium servivit q
velocitati: illam enim ad athletarum usum, hanc
5 belli existimabat [utilitatem] pertinere. itaque e

ebatur plurimum currendo et luctando ad eum finem, uoad stans complecti posset atque contendere. in rmis vero plurimum studii consumebat.

Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi 3
ona accesserant. erat enim modestus, prudens, gravis, mporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, nimo maximo, adeo veritatis diligens, ut ne ioco uidem mentiretur. idem continens, clemens patiens- 2
ue admirandum in modum, non solum populi, sed amiam amicorum ferens iniurias, in primis commissa elans, quodque interdum non minus prodest quam iserte dicere, studiosus audiendi: ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. itaque cum in circulum ve- 3
isset, in quo aut de re publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam inde prius scessit, quam ad finem sermo esset adductus. pau- 4
ertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit. amicorum in se tuendo aruit facultatibus, fide ad alios sublevandos saepe c usus est, ut iudicari possit omnia ei cum amicis misse communia. nam cum aut civium suorum ali- 5
uis ab hostibus esset captus aut virgo nubilus propter aupertatem collocari non posset, amicorum concilium abebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus nperabat. eamque summam cum fecerat, potius quam 6
se acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerere- at, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent ciebat, ut ille, ad quem ea [res] perveniebat, sciret uantum cuique deberet.

Tentata autem eius est abstinentia a Diomedonte 4
lyziceno: namque is rogatu Artaxerxis regis Epami- ondam pecunia corrumpendum susceperat. hic magno um pondere auri Thebas venit et Micythum adu- scentulum, quem tum Epaminondas plurimum dili- ebat, quinque talentis ad suam perduxit voluntatem. Micythus Epaminondam convenit et causam adventus diomedontis ostendit. at ille Diomedonti coram 'nihil' 2

- inquit 'opus pecunia est: nam si rex ea vult, q
Thebanis sunt utilia, gratiis facere sum paratus,
autem contraria, non habet auri atque argenti si
namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro
3 triae caritate. tu quod me incognitum tentasti
que similem existimasti, non miror tibi que ignos
sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum
non potueris. et tu, Micythe, argentum huic re
aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistra
4 hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire sua
quae attulerat, liceret efferre, 'istud quidem' in
'faciam, neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit
cunia adempta, aliquis dicat id ad me ereptum
5 venisse, quod delatum accipere noluissem.' a quo
quaesisset, quo se deduci vellet, et ille Athenas
xisset, praesidium dedit, ut tuto perveniret. ne
vero id satis habuit, sed etiam, ut inviolatus in na
escenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo si
6 mentionem fecimus, effecit. abstinentiae erit hoc s
testimonium. plurima quidem proferre possumus,
modus adhibendus est, quoniam uno hoc volur
vitam excellentium virorum complurium conclu
constituimus, quorum *res* separatim multis mil
versuum complures scriptores ante nos explicarur
5 Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus
esset eloquentia, neque minus concinnus in brevi
2 respondendi quam in perpetua oratione ornatus. ha
obtrectatorem Menecliden quendam, indidem The
et adversarium in administranda re publica, satis e
citatum in dicendo, ut Thebanum scilicet: nan
3 illi genti plus inest virium quam ingenii. is quo
re militari florere Epaminondam videbat, hortari
lebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne i
imperatoris opera desideraretur. huic ille 'fallis'
quit 'verbo cives tuos, quod eos a bello avocas:
4 enim nomine servitutem concilias. nam paritur
bello. itaque qui ea diutina volunt frui, bello e

esse debent. quare si principes Graeciae vultis
 castris est vobis utendum, non palaestra.' idem 5
 Meneclides cum huic obiceret, quod liberos non
 ret neque uxorem duxisset, maximeque insolentem,
 quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur
 secutus: at ille 'desine,' inquit 'Meneclida, de uxore
 exprobrare: nam nullius in ista re minus uti
 lio volo.' (habebat enim Meneclides suspicionem
 erii.) 'quod autem me Agamemnonem aemulari 6
 , falleris. namque ille cum universa Graecia vix
 a annis unam cepit urbem, ego contra ea una
 nostra dieque uno totam Graeciam Lacedaemoniis
 is liberavi.'

Idem cum in conventum venisset Arcadum, pe- 6
 ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent,
 aque Callistratus, Atheniensium legatus, qui elo-
 gia omnes eo praestabat tempore, postularet ut
 s amicitiam sequerentur Atticorum, et in oratione
 multa invectus esset in Thebanos et Argivos in
 e hoc posuisset, animum advertere debere Ar- 2
 , quales utraque civitas cives procreasset, ex qui-
 le ceteris possent iudicare: Argivos enim fuisse
 rem et Alcmeonem matricidas, Thebis Oedipum
 n, qui, cum patrem suum interfecisset, ex matre
 os procreasset: huic in respondendo Epaminondas, 3
 de ceteris perorasset, postquam ad illa duo op-
 pia pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris
 i, qui non animadverterit, innocentes illos natos
 , scelere admissio cum patria essent expulsi, re-
 s esse ab Atheniensibus. sed maxime eius elo- 4
 tia eluxit Spartaee legati ante pugnam Leuctricam.
 cum omnium sociorum convenissent legati, coram
 entissimo [legationum] conventu sic Lacedaemo-
 m tyrannidem coarguit, ut non minus illa ora-
 opes eorum concusserit quam Leuctrica pugna.
 enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio
 daemonii] sociorum privarentur.

- 7 Fuisse patientem suorumque iniurias fere
civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret,
sunt testimonia. cum eum propter invidiam cives
praeficere exercitui noluissent duxque esset dele
belli imperitus, cuius errore *res* eo esset deducta
omnes de salute pertimescerent, quod locorum
gustiis clausi ab hostibus obsidebantur, deside
coepta est Epaminondae diligentia: erat enim ibi
2 vatus numero militis. a quo cum peterent opem,
lam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum
3 sidione liberatum domum reduxit incolumem. nec
hoc semel fecit, sed saepius. maxime autem
illustre, cum in Peloponnesum exercitum duxisset
versus Lacedaemonios haberetque collegas duos,
rum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus.
cum criminibus adversariorum omnes in invidiam
nissent ob eamque rem imperium iis esset abroga
atque in eorum locum alii praetores successis
4 Epaminondas populi scito non paruit idemque ut
cerent persuasit collegis et bellum, quod suscep
gessit. namque animadvertibat, nisi id fecisset, te
exercitum propter praetorum imprudentiam inscit
5 que belli periturum. lex erat Thebis, quae m
multabat, si quis imperium diutius retinuisset, q
lege praefinitum foret. hanc Epaminondas cum
publicae conservandae causa latam videret, ad p
ciem civitatis conferri noluit et quattuor mens
diutius, quam populus iusserat, gessit imperium.
8 Postquam domum reditum est, collegae eius
crimine accusabantur. quibus ille permisit, ut om
causam in se transferrent suaque opera factum
tenderent, ut legi non oboedirent. qua defensione
periculo liberatis nemo Epaminondam responsu
2 putabat, quod quid diceret non haberet. at ill
iudicium venit, nihil eorum negavit, quae adver
crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant,
fessus est neque recusavit quominus legis poe

subiret, sed unum ab iis petivit, ut in sepulcro suo
 inscriberent: 'Epaminondas a Thebanis morte mul- 3
 tatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare
 Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeo-
 torum ausus sit aspicere in acie, quodque uno proelio 4
 non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam uni-
 versam Graeciam in libertatem vindicavit eoque res
 atrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugna-
 rent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi esse pos-
 sent, neque prius bellare destitit, quam Messene resti- 5
 tuta urbem eorum obsidione clausit.' haec cum dixisset,
 risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quis-
 quam iudex ausus est de eo ferre suffragium. sic a
 iudicio capitis maxima discessit gloria.

Hic extremo tempore imperator apud Mantineam 9
 cum acie instructa audacius instaret hostes, cognitus
 a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae
 sitam putabant salutem, universi in unum impetum
 fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede
 edita multisque occisis fortissime ipsum Epaminondam
 pugnantiem, sparo eminus percussum, concidere viden-
 tur. huius casu aliquantum retardati sunt Boeoti, 2
 neque tamen prius pugna excesserunt, quam re-
 pugnantes profligarunt. at Epaminondas, cum ani- 3
 madverteret mortiferum se vulnus accepisse simulque,
 si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, ex-
 traxisset, animam statim emissurum, usque eo retinuit,
 quoad renuntiatum est vicisse Boeotos. id postquam 4
 audivit, 'satis' inquit 'vixi: invictus enim morior.' tum
 ferro extracto confestim exanimatus est.

Hic uxorem numquam duxit. in quo cum re- 10
 prehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem,
 naleque eum in eo patriae consulere diceret, quod
 iberos non relinqueret, 'vide' inquit 'ne tu peius con-
 sulas, qui talem ex te natum relicturus sis.' neque 2
 vero stirps potest mihi deesse: namque ex me natam
 relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi

- 3 superstes, sed etiam immortalis sit necesse est. tempore duce Pelopida exules Thebas occuparunt praesidium Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, minondas, quamdiu facta est caedes civium, diu tenuit, quod neque defendere malos volebat : impugnare, ne manus suorum sanguine cruen-
namque omnem civilem victoriam funestam pu-
idem, postquam apud Cadmeam cum Lacedaemoni-
pugnari coeptum est, in primis stetit.
- 4 Huius de virtutibus vitaeque satis erit dictum hoc unum adiunxero, quod nemo ibit infitias, T et ante Epaminondam natum et post eiusdem : tum perpetuo alieno paruisse imperio, contra ea, diu ille praefuerit rei publicae, caput fuisse Graeciae. ex quo intellegi potest unum hominum pluris quam civitatem fuisse.
-

XVI. PELOPIDAS.

- 1 Pelopidas Thebanus, magis historicis quam notus. cuius de virtutibus dubito quem ad modum exponam, quod vereor, si res explicare incipiam non vitam eius enarrare, sed historiam videar scire sin tantummodo summas attigero, ne rudibus carum litterarum minus dilucide appareat, quod fuerit ille vir. itaque utrique rei occurram, quod potuero, et medebor cum satietati tum ignorantiae lectorum.
- 2 Phoebidas Lacedaemonius cum exercitum duceret iterque per Thebas faceret, arcei-
pidi, quae Cadmea nominatur, occupavit in paucorum Thebanorum, qui adversariae factionis facilius resisterent, Laconum rebus studebant,
- 3 suo privato, non publico fecit consilio. quo factum Lacedaemonii ab exercitu removerunt pecuniaque-
tarunt, neque eo magis arcem Thebanis reddidit

mod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri
 iam liberari. nam post Peloponnesium bellum Athe-
 asque devictas cum Thebanis sibi rem esse existi-
 abant et eos esse solos, qui adversus se sistere
 derent. hac mente amicis suis summas potestates 4
 derant alteriusque factionis principes partim inter-
 erant, alios in exilium eiecerant: in quibus Pello-
 las hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria
 rebat.

Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo 2
 querentur otium, sed ut, quem ex proximo locum
 s obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. ita- 2
 e cum tempus esset visum rei gerendae, communiter
 n iis, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt
 inimicos opprimendos civitatemque liberandam eum,
 o maximi magistratus simul consuerant epulari.
 gnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae, 3
 . profecto numquam tam ab tenui initio tantae
 es sunt profligatae. nam duodecim adolescentuli
 erunt ex iis, qui exilio erant multati, cum omnino
 a essent amplius centum, qui tanto se offerrent
 iculo. qua paucitate percussa est Lacedaemoniorum
 sentia. ii enim non magis adversariorum factioni 4
 am Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui
 ncipes erant totius Graeciae: quorum imperii ma-
 tas, neque ita multo post, Leuctrica pugna ab hoc
 tio percussa concidit. illi igitur duodecim, quorum 5
 r erat Pelopidas, [cum] Athenis interdiu [exissent],
 vesperascente caelo Thebas possent pervenire, cum
 ubus venaticis exierunt, retia ferentes, vestitu agresti,
 o minore suspicione facerent iter. qui cum tem-
 e ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Cha-
 is deverterunt, a quo et tempus et dies erat datus.

Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum ab re 3
 posita est, nimia fiducia quantae calamitati soleat
 e. nam magistratum Thebanorum statim ad aures
 venit exules in urbem venisse. id illi vino epulis-

que dediti usque eo despexerunt, ut ne quaerere quidem
 2 de tanta re laborarint. accessit quod etiam magis
 aperiret eorum dementiam. allata est enim epistula
 Athenis ab Archia, uno ex iis *qui sacris praerant*
Eleusiniis, Archiae, qui tum maximum magistratum
 Thebis obtinebat, in qua omnia de protectione eorum
 perscripta erant. quae cum iam accubanti in con-
 vivio esset data, sicut erat signata, sub pulvinum subi-
 3 ciens 'in crastinum' inquit 'differo res serias.' at illi
 omnes, cum iam nox processisset, vinolenti ab exu-
 libus duce Pelopida sunt interfecti. quibus rebus con-
 fectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum
 qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris con-
 currerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex arce pe-
 pulerunt, patriam obsidione liberarunt, auctores Cad-
 meae occupandae partim occiderunt, partim in exilium
 eiecerunt.

4 Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus,
 Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi
 quietus fuit. itaque haec liberatarum Thebarum pro-
 pria laus est Pelopidae, ceterae fere communes cum
 2 Epaminonda. namque in Leuctrica pugna imperatore
 Epaminonda hic fuit dux delectae manus, quae prima
 3 phalangem prostravit Laconum. omnibus praeter
 periculis *eius* affuit (sicut, Spartam cum oppugnavit,
 alterum tenuit cornu), quoque Messena celerius resti-
 tueretur, legatus in Persas est profectus. denique haec
 fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda ita, ut
 proxima esset Epaminondae.

5 Conflictatus autem est etiam adversa fortuna. nam
 et initio, sicut ostendimus, exul patria caruit et, cum
 Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet re-
 digere legationisque iure satis tectum se arbitraretur,
 quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, a
 tyranno Alexandro Pheraeo simul cum Ismenia com-
 2 prehensus in vincla coniectus est. hunc Epaminondas
 recuperavit, bello persequens Alexandrum post id

actum numquam animo placari potuit in eum, a quo
 rat violatus. itaque persuasit Thebanis ut subsidio
 Thessaliae proficiscerentur tyrannosque eius expelle-
 ant. cuius belli cum ei summa esset data eoque cum 3
 exercitu profectus esset, non dubitavit, simulac con-
 vexit hostem, configere. in quo proelio Alexandrum 4
 animadvertit, incensus ira equum in eum concitavit
 oculque digressus a suis coniectu telorum confossus
 incidit. atque hoc secunda victoria accidit: nam iam
 eliminatae erant tyrannorum copiae. quo facto omnes 5
 Thessaliae civitates interfectum Pelopidam coronis
 reis et statuīs aëneis liberosque eius multo agro
 donarunt.

XVII. AGESILAUS.

Agesilaus Lacedaemonius cum a ceteris scripto- 1
 rum tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus
 sit: eo enim usus est familiarissime. hic primum de 2
 legibus cum Leotychide, fratris filio, habuit conten-
 tionem. mos erat enim Lacedaemoniis a maioribus
 traditus, ut binos haberent semper reges, nomine magis
 quam imperio, ex duabus familiis Procli et Eurysthenis,
 ut principes ex progenie Herculis Spartae reges fue-
 rent. horum ex altera in alterius familiae locum fieri 3
 non licebat: ita suum utraque retinebat ordinem. pri-
 mum ratio habebatur, qui maximus natus esset ex
 liberis eius, qui regnans decessisset; sin is virile secus
 non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset
 propinquitate. mortuus erat Agis rex, frater Agesilai: 4
 regnum reliquerat Leotychidem. quem ille natum non
 ignorat, eundem moriens suum esse dixerat. is de
 amore regni cum Agesilao, patruo suo, contendit ne-
 que id quod petivit consecutus est. nam Lysandro 5
 effragante, homine, ut ostendimus supra, factionoso et
 in temporibus potente, Agesilaus antelatus est.

- 2 Hic simulatque imperii potitus est, pers
Lacedaemoniis ut *cum* exercitu se mitterent in A
bellumque regi facerent, docens satius esse in
quam in Europa dimicari. namque fama exierat,
xerxen comparare classes pedestresque exercitus,
2 in Graeciam mitteret. data potestate tanta celer
usus est, ut prius in Asiam cum copiis perven
quam regii satrapae eum scirent profectum. quo fa
3 est ut omnes imparatos imprudentesque offendere
ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium
inter praefectos habebat regios, indutias a Lacon
tivit, simulans se dare operam, ut Lacedaemoniis
rege conveniret, re autem vera ad copias compara
4 easque impetravit trimenstres. iuravit autem ut
se sine dolo indutias conservaturum. in qua pac
summa fide mansit Agesilaus, contra ea Tissaph
5 nihil aliud quam bellum comparavit. id etsi sent
Laco, tamen iusiurandum servabat multumque i
se consequi dicebat, quod Tissaphernes periurio
et homines suis rebus abalienaret et deos sibi i
redderet, se autem conservata religione confir
exercitum, cum animadverteret deum numen f
secum, hominesque sibi conciliare amiciores, quos
studere consuissent, quos conservare fidem vide
3 Postquam indutiarum praeteriit dies, bar
non dubitans, quod ipsius erant plurima domicil
Caria et ea regio iis temporibus multo putabatur
cupletissima, eo potissimum hostes impetum fact
2 omnes suas copias eo contraxerat. at Agesilaus
Phrygiam se convertit eamque prius depopulatus
quam Tissaphernes usquam se moveret. magna pi
militibus locupletatis Ephesum hiematum exerc
reduxit atque ibi officinis armorum institutis m
industria bellum apparavit. et quo studiosius a
rentur insigniusque ornarentur, praemia prop
quibus donarentur, quorum egregia in ea re fu
3 industria. fecit idem in exercitationum generibus

qui ceteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. his igitur rebus effecit ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. huic cum tempus esset visum copias extrahere ex hibernaculis, vidit, si, quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros aliasque regiones praesidiis occurraturos neque dubitatos aliud eum facturum ac pronuntiasset. itaque cum ille Sardis iturum se dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. in quo cum eum opinio fefellisset victumque se vidisset consilio, sero suis praesidio profectus est. nam cum ille venisset, iam Agesilaus multis locis expugnatis magna erat praeda potitus. Laco autem cum videret hostes equitatu superare, numquam in campo sui fecit contestatem et iis locis manum conseruit, quibus plus edestres copiae valerent. pepulit ergo, quotienscumque congressus est, multo maiores adversariorum copias et sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

Hic cum iam animo meditaretur proficisci in Persas et ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit phororum missu, bellum Athenienses et Boeotos inixisse Lacedaemoniis: quare venire ne dubitaret. in hoc non minus eius pietas suspicienda est quam virtus bellica: qui cum victori praeesset exercitui maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratuum, ut si privatus in comitio esset Sparta. cuius exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent! sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem multoque gloriosius duxit, si institutis patriae paruisset, quam si illo superasset Asiam. hac igitur mente Hellespontum copias traiecit tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transiit triginta diebus. cum iam haud ita longe abesset Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses

et Boeoti ceterique eorum socii apud Coroneam: quos
 6 omnes gravi proelio vicit. huius victoriae vel maxima
 fuit laus, quod, cum plerique ex fuga se in templum
 Minervae coniecissent quaerereturque ab eo, quid iis
 vellet fieri, etsi aliquot vulnera acceperat eo proelio
 et iratus videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant,
 tamen antetulit irae religionem et eos vetuit
 7 violari. neque vero hoc solum in Graecia fecit, ut
 templa deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros
 summa religione omnia simulacra arasque conservavit.
 8 itaque praedicabat mirari se, non sacrilegorum numero
 haberi, qui supplicibus deorum nocuissent, aut non
 gravioribus poenis affici, qui religionem minuerent,
 quam qui fana spoliarent.

5 Post hoc proelium collatum omne bellum est circa
 2 Corinthum ideoque Corinthum est appellatum. hic
 cum una pugna decem milia hostium Agesilao duce
 cecidissent eoque facto opes adversariorum debilitatae
 viderentur, tantum afuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus
 sit fortunam Graeciae, quod tam multi a se victi vitio
 adversariorum concidissent: namque illa multitudine,
 si sana mens esset, Graeciae supplicium
 8 Persas dare potuisset. idem cum adversarios intra
 moenia compulisset et ut Corinthum oppugnaret multi
 hortarentur, negavit id suae virtuti convenire: se enim
 eum esse [dixit], qui ad officium peccantes redire cogeret,
 non qui urbes nobilissimas expugnaret Graeciae.
 4 'nam si' inquit 'eos extinguere voluerimus, qui nobiscum
 adversus barbaros steterunt, nosmet ipsi nos expugnaverimus
 illis quiescentibus. quo facto sine negotio, cum voluerint,
 nos opprimant.'

6 Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedaemoniis.
 quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad exeundum
 impelleretur, ut si de exitu divinaret, excusavit senectutem.
 idem, cum Epaminondas Spartam oppugnaret
 essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem
 praebuit, ut eo tempore omnibus

paruerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non
 isse. in quo quidem discrimine celeritas eius con- 2
 lii saluti fuit universis. nam cum quidam adolescen-
 ti hostium adventu perterriti ad Thebanos trans-
 gere vellent et locum extra urbem editum cepissent,
 gesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si ani-
 adversum esset quemquam ad hostes transfugere
 nari, cum suis eo venit atque, ut si bono animo
 cissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum
 cupassent: id se quoque fieri debere animadvertisse.
 c adolescentes simulata laudatione recuperavit et 3
 liunctis de suis comitibus locum tutum reliquit.
 umque illi adiecto numero eorum, qui expertes erant
 nsilii, commovere se non sunt ausi eoque libentius,
 iod latere arbitrabantur quae cogitaverant.

Sine dubio post Leutricam pugnam Lacedae- 7
 onii se numquam refecerunt neque pristinum im-
 rium recuperarunt, cum interim numquam Agesilaus
 stitit quibuscumque rebus posset patriam iuvare.
 m cum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, 2
 e omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit: a
 libus magna donatus pecunia patriam sublevavit.
 que in hoc illud inprimis fuit admirabile, cum maxima 3
 unera ei ab regibus ac dynastis civitatibusque con-
 rrentur, quod nihil umquam domum suam contulit,
 hil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. domo 4
 dem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor
 aiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat,
 illum signum libidinis, nullum luxuriae videre po-
 rat, contra ea plurima patientiae atque abstinenciae.
 : enim erat instructa, ut in nulla re differret a cu-
 svis inopis atque privati.

Atque hic tantus vir ut naturam fautricem ha- 8
 erat intribuendis animi virtutibus, sic maleficam
 ctus est in corpore fingendo: nam et statura fuit
 mili et corpore exiguo et claudus altero pede. quae
 ; etiam nonnullam afferebat deformitatem, atque

ignoti, faciem eius cum intuerentur, contemne
qui autem virtutes noverant, non poterant ad
2 satis. quod ei usu venit, cum annorum octoginta
sidio Tacho in Aegyptum *missus* esset et in acta
suis accubisset sine ullo tecto stratumque ha
tale, ut terra tecta esset stramentis neque hu
plus quam pellis esset iniecta, eodem quo co
omnes vestitu humili atque obsoleto, ut eorum
tus non modo in eis regem neminem significare
homines *esse* non beatissimos suspicionem prae
3 huius de adventu fama cum ad regios esset pe
celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata
quaerentibus Agesilaum vix fides facta est, unum
4 ex iis qui tum accubabant. qui cum regis
quae attulerant dedissent, ille praeter vitulinae
eius modi genera obsonii, quae praesens tempus
derabat, nihil accepit: unguenta, coronas secunda
5 mensam servis dispertiit, cetera referri iussit.
facto eum barbari magis etiam contempserunt,
eum ignorantia bonarum rerum vilia potissimum
sisse arbitrabantur.

6 Hic cum ex Aegypto reverteretur, donatus a
Nectanabide ducentis viginti talentis, quae ille n
populo suo daret, venissetque in portum, qui M
vocatur, iacens inter Cyrenas et Aegyptum, in
7 bum implicitus decessit. ibi eum amici, quo Sp
facilius perferre possent, quod mel non habebant,
circumfuderunt atque ita domum rettulerunt.

XVIII. EUMENES.

1 Eumenes Cardianus. huius si virtuti par
esset fortuna, non ille quidem maior *exstitisset*,
magnum homines virtute metimur, non fortuna
2 multo illustrior atque etiam honoratior. nam
aetas eius incidisset in ea tempora, quibus Mace

lorent, multum ei detraxit inter eos viventi, quod
lienae erat civitatis, neque aliud huic defuit quam
enerosa stirps. etsi enim domestico summo genere 3
rat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi
idigne ferebant, neque tamen non patiebantur: vin-
ibat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate
celeritate ingenii.

Hic peradulescentulus ad amicitiam accessit Phi- 4
opi, Amyntae filii, brevique tempore in intimam per-
nit familiaritatem: fulgebat enim iam in adolescen-
lo indoles virtutis. itaque eum habuit ad manum 5
ribae loco, quod multo apud Graios honorificentius
t quam apud Romanos. namque apud nos, re vera
ut sunt, mercennarii scribae existimantur; at apud
os e contrario nemo ad id officium admittitur nisi
nesto loco, et fide et industria cognita, quod ne-
sse est omnium consiliorum eum esse participem.
nc locum tenuit amicitiae apud Philippum annos 6
ptem. illo interfecto eodem gradu fuit apud Ale-
ndrum annos tredecim. novissimo tempore prae-
it etiam alterae equitum alae, quae Hetaerice appel-
batur. utrique autem in consilio semper affuit et
animum rerum habitus est particeps.

Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis 2
miliaribus dispertirentur et summa tradita esset
enda eidem, cui Alexander moriens anulum suum
derat, Perdiccae (ex quo omnes coniecerant eum 2
gnum ei commisisse, quoad liberi eius in suam tu-
lam pervenissent: aberat enim Crateros et Antipater,
ii antecedere hunc videbantur; mortuus erat He-
aestio, quem unum Alexander, quod facile intellegi
isset, plurimi fecerat), hoc tempore data est Eumeni
ppadocia sive potius dicta: nam tum in hostium
at potestate. hunc sibi Perdiccas adiunxerat magno 3
udio, quod in homine fidem et industriam magnam
lebat, non dubitans, si eum pellexisset, magno usui
re sibi in eis rebus quas apparabat. cogitabat enim,

quod fere omnes in magnis imperiis concupiscit
4 omnium partes corripere atque complecti. neque
hoc ille solus fecit, sed ceteri quoque omnes,
Alexandri fuerant amici. primus Leonnatus Mac
niam praeoccupare destinavit. is multis magni
pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut
5 diccam desereret ac secum faceret societatem.
perducere eum non posset, interficere conatus es
fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis eius
gisset.

3 Interim conflata sunt illa bella, quae ad i
nicionem post Alexandri mortem gesta sunt, on
que concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. (et
etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resi
cogebatur, tamen amicum non deseruit neque se
2 quam fidei fuit cupidior. praefecerat hunc Perdi
ei parti Asiae, quae inter Taurum montem iacet :
Hellespontum, et illum unum opposuerat Euro
adversariis; ipse Aegyptum oppugnatum adversus
3 lemaeum erat profectus. Eumenes cum neque ma
copias neque firmas haberet, quod et inexercitatus
non multo ante erant contractae, adventare aute
cerentur Hellespontumque transisse Antipater et
teros magno cum exercitu Macedonum, viri cum
4 ritate tum usu belli praestantes (Macedones
milites ea tum erunt fama, qua nunc Romani fi
tur: etenim semper habiti sunt fortissimi, qui su
imperii potirentur): Eumenes intellegebat, si e
suae cognosset, adversus quos ducerentur, non
5 non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. in
hoc ei visum est prudentissimum, ut devii itine
milites duceret, in quibus vera audire non pos
et iis persuaderet se contra quosdam barbaros
6 ficisci. atque tenuit hoc propositum et prius in
exercitum eduxit proeliumque commisit, quam m
sui scirent, cum quibus arma conferrent. effecit
illud locorum praeoccupatione, ut equitatu potit

micaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

Quorum acerrimo concursu cum magnam partem 4 diei esset pugnatum, cadit Crateros dux et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. cum hoc concurrit ipse Eumenes. qui cum inter se complexi 2 in terram ex equis decidissent, ut facile intellegi possent inimica mente contendisse animoque magis etiam pugnasse quam corpore, non prius distracti sunt, quam alterum anima relinqueret. ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eo magis ex proelio excessit, sed acrius hostes institit. hic equitibus pro- 3 fligatis, interfecto duce Cratero, multis praeterea et maxime nobilibus captis pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit. quam cum impetrasset, in fide non mansit et se, simulac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex acie semivivum 4 elatum recreare studuit; cum id non posset, pro hominis dignitate proque pristina amicitia (namque illo usus erat Alexandro vivo familiariter) amplo funere extulit ossaque in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas 5 apud Nilum flumen interficitur a Seleuco et Antigene, rerumque summa ad Antipatrum defertur. hic qui non deseruerant, exercitu suffragium ferente capitis absentes damnantur, in eis Eumenes. hac ille perculsus plaga non succubuit neque eo setius bellum administravit. sed exiles res animi magnitudinem, etsi non frangebant, tamen minuebant. hunc persequens 2 Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, saepe in itineribus vexabatur, neque umquam ad manum accedere licebat nisi iis locis, quibus pauci multis possent resistere. sed extremo tempore, cum consilio 3 capi non posset, multitudine circumitus est. hinc tamen multis suis amissis se expedit et in castellum Phry-

4 giae, quod Nora appellatur, confugit. in quo cum
 circumsederetur et vereretur, ne uno loco manens
 equos militares perderet, quod spatium non esset agi-
 tandi, callidum fuit eius inventum, quem ad modum
 stans iumentum concalfieri exerckerique posset, quo
 libentius et cibo uteretur et a corporis motu non re-
 5 moveretur. substringebat caput loro altius, quam ut
 prioribus pedibus plene terram posset attingere, deinde
 post verberibus cogebat exsultare et calces remittere:
 qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si
 6 in spatio decurreret. quo factum est, quod omnibus
 mirabile est visum, ut aequae nitida iumenta ex castello
 educeret, cum complures menses in obsidione fuisset.
 7 ac si in campestribus ea locis habuisset. in hac con-
 clusione, quotienscumque voluit, apparatus et muni-
 tiones Antigoni alias incendit, alias disiecit. tenuit
 autem se uno loco, quamdiu hiems fuit, quod castra
 sub divo habere non poterat. ver appropinquabat
 simulata deditione, dum de condicionibus tractat, prae-
 fectis Antigoni imposuit seque ac suos omnes extraxit
 incolumes.

6 Ad hunc Olympias, mater quae fuerat Alexandri
 cum litteras et nuntios misisset in Asiam consultum
 utrum repetitum iret Macedoniam (nam tum in Epirum
 2 habitabat) et suas res occuparet, huic ille primum
 suasit, ne se moveret et exspectaret, quoad Alexander
 filius regnum adipisceretur; sin aliqua cupiditate ra-
 peretur in Macedoniam, oblivisceretur omnium iniuri-
 3 arum et in neminem acerbiore uteretur imperio. ho-
 rum illa nihil fecit: nam et in Macedoniam profecta
 est et ibi crudelissime se gessit. petiit autem ab
 Eumene absente, ne pateretur Philippi domus ac fa-
 miliae inimicissimos stirpem quoque interimere, ferret
 4 que opem liberis Alexandri. quam veniam si daret
 quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio
 adduceret. id quo facilius faceret, se omnibus prae-
 fectis, qui in officio manebant, misisse litteras, ut e

parerent eiusque consiliis uterentur. his rebus Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam quam ingratum vivere.

Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonom comparavit. quod una erant Macedones complures nobiles, in eis Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem, et Antigenes, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum, invidiam verens (quam tamen effugere non potuit), si potius ipse alienigena summi imperii potiretur quam aliquis Macedonum, quorum ibi erat multitudo, in principiis Alexandri nomine tabernaculum statuit in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni eoque omnes cottidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur, credens minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri bellum videretur administrare. quod effecit. nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur atque ibi de rebus deliberaretur, quodam modo latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia.

Hic in Paraetacis cum Antigono confligit, non acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in Mediam hiematum coëgit redire. ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. namque illa phalanx Alexandri Magni, quae Asiam peragrarat deviceratque Persas, inveterata cum gloria tum etiam licentia, non parere se ducibus, sed imperare postulabat, ut nunc veterani faciunt nostri. itaque periculum est ne faciant quod illi fecerunt, sua intemperantia nimiaque licentia ut omnia perdant neque minus eos, cum quibus fecerint, quam adversus quos steterint. quodsi quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat neque rem ullam nisi tempus interesse iudicet. sed ad illos revertar. hiberna sum-

- ps'erant non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam,
4 longeque inter se discesserant. hoc Antigonus cum
comperisset intellegeretque se parem non esse paratis
adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse ca-
piendum. duae erant viae, qua ex Medis, ubi ille hie-
mabat, ad adversariorum hibernacula posset perveniri.
5 quarum brevior per loca deserta, quae nemo incolebat
propter aquae inopiam, ceterum dierum erat fere decem;
illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto lon-
giorem habebat anfractum, sed erat copiosa omnium-
6 que rerum abundans. hac si proficisceretur, intelle-
gebat prius adversarios rescituros de suo adventu,
quam ipse tertiam partem confecisset itineris; sin per
loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem
7 oppressurum. ad hanc rem conficiendam imperavit
quam plurimos utres atque etiam culleos comparari,
post haec pabulum, praeterea cibaria cocta dierum
decem, ut quam minime fieret ignis in castris. iter
quo habeat, omnes celat. sic paratus, qua constituerat,
proficiscitur.
- 9 Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo
castrorum eius suspicio allata est ad Eumenem hostem
appropinquare. conveniunt duces: quaeritur, quid opus
sit facto. intellegebant omnes tam celeriter copias
ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus affuturus
2 videbatur. hic omnibus titubantibus et de rebus sum-
mis desperantibus Eumenes ait, si celeritatem velint
adhibere et imperata facere, quod ante non fecerint,
se rem expediturum. nam quod *iter* diebus quinque
hostis transisse posset, se effecturum ut non minus
totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent,
3 suas quisque contraheret copias. ad Antigoni autem
refrenandum impetum tale capit consilium. certos
mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant
itineri adversariorum, iisque praecipit ut prima nocte,
quam latissime possint, ignes faciant quam maximos
atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos

addant, ut assimilata castrorum consuetudine suspi- 4
 onem inician hostibus, iis locis esse castra ac de
 orum adventu esse prænuntiatur; idemque postera
 nocte faciant. quibus imperatum erat, diligenter prae- 5
 ceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes con-
 spicatur: credit de suo adventu esse auditum et ad-
 versarios illuc suas contraxisse copias. mutat consilium 6
 et, quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit
 iter suum et illum anfractum longiorem copiosae viae
 capit ibique diem unum opperitur ad lassitudinem se-
 dandam militum ac reficienda iumenta, quo integriore
 exercitu decerneret.

Sic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio 10
 celeritatemque impedivit eius, neque tamen multum
 profecit. nam invidia ducum, cum quibus erat, per- 2
 fidiaque Macedonum veteranorum, cum superior proe-
 lio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus
 ei ter ante separatis temporibus iurasset se eum de-
 fensurum neque umquam deserturum. sed tanta fuit
 nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere
 mallent quam eum non perdere. atque hunc Anti- 3
 gonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si
 per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adiuvare
 posse intellegebat in eis rebus, quas impendere iam
 apparebat omnibus. imminebant enim Seleucus, Lysi-
 machus, Ptolemaeus, opibus iam valentes, cum quibus
 ei de summis rebus erat dimicandum. sed non passi 4
 sunt ii qui circa erant, quod videbant Eumene recepto
 omnes prae illo parvi futuros. ipse autem Antigonus
 deo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum
 rerum leniri non posset.

Itaque cum eum in custodiam dedisset et prae- 11
 ceptus custodum quaesisset, quem ad modum servari
 vellet, 'ut acerrimum' inquit 'leonem aut ferocissimum
 elephantum': nondum enim statuerat, conservaret eum
 necne. veniebat autem ad Eumenem utrumque genus 2
 hominum, et qui propter odium fructum oculis ex eius

- casu capere vellent, et qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cuperent, multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tam diu tamque valde timuissent, cuius in perniciē positam spem habuissent victoriae. at Eumenes, cum diutius in vinclis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic uteretur devicto: quin aut
4 interfici aut missum fieri iuberet. hic cum ferocius Onomarcho loqui videretur, 'quid? tu' inquit 'animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius quam
5 in potestatem inimici venires?' huic Eumenes 'utinam quidem istud evenisset! sed eo non accidit, quod nunquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit.' neque id erat falsum: non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decedit. * * * nam et dignitate fuit honesta et viribus ad laborem ferendum firmis neque tam magno corpore quam figura venusta.
- 12 De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium rettulit. hic cum omnes primo perturbati admirarentur non iam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maxi-
2 mos duces interfecisset, denique in quo uno tantum esset, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent: postremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus: sese enim cum Eumene apud eum non
3 futuros. hic cognita consilii voluntate tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. tum autem, cum iam vereretur ne qua seditio exercitus oreretur, vetuit quemquam ad eum admitti et cottidianum victum removeri iussit: nam negabat se
4 ei vim allaturum, cui aliquando fuisset amicus. hic tamen non amplius quam triduum fame fatigatus, cum

castra moverentur, insciente Antigono iugulatus est a custodibus.

Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, 13 cum ab anno vicesimo, uti supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisset, tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset, in eis unum equitum alae praefuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset summosque duces partim reppulisset, partim interfecisset, captus non Antigoni virtute, sed Macedonum periurio talem habuit exitum vitae. in quo quanta omnium fuerit opinio eorum, 2 qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod, *quorum* nemo Eumene vivo rex appellatus est, sed praefectus, eidem 3 post huius occasum statim regium ornatum nomenque sumpserunt neque, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis regnum servare, praestare voluerunt et *hoc* uno propugnatore sublato quid sentirent aperuerunt. huius sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus, Lysimachus, Cassandrus. Anti- 4 gonus autem Eumenem mortuum propinquis eius sepeliendum tradidit. ii militari honestoque funere, comitante toto exercitu, humaverunt ossaque eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

XIX. PHOCION.

Phocion Atheniensis etsi saepe exercitibus prae- 1 fuit summosque magistratus cepit, tamen multo eius notior est integritas vitae quam rei militaris labor. itaque huius memoria est nulla, illius autem magna fama, ex quo cognomine Bonus est appellatus. fuit 2 enim perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset propter frequentes delatos honores potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. hic cum a rege 3

Philippo munera magnae pecuniae repudiaret legatique hortarentur accipere simulque admonerent, si ipse iis facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam, iis ille 'si mei similes erunt, idem hic' inquit 'agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.'

2 Idem cum prope ad annum octogesimum prospera pervenisset fortuna, extremis temporibus magnum in
2 odium pervenit suorum civium, primo quod cum Demosthene de urbe tradenda Antipatro consenserat eiusque consilio Demosthenes cum ceteris, qui bene de re publica meriti existimabantur, populi scito in exilium erant expulsi. neque in eo solum offenderat, quod patriae male consuluerat, sed etiam quod amicitiae
3 fidem non praestiterat. namque auctus adiutusque a Demosthene eum, quem tenebat, ascenderat gradum cum adversus Charetem eum subornaret: ab eodem in iudiciis, cum capitis causam diceret, defensus aliquotiens, liberatus discesserat. hunc non solum in
4 periculis non defendit, sed etiam prodidit. concidit autem maxime uno crimine, quod, cum apud eum summum esset imperium populi *iussu* et Nicanorem Cassandri praefectum, insidiari Piraeo [Atheniensium] a Dercylo moneretur idemque postularet ut provideret ne commeatibus civitas privaretur, huic audiente populo Phocion negavit esse periculum seque eius re
5 obsidem fore pollicitus est. neque ita multo post Nicanor Piraeo est potitus. ad quem recuperandum cum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem praeesse voluit. [sine quo Athenae omnino esse non possunt.]

3 Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum una populi causam agebat, altera optimatum. in hac erat Phocion et Demetrius Phalereus. harum

utraque Macedonum patrociniis utebatur: nam populares Polyperchonti favebant, optimates cum Cassandro sentiebant. interim a Polyperchonte Cassandrus Macedonia pulsus est. quo facto populus superior factus statim duces adversariae factionis capitis damnatos patria propulit, in eis Phocionem et Demetrium Phalereum, deque ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent ut sua decreta confirmaret. Huc eodem profectus est Phocion. quo ut venit, causam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polyperchontem iussus est dicere: namque is tum regis rebus praeerat. hic ab Agnone accusatus, quod Piraeum Nicanori prodidisset, ex consilii sententia in custodiam coniectus Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret iudicium.

Huc ut perventum est, cum propter aetatem pedibus iam non valeret vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti, cum alii, reminiscentes veteris famae, aetatis misererentur, plurimi vero ira exacerrentur propter prodicionis suspicionem [Piraei] maximeque quod adversus populi commoda in senectute steterat. quare ne perorandi quidem ei data est facultas dicenti causam in iudicio: legitimis quibusdam confectis damnatus traditus est undecimviris, quibus ad supplicium more Atheniensium publice damnati tradi solent. hic cum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Euphiletus, quo familiariter fuerat usus. is cum lacrimans dixisset 'o quam indigna perpeteris, Phocion!' huic ille 'at non inopinata' inquit: 'hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses.' in hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. itaque a servis sepultus est.

XX. TIMOLEON.

- 1 Timoleon Corinthius. sine dubio magnus om
iudicio hic vir exstitit. namque huic uni con
quod nescio an nulli, ut et patriam, in qua erat r
oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusanis,
bus auxilio erat missus, iam inveteratam servit
depelleret totamque Siciliam, multos annos bello
tam a barbarisque oppressam, suo adventu in p
2 num restitueret. sed in his rebus non simplici for
conflictatus est et, id quod difficilius putatur, r
sapientius tulit secundam quam adversam fortu
3 nam cum frater eius Timophanes, dux a Corin
delectus, tyrannidem per milites mercennarios
passet particepsque regni *ipse* posset esse, ta
afuit a societate sceleris, ut antetulerit civium su
libertatem fratris saluti et parere legibus quan
4 perare patriae satius duxerit. hac mente per
spicem communemque affinem, cui soror ex ei
parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum i
ficiendum curavit. ipse non modo manus non at
sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem v
nam dum res conficeretur, procul in praesidio
5 ne quis satellites posset succurrere. hoc praecla
mum eius factum non pari modo probatum es
omnibus: nonnulli enim laesam ab eo pietatem
bant et invidia laudem virtutis obterebant. r
vero post id factum neque domum ad se filium
misit neque aspexit, quin eum fratricidam impiu
6 detestans compellaret. quibus rebus ille adeo
commotus, ut nonnumquam vitae finem facere v
rit atque ex ingratorum hominum conspectu r
decedere.
- 2 Interim Dione Syracusis interfecto Dionysiu
sus Syracusarum potitus est. cuius adversarii
a Corinthiis petierunt ducemque, quo in bello ut
tur, postularunt. huc Timoleon missus incredibi

licitate Dionysium tota Sicilia depulit. cum interficere posset, noluit, tutoque ut Corinthum perveniret effecit, quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii saepe adiuti fuerant, cuius benignitatis memoriam volebat exstare, eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clementiae quam crudelitatis, postremo ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem ex quanto regno ad quam fortunam detulisset. post Dionysii decessum 3 cum Hiceta bellavit, qui adversatus erat Dionysio: quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio imperium dimittere noluit. hoc superato Timoleon maximas copias 4 Karthaginensium apud Crinissum flumen fugavit ac satis habere coëgit, si liceret Africam obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tenebant. cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam venerat.

Quibus rebus confectis cum propter diurnitatem 3 belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquisivit quos potuit, primum Siculos, dein Corintho arcessivit colonos, quod ab iis initio Syracusae erant conditae. civibus veteribus sua restituit, 2 novis bello vacuefactas possessiones divisit, urbium moenia disiecta fanaque detecta refecit, civitatibus leges libertatemque reddidit: ex maximo bello tantum otium totae insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi qui initio deduxerant, videretur. arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem 3 obsidendam, a fundamentis disiecit, cetera tyrannidis propugnacula demolitus est deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent. cum tantis 4 esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem amore haberet omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtinere *liceret*, maluit se diligere quam metui. itaque, cum primum potuit, imperium depo-

suit ac privatus Syracusis, quod reliquum vitae fuit,
5 vixit. neque vero id imperite fecit: nam quod ceteri
reges imperio potuerunt, hic benivolentia tenuit. nullus
honus huic defuit, neque postea res ulla Syracusis
gesta est publice, de qua prius sit decretum quam
6 Timoleontis sententia cognita. nullius umquam con-
siliium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem
est. neque id magis eius benivolentia factum est quam
prudentia.

4 Hic cum aetate iam proventus esset, sine ullo
morbo lumina oculorum amisit. quam calamitatem
ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam
audierit neque eo minus privatis publicisque rebus
2 interfuerit. veniebat autem in theatrum, cum ibi con-
cilium populi haberetur, propter valetudinem vectus
iumentis iunctis, atque ita de vehiculo quae videban-
tur dicebat. neque hoc illi quisquam tribuebat super-
biae: nihil enim umquam neque insolens neque glo-
3 riosum ex ore eius exiit. qui quidem, cum suas laudes
audiret praedicari, numquam aliud dixit quam se in
ea re maxime dis agere gratias atque habere, quod,
cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissi-
4 mum ducem esse voluissent. nihil enim rerum huma-
narum sine deorum numine geri putabat; itaque suae
domi sacellum Automatias constituerat idque sanctis-
sime colebat.

5 Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles
accesserant casus. nam proelia maxima natali suo die
fecit omnia, quo factum est ut eius diem natalem
2 festum haberet universa Sicilia. huic quidam Laphy-
stius, homo petulans et ingratus, vadimonium cum
vellet imponere, quod cum illo se lege agere diceret,
et complures concurrissent, qui procacitatem hominis
manibus coërcere conarentur, Timoleon oravit homines,
ne id facerent. namque id ut Laphystio et cuivis
liceret, se maximos labores summaque adisse peri-
cula. hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus,

quod quisque vellet, legibus experiri liceret. idem, 3
cum quidam Laphystii similis, nomine Demaenetus,
in contione populi de rebus gestis eius detrahare coe-
pisset ac nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit
nunc demum se voti esse damnatum: namque hoc a
dis immortalibus semper precatum, ut talem liber-
tatem restitueret Syracusanis, in qua cuivis liceret de
quo vellet *quod vellet* impune dicere.

Hic cum diem supremum obisset, publice a Syra- 4
cusanis in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur,
tota celebrante Sicilia sepultus est.

XXI. DE REGIBUS.

Hi fere fuerunt Graecae gentis duces, qui memoria 1
digni videantur, praeter reges: namque eos attingere
noluimus, quod omnium res gestae separatim sunt re-
latae. neque tamen ii admodum sunt multi. Lacedae- 2
monius autem Agesilaus nomine, non potestate fuit
rex, sicut ceteri Spartani. ex iis vero, qui dominatum
imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt, ut nos iudi-
camus, Persarum Cyrus et Darius, Hystaspi filius, quo-
rum uterque privatus virtute regnum est adeptus. prior
horum apud Massagetas in proelio cecidit, Darius se-
nectute diem obiit supremum. tres sunt praeterea 3
eiusdem gentis: Xerxes et duo Artaxerxae, Macrochir
cognomine et Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod
maximis post hominum memoriam exercitibus terra ma-
rique bellum intulit Graeciae. at Macrochir praecipuam 4
habet laudem amplissimae pulcherrimaeque corporis for-
mae, quam incredibili ornavit virtute belli: namque illo
Perses nemo manu fuit fortior. Mnemon autem iustitiae
fama floruit. nam cum matris suae scelere amisisset ux-
orem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. ex 5
his duo eodem nomine morbo naturae debitum reddide-
runt, tertius ab Artabano praefecto ferro interemptus est.

- 2 Ex Macedonum autem gente duo multo ceteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus, Amyntae filius, et Alexander Magnus. horum alter Babylone morbo consumptus est, Philippus Aegiiis a Pausania, cum spectatum ludos iret, iuxta theatrum
- 2 occisus est. unus Epirotes, Pyrrhus, qui cum populo Romano bellavit. is cum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. unus item Siculus, Dionysius prior. nam et manu fortis et belli peritus fuit et, id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius denique rei cupidus nisi singularis perpetuique imperii ob eamque rem crudelis: nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitae, quem eius insidiatorem putaret. hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate: maior enim annos sexaginta natus decessit florente regno. neque in tam multis annis cuiusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset multique ei nati essent nepotes.
- 3 Fuerunt praeterea magni reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum eius imperia ceperunt, in eis Antigonus et huius filius Demetrius, Lysimachus,
- 2 Seleucus, Ptolemaeus. ex his Antigonus in proelio, cum adversus Seleucum et Lysimachum dimicaret, occisus est. pari leto affectus est Lysimachus ab Seleuco: namque societate dissoluta bellum inter se gesserunt.
- 3 at Demetrius, cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello in custodia socer
- 4 generi periit a morbo. neque ita multo post Seleucus a Ptolemaeo Cerauno dolo interfectus est, quem ille a patre expulsum Alexandria alienarum opum indigentem receperat. ipse autem Ptolemaeus, cum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dicitur.
- 5 De quibus quoniam satis dictum putamus, non

commodum videtur non praeterire Hamilcarem et annibalem, quos et animi magnitudine et calliditate omnes in Africa natos praestitisse constat.

XXII. HAMILCAR.

Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barca, Kar- 1
 aginiensis, primo Poenico bello, sed temporibus ex-
 emis, admodum adulescentulus in Sicilia praeesse
 epit exercitui. cum ante eius adventum et mari et 2
 terra male res gererentur Karthaginiensium, ipse ubi
 fuit, numquam hosti cessit neque locum nocendi
 dit, saepeque e contrario occasione data lacessivit
 imperque superior discessit. quo facto, cum paene
 omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic
 fendit, ut bellum eo loco gestum non videretur.
 Interim Karthaginienses classe apud insulas Aegates 3
 C. Lutatio, consule Romanorum, superati statuerunt
 illi facere finem eamque rem arbitrio permiserunt
 Hamilcaris. ille etsi flagrabat bellandi cupiditate,
 tamen paci serviundum putavit, quod patriam ex-
 haustam sumptibus diutius calamitates belli ferre non
 posse intellegebat, sed ita ut statim mente agitaret, 4
 paulum modo res essent refectae, bellum renovare
 Romanosque armis persequi, donecum aut virtute vi-
 cissent aut victi manus dedissent. hoc consilio pacem 5
 conciliavit, in quo tanta fuit ferocia, cum Catulus ne-
 cret bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui
 Erycem tenerent, armis relictis Sicilia decederent, ut
 decumbente patria ipse periturum se potius dixerit,
 iam cum tanto flagitio domum rediret: non enim
 esse virtutis arma a patria accepta adversus
 hostes adversariis tradere. huius pertinaciae cessit
 Catulus.

At ille ut Karthaginem venit, multo aliter ac 2
 sperarat rem publicam se habentem cognovit. nam-

- que diuturnitate externi mali tantum exarsit inter
 num bellum, ut numquam in pari periculo fuerit Karthago nisi cum deleta est. primo mercennarii milites quibus adversus Romanos usi erant, desciverunt, quorum numerus erat viginti milium. ii totam abalienarunt Africam, ipsam Karthaginem oppugnarunt. quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam auxilia ab Romanis petierint; eaque impetrarunt. sed extremo cum prope iam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. is non solum hostes a muris Karthaginis removit, cum amplius centum milia facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum angustiis clausi plures fame quam ferro interirent. omnia oppida abalienata, in eis Uticam atque Hipponem, valentissima totius Africae, restituit patriae. neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.
- 3 Rebus his ex sententia peractis fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium Hannibalem
- 2 annorum novem. erat praeterea cum eo adulescens illustris, formosus, Hasdrubal, quem nonnulli diligiturpius, quam par erat, ab Hamilcare loquebantur (non enim maledici tanto viro deesse poterant). quo factum est ut a praefecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non poterat interdici socero genero. de hoc ideo mentionem fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui praefuit resque magnas gessit et princeps largitione vetustos pervertit mores Karthaginensium eiusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.
- 4 At Hamilcar, posteaquam mare transiit in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit, equis, armis,

viris, pecunia totam locupletavit Africam. hic cum in 2
Italiam bellum inferre medicaretur, nono anno post-
quam in Hispaniam venerat, in proelio pugnans ad-
versus Vettones occisus est. huius perpetuum odium 3
erga Romanos maxime concitasse videtur secundum
bellum Poenicum. namque Hannibal, filius eius, assi-
duis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire
quam Romanos non experiri mallet.

XXIII. HANNIBAL.

Hannibal, Hamilcaris filius, Karthaginiensis. si 1
verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus
omnes gentes virtute superarit, non est infitandum
Hannibalem tanto praestitisse ceteros imperatores pru-
dentia, quanto populus Romanus antecedit fortitudine
cunctas nationes. nam quotienscumque cum eo con- 2
gressus est in Italia, semper discessit superior. quod
nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset,
Romanos videtur superare potuisse. sed multorum
obtrectatio devicit unius virtutem.

Hic autem velut hereditate relictum odium pater- 3
num erga Romanos sic conservavit, ut prius animam
quam id deposuerit, qui quidem, cum patria pulsus
esset et alienarum opum indigeret, numquam desti-
terit animo bellare cum Romanis. nam ut omittam 2
Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis,
omnium iis temporibus potentissimus rex Antiochus
fuit. hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque
a rubro mari arma conatus sit inferre Italiae. ad 2
quem cum legati venissent Romani, qui de eius vo-
luntate explorarent darentque operam consiliis clan-
destinis ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent,
tamquam ab ipsis corruptus alia atque antea sentiret,
neque id frustra fecissent idque Hannibal comperisset
seque ab interioribus consiliis segregari vidisset, tem- 3

pore dato adiit ad regem, eique cum multa de fide sua et odio in Romanos commemorasset, hoc adiunxit: 'pater meus' inquit 'Hamilcar puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Karthagine Iovi optimo maximo
4 hostias immolavit. quae divina res dum conficiebatur, quaesivit a me vellemne secum in castra proficisci. id cum libenter accepissem atque ab eo petere coepissem ne dubitaret ducere, tum ille, faciam, inquit, si mihi fidem quam postulo dederis. simul me ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque ceteris remotis tenentem iurare iussit numquam
5 me in amicitia cum Romanis fore. id ego iusiurandum patri datum usque ad hanc aetatem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore
6 eadem mente sim futurus. quare si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me celaris; cum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.'

3   Hac igitur qua diximus aetate cum patre in Hispaniam profectus est, cuius post obitum, Hasdrubale imperatore suffecto, equitatu omni praefuit. hoc quoque interfecto exercitus summam imperii ad eum detulit. id Karthaginem delatum publice comprobatum
2 est. sic Hannibal minor quinque et viginti annis natus imperator factus proximo triennio omnes gentes Hispaniae bello subegit, Saguntum, foederatam civitatem,
3 vi expugnavit, tres exercitus maximos comparavit. ex his unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania reliquit, tertium in Italiam secum duxit. ut saltum Pyrenaeum transiit, quacumque iter fecit, cum omnibus incolis confligit: neminem nisi
4 victum dimisit. ad Alpes posteaquam venit, qua Italiam ab Gallia seiungunt, quas nemo umquam cum exercitu ante eum praeter Herculem Graium transierat (quo facto is hodie saltus Graius appellatur), Alpico conantes prohibere transitu concidit, loca pate-

ecit, itinera muniit, effecit ut ea elephanta ornata
re posset, qua antea unus homo inermis vix poterat
epere. hac copias traduxit in Italiamque pervenit.

Confluxerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Sci- 4
pione consule eumque pepulerat. cum hoc eodem
Mastidii apud Padum decernit sauciumque inde ac-
tugatum dimittit. tertio idem Scipio cum collega Ti. 2
Longo apud Trebiam adversus eum venit. cum iis
manum conseruit, utrosque profligavit. inde per Li-
gures Appenninum transiit, petens Etruriam. hoc in 3
itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea
numquam dextro aeque bene usus sit. qua valetudine
cum etiamnum premeretur lecticaque ferretur, C. Fla-
minium consulem apud Trasumennum cum exercitu
insidiis circumventum occidit, neque multo post C. Cen-
tenium praetorem cum delecta manu saltus occupan-
tem. hinc in Apuliam pervenit. ibi obviam ei venerunt 4
duo consules, C. Terentius et L. Aemilius. utriusque
exercitus uno proelio fugavit, Paulum consulem occi-
dit et aliquot praeterea consulares, in eis Cn. Servi-
lium Geminum, qui superiore anno fuerat consul.

Hac pugna pugnata Romam profectus nullo re- 5
sistente in propinquis urbi montibus moratus est. cum
aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverte-
retur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro
Falerno ei se obiecit. hic clausus locorum angustiis 2
noctu sine ullo detrimento exercitus se expedivit Fa-
bioque, callidissimo imperatori, dedit verba. namque
obducta nocte sarmenta in cornibus iuvenorum deli-
gata incendit eiusque generis multitudinem magnam
dispalatam immisit. quo repentino visu obiecto tan-
tum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi
extra vallum nemo sit ausus. hanc post rem gestam 3
non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magistrum
equitum pari ac dictatorem imperio, dolo productum
in proelium fugavit. Ti. Sempronium Gracchum, iterum
consulem, in Lucanis absens in insidias inductum

sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquens consu
4 apud Venusiam pari modo interfecit. longum
omnia enumerare proelia. quare hoc unum satis
dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fu
quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, n
adversus eum post Cannensem pugnam in ca
castra posuit.

6 Hinc invictus patriam defensum revocatus be
gessit adversus P. Scipionem, filium eius *Scipi*
quem ipse primo apud Rhodanum, iterum apud Pa
2 tertio apud Trebiam fugarat. cum hoc exhaustis
patriae facultatibus cupivit impraesentiarum be
componere, quo valentior postea congredetur.

3 colloquium convenit, condiciones non convenerunt.
id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem
flixit; pulsus (incredibile dictu) biduo et duabus n
bus Hadrumentum pervenit, quod abest ab Zama
4 citer milia passuum trecenta. in hac fuga Num
qui simul cum eo ex acie excesserant, insidiati
ei, quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppro
Hadrumeti reliquos e fuga collegit, novis dilect
paucis diebus multos contraxit.

7 Cum in apparando acerrime esset occupatus,
thaginienses bellum cum Romanis composuerunt.
nihilò setius exercitui postea praefuit resque in A
gessit [itemque Mago frater eius] usque ad P.
2 picium C. Aurelium consules. his enim magistra
legati Karthaginienses Romam venerunt, qui se
populoque Romano gratias agerent, quod cun
pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea
donarent simulque peterent, ut obsides eorum
3 gellis essent captivique redderentur. his ex se
consulto responsum est: munus eorum gratum
ceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, fut
captivos non remissuros, quod Hannibalem, cuius
susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Ro
etiamnum cum imperio apud exercitum haberent

que fratrem eius Magonem. hoc responso Karthagi- 4
 ienses cognito Hannibalem domum et Magonem re-
 vocarunt. huc ut rediit, rex factus est, postquam
 imperator fuerat, anno secundo et vicesimo: ut enim
 Romae consules, sic Karthagine quotannis annui bini
 eges creabantur. in eo magistratu pari diligentia se 5
 Hannibal praebeuit, ac fuerat in bello. namque effecit
 ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae
 Romanis ex foedere penderetur, sed etiam superesset,
 quae in aerario reponeretur. deinde [anno post prae- 6
 torum] M. Claudio L. Furio consulibus Roma legati
 Karthaginem venerunt. hos Hannibal ratus sui ex-
 poscendi gratia missos, priusquam iis senatus daretur,
 navem ascendit clam atque in Syriam ad Antiochum
 perfugit. hac re palam facta Poeni naves duas, quae 7
 eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt,
 bona eius publicarunt, domum a fundamentis disie-
 cerunt, ipsum exulem iudicarunt.

At Hannibal anno quarto, postquam domo pro- 8
 fugerat, L. Cornelio Q. Minucio consulibus, cum quin-
 que navibus Africam accessit in finibus Cyrenaeorum,
 si forte Karthaginienses ad bellum inducere posset.
 Antiochi spe fiduciaque, cui iam persuaserat ut cum
 exercitibus in Italiam proficisceretur. huc Magonem
 fratrem excivit. id ubi Poeni resciverunt, Magonem 2
 eadem, qua fratrem, absentem affecerunt poena. illi
 desperatis rebus cum solvissent naves ac vela ventis
 dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. de Ma-
 gonis interitu duplex memoria prodita est: namque
 alii naufragio, alii a servulis ipsius interfectum eum
 scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in ge- 3
 rendo bello consiliis eius parere voluisset, quam in
 nascipiendo instituerat, propius Tiberi quam in Ther-
 uopylis de summa imperii dimicasset. quem etsi
 multa stulte conari videbat, tamen nulla deseruit in
 a. praefuit paucis navibus, quas ex Syria iussus erat 4
 1. Asiam ducere, iisque adversus Rhodiorum classem

in Pamphylia mari confixit. *in* quo cum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse quo cornu rem gessit fuit superior.

- 9 Antiocho fugato verens ne dederetur, quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quo se conferret, consideret. vidit autem vir omnium callidissimus *in* magno se fore periculo, nisi quid providisset, propter avaritiam Cretensium: magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. itaque capitale consilium. amphoras complures complet plumbo, summas operit auro et argento. has praesentibus principibus deponit in templo Dianae, simulans se suas fortunas illorum fidei credere. his in errorem inductis statuas aeneas, quas secum portabat, omnia sua pecunia complet easque in propatulo domi abicit.
- 4 Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a ceteris quam ab Hannibale, ne ille inscientibus iis tolleretur *sua* secumque duceret.

- 10 Sic conservatis suis rebus omnibus Poenus illis Cretensibus ad Prusiam in Pontum pervenit. apud quem eodem animo fuit erga Italiam neque aliud quicquam egit quam regem armavit et exacuit adversus
- 2 Romanos. quem cum videret domesticis opibus minus esse robustum, conciliabat ceteros reges, adiungebat bellicosas nationes. dissidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos
- 3 gerebatur et mari et terra; sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem. quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi, quem si removisset, faciliora sibi cetera fore arbitrabatur. ad hunc
- 4 interficiendum talem iniit rationem. classe paucis diebus erant decreturi. superabatur navium multitudine: dolo erat pugnandum, cum par non esset armis. imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas
- 5 colligi easque in vasa fictilia conici. harum cum effecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus

at navale proelium, classarios convocat iisque praepit, omnes ut in unam Eumenis regis concurrant. Eumenem, a ceteris tantum satis habeant se defendere. Illos facile serpentium multitudine consecuturos. Rex autem in qua nave veheretur, ut scirent, se factum: quem si aut cepissent aut interfecissent, magno se pollicetur praemio fore. tali cohortatione militum iuncta classis ab utrisque in proelium deducitur. quarum specie constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit. qui ubi ad naves adversariorum pervenit epistulamque ostendens se regem professus est quaerere, statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat quin liquid de pace esset scriptum. tabellarius ducis nave declarata suis eodem, unde erat egressus, se recepit. tunc Eumenes soluta epistula nihil in ea repperit nisi quae ad irridendum eum pertinerent. cuius rei etsi ausam mirabatur neque reperiēbat, tamen proelium statim committere non dubitavit. horum in concursu Lithyni Hannibalis praecepto universi navem Eumenis doriuntur. quorum vim rex cum sustinere non posset, magna salutem petiit, quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae in proximo tore erant collocata. reliquae Pergamenae naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa ctilia, de quibus supra mentionem fecimus, conici coepta sunt. quae iacta initio risum pugnantibus contulerunt, neque quare id fieret poterat intellegi. postquam autem naves suas oppletas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum, quid potissimum vitarent, non viderent, puppes verterunt seque ad sua castra antica rettulerunt. sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit, neque tum solum, sed saepe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

Quae dum in Asia geruntur, accidit casu ut le-12

- gati Prusiae Romae apud T. Quintium Flaminium consulare cenarent, atque ibi de Hannibale mentione facta ex iis unus diceret eum in Prusiae regno
2 esse. id postero die Flaminius senatui detulit. patres conscripti, qui Hannibale vivo numquam se sine insidiis futuros existimarent, legatos in Bithyniam miserunt, in eis Flaminium, qui ab rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet sibi dederet.
3 his Prusia negare ausus non est; illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus ius hospitii esset: ipsi, si possent, comprehenderent: locum, ubi esset, facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat, in castello quod ei a rege datum erat muneri, idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitus haberet, scilicet verens ne usu veniret, quod
4 accidit. huc cum legati Romanorum venissent ac multitudine domum eius circumdeditissent, puer ab ianua prospiciens Hannibali dixit plures praeter consuetudinem armatos apparere. qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret ac propere sibi nuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. puer
5 cum celeriter, quid vidisset, renuntiasset omnesque exitus occupatos ostendisset, sensit id non fortuito factum, sed se peti neque sibi diutius vitam esse retinendam. quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinorum virtutum venenum, quod semper secum habere consuevit, sumpsit.
- 13 Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo. quibus consulibus interierit, non convenit. namque Atticus M. Claudio Marcello Q. Fabio Labeone consulibus mortuum in annali suo scriptum reliquit, at Polybius L. Aemilio Paulo Cn. Baebio Tamphilo, Sulpicius autem Blitho P. Cornelio Cethego M. Baebio Tamphilo. atque hic tantus vir tantisque bellis districtus nonnihil temporis tribuit litteris. namque aliquot eius libri sunt, Graeco sermone confecti, in eis ad Rhodios

e Cn. Manlii Volsonis in Asia rebus gestis. huius 3
elli gesta multi memoriae prodiderunt, sed ex eis
uo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt,
quamdiu fortuna passa est, Silenus et Sosylus Lace-
laemonius. atque hoc Sosylo Hannibal litterarum
Graecarum usus est doctore.

Sed nos tempus est huius libri facere finem et 4
Romanorum explicare imperatores, quo facilius col-
latis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit
iudicari.

EX LIBRO
CORNELII NEPOTIS
DE LATINIS HISTORICIS.

XXIV. CATO.

- 1 M. Cato, ortus municipio Tusculo, adolescentu
priusquam honoribus operam daret, versatus est
Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habet
inde hortatu L. Valerii Flacci, quem in consul
censuraque habuit collegam, ut M. Perpenna ce
rius narrare solitus est, Romam demigravit in f
2 que esse coepit. primum stipendium meruit anno
decem septemque. Q. Fabio M. Claudio consuli
tribunus militum in Sicilia fuit. inde ut rediit, cas
secutus est C. Claudii Neronis, magnique opera
existimata est in proelio apud Senam, quo cec
3 Hasdrubal, frater Hannibalis. quaestor obtigit P. A
cano consuli, cum quo non pro sortis necessitu
vixit: namque ab eo perpetua dissensit vita. aet
4 plebei factus est cum C. Helvio. praetor provinc
obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore t
pore ex Africa decedens Q. Ennium poetam deduxit
quod non minoris aestimamus quam quemlibet
plissimum Sardiniensem triumphum.
- 2 Consulatam gessit cum L. Valerio Flacco. s
provinciam nactus Hispaniam citeriorem ex ea tri
2 phum deportavit. ibi cum diutius moraretur, P. Sc

fricanus consul iterum, cuius in priore consulatu
 praestor fuerat, voluit eum de provincia depellere et
 se ei succedere, neque hoc per senatum efficere
 potuit, cum quidem Scipio principatum in civitate
 retineret, quod tum non potentia, sed iure res pu-
 blica administrabatur. qua ex re iratus senatui *con-*
latu peracto privatus in urbe mansit. at Cato, censor 3
 cum eodem Flacco factus, severe praefuit ei potestati.
 cum et in complures nobiles animadvertit et multas
 res novas in edictum addidit, qua re luxuria repri-
 eretur, quae iam tum incipiebat pullulare. circiter 4
 annos octoginta, usque ad extremam aetatem ab adu-
 scentia, rei publicae causa suscipere inimicitias non
 destitit. a multis tentatus non modo nullum detrimen-
 tum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum
 laude crevit.

In omnibus rebus singulari fuit industria: nam 3
 agricola sollers et peritus iuris consultus et magnus
 imperator et probabilis orator et cupidissimus litte-
 rum fuit. quarum studium etsi senior arripuerat, 2
 cum tantum progressum fecit, ut non facile repe-
 ri possit neque de Graecis neque de Italicis rebus,
 quod ei fuerit incognitum. ab adolescentia confecit
 orationes. senex historias scribere instituit. earum 3
 sunt libri septem. primus continet res gestas regum
 populi Romani, secundus et tertius unde quaeque
 civitas orta sit Italica, ob quam rem omnes Origi-
 nes videtur appellasse. in quarto autem bellum
 poenicum est primum, in quinto secundum. atque 4
 nec omnia capitulatum sunt dicta. reliqua quoque
 omnia pari modo persecutus est usque ad praeturam
 M. Galbae, qui diripuit Lusitanos: atque horum
 illorum duces non nominavit, sed sine nominibus
 res notavit. in eisdem exposuit, quae in Italia Hi-
 spanisque [aut fierent aut] viderentur admiranda: in
 quibus multa industria et diligentia comparet, nulla
 detracta.

- 5 Huius de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii Attici. quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.

XXV. ATTICUS.

- 1 T. Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis
Romanae generatus, perpetuo a maioribus acceptam
2 equestrem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente et, ut tum erant tempora, diti inprimisque
studioso litterarum. hic, prout ipse amabat litteras,
omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri
3 debet, filium erudit. erat autem in puero praeter
docilitatem ingenii summa suavitas oris atque vocis,
ut non solum celeriter acciperet quae tradebantur, sed
etiam excellenter pronuntiaret. quae ex re in pueritia
nobilis inter aequales ferebatur clariusque exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo aequo
4 ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo, quo
in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius filius,
M. Cicero: quos consuetudine sua sic devinxit, ut
nemo iis perpetua *vita* fuerit carior.
- 2 Pater mature decessit. ipse adolescentulus propter
affinitatem P. Sulpicii, qui tribunus plebei interfectus est, non expers fuit illius periculi: namque
Anicia, Pomponii consobrina, nupserat Servio, fratri
2 Sulpicii. itaque interfecto Sulpicio posteaquam vidit
Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam neque
sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, cum
alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus, idoneum
tempus ratus studiis obsequendi suis Athenas se contulit. neque eo setius adolescentem Marium hostem
iudicatum iuvit opibus suis, cuius fugam pecunia sub
3 levavit. ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod

ferret rei familiari, eodem magnam partem fortu-
 arum traiecit suarum. hic ita vixit, ut universis
 theniensibus merito esset carissimus. nam praeter 4
 ratiam, quae iam in adolescentulo magna erat, saepe
 iis opibus inopiam eorum publicam levavit. cum
 nim versuram facere publice necesse esset neque eius
 conditionem aequam haberent, semper se interposuit,
 utque ita ut neque usuram umquam ab iis acceperit
 neque longius, quam dictum esset, debere passus sit.
 quod utrumque erat iis salutare: nam neque indul- 5
 gendo inveterascere eorum aes alienum patiebatur ne-
 que multiplicandis usuris crescere. auxit hoc officium 6
 etiam quoque liberalitate: nam universos frumento do-
 navit, ita ut singulis seni modii tritici darentur, qui
 modus mensurae medimnus Athenis appellatur.

Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, 3
 et principibus videretur. quo factum est ut huic
 omnes honores, quos possent, publice haberent civem-
 ne facere studerent: quo beneficio ille uti noluit
 [quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem
 romanam alia ascita]. quamdiu affuit, ne qua sibi 2
 gratia poneretur, restitit, absens prohibere non po-
 tuit. itaque aliquot ipsi et Phidiae locis sanctissimis
 posuerunt: hunc enim in omni procuratione rei pu-
 blicae actorem auctoremque habebant potissimum.
 primum illud munus fortunae, quod in ea urbe 3
 constitutus est, in qua domicilium orbis terrarum esset
 aperiri, ut eandem et patriam haberet et domum;
 deinde specimen prudentiae, quod, cum in eam se civi-
 tem contulisset, quae antiquitate, humanitate doctri-
 naeque praestaret omnes, unus ei fuit carissimus.

Huc ex Asia Sulla decedens cum venisset, quam- 4
 tum ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adu-
 scentis et humanitate et doctrina. sic enim Graece
 vivebatur, ut Athenis natus videretur; tanta autem
 simplicitas erat sermonis Latini, ut appareret in eo na-
 tivum quendam leporem esse, non ascitum. idem poë-

mata pronuntiabat et Graece et Latine sic, ut supra
 2 nihil posset addi. quibus rebus factum est ut Sulla
 nusquam *eum* ab se dimitteret cuperetque secum de-
 ducere. cui cum persuadere tentaret, 'noli, oro te,'
 inquit Pomponius 'adversum eos me velle ducere, cum
 quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.' at
 Sulla adulescentis officio collaudato omnia munera ei,
 quae Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri.

8 Hic complures annos moratus, cum et rei fami-
 liari tantum operae daret, quantum non indiligens
 deberet pater familias, et omnia reliqua tempora aut
 litteris aut Atheniensium rei publicae tribueret, nihilo

4 minus amicis urbana officia praestitit. nam et ad
 comitia eorum ventitavit et, si qua res maior acta
 est, non defuit. sicut Ciceroni in omnibus eius peri-
 culis singularem fidem praebuit: cui ex patria fugienti
 sestertium ducenta et quinquaginta milia donavit.

5 tranquillatis autem rebus Romanis remigravit Romam,
 ut opinor L. Cotta L. Torquato consulibus: quem
 discedentem sic universa civitas Atheniensium prose-
 cuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret.

5 Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem Ro-
 manum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillima
 natura: cuius sic asperitatem veritus est, ut, quem
 nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam
 senectutem retinuerit benivolentiam. quo facto tulit

2 pietatis fructum. Caecilius enim moriens testamento
 adoptavit eum heredemque fecit ex dodrante: ex qua

3 hereditate accepit circiter centiens sestertium. erat
 nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni, easque nuptias
 M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu vi-

vibat coniunctissime, multo etiam familiaris quam
 cum Quinto, ut iudicari possit plus in amicitia valere
 cum Quinto, ut iudicari possit plus in amicitia valere

4 similitudinem morum quam affinitatem. utebatur autem
 intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum
 eloquentiae tenebat, ut intellegi non posset, uter eum
 plus diligeret, Cicero an Hortensius: et, id quod erat

ficillimum, efficiebat ut, inter quos tantae laudis
set aemulatio, nulla intercederet obtrectatio esset-
e talium virorum copula.

In re publica ita est versatus, ut semper opti- 6
arum partium et esset et existimaretur, neque tamen
civilibus fluctibus committeret, quod non magis
s in sua potestate existimabat esse, qui se his de-
ssent, quam qui maritimis iactarentur. honores non 2
tiit, cum ei paterent propter vel gratiam vel digni-
tem: quod neque peti more maiorum neque capi
ssent conservatis legibus in tam effusis ambitus
agitionibus neque *geri* e re publica sine periculo
rruptis civitatis moribus. ad hastam publicam num- 3
am accessit. nullius rei neque praes neque man-
ps factus est. neminem neque suo nomine neque
bscribens accusavit, in ius de sua re numquam iit,
dicium nullum habuit. multorum consulum prae- 4
rumque praefecturas delatas sic accepit, ut neminem
provinciam sit secutus, honore fuerit contentus,
i familiaris despexerit fructum: qui ne cum Quinto
idem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud
m legati locum obtinere posset. non enim decere
arbitrabatur, cum praeturam gerere noluisset, asse-
am esse praetoris. qua in re non solum dignitati 5
rviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones
loque vitaret criminum. quo fiebat ut eius obser-
ntia omnibus esset carior, cum eam officio, non
nori neque spei tribui viderent.

Incidit Caesarianum civile bellum. cum haberet 7
nos circiter sexaginta, usus est aetatis vacatione
que se quoquam movit ex urbe. quae amicis suis
us fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex
a re familiari dedit, ipsum Pompeium coniunctum
n offendit. nullum ab eo habebat ornamentum, ut 2
teri, qui per eum aut honores aut divitias ceperant:
orum partim invitissimi castra sunt secuti, partim
mma cum eius offensione domi remanserunt. Caesari 3

autem Attici quies tanto opere fuit grata, ut victor, cum privatis pecunias per epistulas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompei castris concesserit. sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

8   Secutum est illud. occiso Caesare cum res publica penes Brutos videretur esse et Cassium ac tota
2 civitas se ad eos convertisset, sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adulescens aequali familiarius quam hoc
sene, neque solum eum principem consilii haberet,
3 sed etiam in convictu. excogitatum est a quibusdam, ut privatum aerarium Caesaris interfecto-ribus ab equi-
tibus Romanis constitueretur. id facile effici posse
arbitrati sunt, si principes eius ordinis pecunias con-
tulissent. itaque appellatus est a C. Flavio, Bruti
4 familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse vellet. at ille, qui officia amicis praestanda sine factione existi-
maret semperque a talibus se consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis facultatibus uti vo-
luisset, usurum, quantum eae paterentur, se neque
cum quoquam de ea re collocuturum neque coiturum.
sic ille consensionis globus huius unius dissensione
5 disiectus est. neque multo post superior esse coepit
Antonius, ita ut Brutus et Cassius *omissa cura* pro-
vinciarum, quae iis dicis causa datae erant a consule,
6 desperatis rebus in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat
florenti illi parti, abiecto Bruto Italiaque cedenti se-
stertium centum milia muneri misit. eidem in Epiro
absens trecenta iussit dari, neque eo magis potenti
adulatus est Antonio neque desperatos reliquit.

9   Secutum est bellum gestum apud Mutinam. in
quo si tantum eum prudentem dicam, minus quam
debeam praedicem, cum ille potius divinus fuerit, si
divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas,
2 quae nullis casibus agitur neque minuitur. hostis
Antonius iudicatus Italia cesserat: spes restituendi

illa erat. non solum inimici, qui tum erant potentes et plurimi, sed etiam qui adversariis eius se venditabant et in eo laedendo aliquam consecuturos perabant commoditatem, Antonii familiares insequantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cuebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, 3
 cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Animum violandum, sed e contrario familiares eius ex urbe profugientes, quantum potuit, texit, quibus rebus indiguerunt, adiuvit. Publio vero Volumnio ea tribuit, 4
 ut plura a parente proficisci non potuerint. ipsi autem Fulviae, cum litibus distineretur magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, Atticus sponsor omnium rerum fuerit. quin etiam, 5
 cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem eque post calamitatem versuram facere potuisset, ille ei interposuit pecuniamque sine faenore sineque ulla stipulatione credidit, maximum existimans quaestum, memorem gratumque cognosci, simulque aperiens se non fortunae, sed hominibus solere esse amicum. quae 6
 cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare: nemini enim in opinionem veniebat Antonium rerum potiturum. sed sensus eius a non- 7
 nullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. ille autem, sui iudicii, potius vid se facere par esset intuebatur quam quid alii iudicaturi forent.

Conversa subito fortuna est. ut Antonius rediit 10
 in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum utarat propter intimam familiaritatem Ciceronis et bruti. itaque ad adventum imperatorum de foro 2
 recesserat, timens proscriptionem, latebatque apud Publium Volumnium, cui, ut ostendimus, paulo ante opem prae-
 stulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio

- aut periculo), habebatque secum Q. Gellium Canum,
3 aequalem simillimumque sui. hoc quoque Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo eognorat, adeo coniuncte vixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi
4 tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus eius amicis esset inimicus eosque vellet proscribere multis hortantibus, tamen Attici memor fuit officii et ei, cum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret statimque ad se veniret: se eum et eius causa Canum de proscriptorum numero exemisse. ac ne quod periculum incideret, quod noctu
5 fiebat, praesidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit [neque enim suae solum a quoquam auxilium petiit salutis, sed coniuncti], ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo velle fortunam. quodsi gubernator praecipua laude effertur,
6 qui navem ex hieme marique scopuloso servat, cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?
- 11 Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit quam ut *quam* plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos praemiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuo manendi potestas
2 facta est; quin etiam post proelium Philippense interitumque C. Cassii et M. Bruti L. Iulium Mocillam praetorium et filium eius Aulumque Torquatum ceterosque pari fortuna percussos instituit tueri atque ex Epiro iis omnia Samothraeciam supportari iussit.
3 difficile est omnia persequi et non necessarium. illud unum intellegi volumus, illius liberalitatem neque
4 temporariam neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest, quod non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit: qui quidem

Serviliam, Bruti matrem, non minus post mortem eius quam florentem coluerit. sic liberalitate utens 5 nullas inimicitias gessit, quod neque laedebat quemquam neque, si quam iniuriam acceperat, non malebat oblivisci quam ulcisci. idem immortalī memoria percepta retinebat beneficia; quae autem ipse tribuebat, tam diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit ut vere dictum videatur: 6

Sui cuique mores fingunt fortunam hominibus.

neque tamen ille prius fortunam quam se ipse finxit, qui cavit ne qua in re iure plecteretur.

His igitur rebus effecit ut M. Vipsanius Agrippa, 12
intima familiaritate coniunctus adolescenti Caesari, cum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem praeoptaretque equitis Romani filiam generosarum nuptiis. atque harum 2
nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius, triumvirum rei publicae *constituendae*. cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum afuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea nisi in deprecandis amicorum aut periculis aut incommodis. quod quidem sub ipsa proscriptione per- 3
illustre fuit. nam cum L. Saufei equitis Romani, aequalis sui, qui complures annos studio ductus philosophiae habitabat Athenis habebatque in Italia preciosas possessiones, tresviri bona vendidissent consuetudine ea, qua tum res gerebantur, Attici labore atque industria factum est ut eodem nuntio Saufei fieret certior se patrimonium amisisse et recuperasse. idem 4
L. Iulium Calidum, quem post Lucretii Catullique nortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse aetatem vere videor posse contendere, neque minus virum bonum optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum propter magnas eius Africanas possessiones in proscriptorum numerum a P. Volumnio,

praefecto fabrum Antonii, absentem relatum expedit
5 quod in praesenti utrum ei laboriosius an gloriosius
fuerit, difficile est iudicare, quod in eorum periculis
non secus absentes quam praesentes amicos Attico
esse curae cognitum est.

- 13 Neque vero ille minus bonus pater familias ha-
bitus est quam civis. nam cum esset pecuniosus, nemo
illo minus fuit emax, minus aedificator. neque tamen
non inprimis bene habitavit omnibusque optimis rebus
2 usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Tam-
philianam, ab avunculo hereditate relictam, cuius
amoenitas non aedificio, sed silva constabat: ipsum
enim tectum antiquitus constitutum plus salis quam
sumptus habebat: in quo nihil commutavit, nisi si
3 quid vetustate coactus est. usus est familia, si utili-
tate iudicandum est, optima, si forma, vix mediocri.
namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae
optimi et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem
quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre
facere posset, pari modo artifices ceteri, quos cultus
4 domesticus desiderat, apprime boni. neque tamen
horum quemquam nisi domi natum domique factum
habuit: quod est signum non solum continentiae,
sed etiam diligentiae. nam et non intemperanter concu-
piscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci,
et potius industria quam pretio parare non mediocris
5 est diligentiae. elegans, non magnificus, splendidus,
non sumptuosus: omnisque diligentia munditiam, non
afluentiam affectabat. supellex modica, non multa, ut in
6 neutram partem conspici posset. nec praeteribo, quam-
quam nonnullis leve visum iri putem, cum inprimis lautus
esset eques Romanus et non parum liberaliter domum
suam omnium ordinum homines invitaret, non am-
plius quam terna milia peraeque in singulos menses ex
7 ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. atque
hoc non auditum, sed cognitum praedicamus: saepe enim
propter familiaritatem domesticis rebus interfuimus.

Nemo in convivio eius aliud acroama audivit quam 14
 agnosten, quod nos quidem iucundissimum arbitra-
 ir; neque umquam sine aliqua lectione apud eum
 natum est, ut non minus animo quam ventre con-
 vae delectarentur: namque eos vocabat, quorum 2
 res a suis non abhorrent. cum tanta pecuniae
 eta esset accessio, nihil de cottidiano cultu mutavit,
 hil de vitae consuetudine, tantaque usus est mode-
 tione, ut neque in sestertio viciens, quod a patre
 ceperat, parum se splendide gesserit neque in se-
 tertio centiens affluentius vixerit, quam instituerat,
 rique fastigio steterit in utraque fortuna. nullos 3
 buit hortos, nullam suburbanam aut maritimam
 mptuosam villam, neque in Italia, praeter Arreti-
 um et Nomentanum, rusticum praedium, omnisque
 us pecuniae reditus constabat in Epiroticis et ur-
 nis possessionibus. ex quo cognosci potest usum
 m pecuniae non magnitudine, sed ratione metiri
 litum.

Mendacium neque dicebat neque pati poterat. 15
 aque eius comitas non sine severitate erat neque
 ravitas sine facilitate, ut difficile esset intellectu,
 rum eum amici magis vererentur an amarent. quid-
 id rogabatur, religiose promittebat, quod non libe-
 les, sed leves arbitrabatur polliceri quod praestare
 on possent. idem in tenendo, quod semel annuisset, 2
 nta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem vi-
 eretur agere. numquam suscepti negotii eum per-
 esum est: suam enim existimationem in ea re agi
 itabat, qua nihil habebat carius. quo fiebat ut om- 3
 a Ciceronum, M. Catonis, Q. Hortensii, A. Torquati,
 ultorum praeterea equitum Romanorum negotia pro-
 iraret. ex quo iudicari potest non inertia, sed iudicio
 gisse rei publicae procurationem.

Humanitatis vero nullum afferre maius testimo- 16
 um possum, quam quod adolescens idem seni Sullae
 ut iucundissimus, senex adulescenti M. Bruto, cum

- aequalibus autem suis Q. Hortensio et M. Cicerone sic vixit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit
2 aptissimus. quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. ei rei sunt indicio praeter eos libros, in
3 quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sedecim volumina epistularum, ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quae qui legat, non multum desideret historiam con-
4 textam eorum temporum. sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, mutationibus rei publicae perscripta sunt, ut nihil in eis non appareat et facile existimari possit, prudentiam quodam modo esse divinationem. non enim Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, futura praedixit, sed etiam, quae nunc usu veniunt, cecinit ut vates.
- 17 De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suae, quam extulit annorum nonaginta, cum *ipse esset* septem et sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redisse, numquam cum sorore fuisse
2 in simultate, quam prope aequalem habebat. quod est signum aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas
3 duceret. neque id fecit natura solum, quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina: nam principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem uteretur.
- 18 Moris etiam maiorum summus imitator fuit antiquitatisque amator, quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit,
2 quo magistratus ordinavit. nulla enim lex neque pax neque bellum neque res illustris est populi Romani, quae non in eo suo tempore sit notata, et, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cogno-

cere. fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut 3
 M. Bruti rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc
 aetatem ordine enumeraverit, notans, quis a quo ortus
 quos honores quibusque temporibus cepisset: pari 4
 nodo Marcelli Claudii Marcellorum, Scipionis Cornelii
 et Fabii Maximi Fabiorum et Aemiliorum. quibus
 libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupi-
 ditatem habent notitiae clarorum virorum. attigit 5
 poetice quoque, credimus, ne eius expers esset sua-
 vitatis. namque versibus *de iis*, qui honore rerumque
 gestarum amplitudine ceteros populi Romani praesti-
 terunt, exposuit ita, ut sub singulorum imaginibus 6
 facta magistratusque eorum non amplius quaternis
 quinisque versibus descripserit: quod vix credendum
 sit tantas res tam breviter potuisse declarari. est
 etiam unus liber Graece confectus, de consulatu Ci-
 ceronis.

Haec hactenus Attico vivo edita a nobis sunt. 19
 nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit,
 reliqua persequemur et, quantum potuerimus, rerum
 exemplis lectores docebimus, sicut supra significavi-
 mus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunam.
 namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, 2
 in affinitatem pervenit imperatoris divi filii, cum iam
 ante familiaritatem eius esset consecutus nulla alia
 re quam elegantia vitae, qua ceteros ceperat prin-
 cipes civitatis dignitate pari, fortuna humiliores. tanta 3
 enim prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil ei
 non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerat,
 et conciliarit, quod nemo adhuc civis Romanus quivit
 consequi. nata est autem Attico neptis ex Agrippa, 4
 cui virginem filiam collocarat. hanc Caesar vix an-
 niculam Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno
 suo, despondit: quae coniunctio necessitudinem eorum
 auxit, familiaritatem reddidit frequentiore. quam- 20
 quam ante haec sponsalia non solum, cum ab urbe
 abesset, numquam ad suorum quemquam litteras misit,

quin Attico scriberet, quid ageret, inprimis quid legeret quibusque in locis et quamdiu esset moraturus,
2 sed etiam, cum esset in urbe et propter infinitas suas occupationes minus saepe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet, cum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret, modo aliquam quaestionem poëticam ei proponeret, interdum iocans eius verbosiores eliceret
3 epistulas. ex quo accidit, cum aedis Iovis Feretrii in Capitolio, ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Caesar
4 eam reficiendam curaret. neque vero a M. Antonio minus absens litteris colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, curae sibi haberet certiore facere Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae eorum retinere usum benivolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit [incidere] necesse inter Caesarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet.

21 Tali modo cum septem et septuaginta annos complisset atque ad extremam senectutem non minus dignitate quam gratia fortunaque crevisset (multas enim hereditates nulla alia re quam bonitate consecutus est) tantaque prosperitate usus esset valetudinis,
2 ut annis triginta medicina non indiguisset, nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt: nam putarunt esse tenesmon, cui remedia celeria faciliaque proponebantur. in hoc cum tres menses sine ullis doloribus, praeterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subito tanta vis morbi in imum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos
4 fistulae puris eruperint. atque hoc priusquam ei accideret, postquam in dies dolores accrescere febresque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessi

iussit et cum eo L. Cornelium Balbum Sextumque Peducaeam. hos ut venisse vidit, in cubitum innixus 5
 'quantam' inquit 'curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil necesse est pluribus verbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est ut egomet mihi consulam. id vos ignorare nolui: nam mihi stat alere morbum desinere. namque 6
 his diebus quidquid cibi sumpsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a vobis peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne frustra dehortando impedire conemini.'

Hac oratione habita tanta constantia vocis atque 22
 vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare, cum quidem Agrippa eum flens atque 2
 osculans oraret atque obsecraret, ne id quod natura cogeret ipse quoque sibi acceleraret, et, quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret, preces eius taciturna sua obstinatione depressit. sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito 3
 febris decessit leviorque morbus esse coepit. tamen propositum nihilo setius peregit itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie kal. Apriles Cn. Domitio C. Sosio consulibus decessit. elatus est 4
 in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. sepultus est iuxta viam Appiam ad quintum lapidem in monumento Q. Caecilii, avunculi sui.

INDEX GEOGRAPHICUS.

- Ace, *urbs Phoeniciae (St. Jean d'Acre).*
 Aegātes insulae, *in litore occidentali Siciliae.*
 Aegīae (Αἴγεια), *urbs Macedoniae.*
 Aegōs flumen (Αἴγος ποταμός), *in litore orientali Chersonesi Thraeciae.*
 Aegyptus, Aegyptius.
 Aeolia et Aeōlis, *regio in litore occidentali Asiae minoris.*
 Afri, Africa.
 Alexandrēa, *caput Aegypti.*
 Alpes, Alpici.
 Amphipōlis, *oppidum Thraeciae.*
 Appennīnus, *montium tractus in Italia.*
 Appia via, *inter Romam et Campaniam.*
 Apulia, *regio Italiae inferioris.*
 Arcadia, *regio Peloponnesi; Arcades, eius incolae.*
 Argi, *caput regionis Argolidis in Peloponneso; Argivi, incolae urbis aut regionis.*
 Argīlius, *incolae Argili ("Αργί-loc) oppidi in Thraecia.*
 Armenii, *populus Asiae.*
 Arretīnum praedium, *in Etruria.*
 Artemisium, *promunturium insulae Euboeae.*
 Asia, 1) *pars orbis terrarum,*
       2) *= Asia minor.*
- Aspendii, *incolae oppidi Aspendi ("Ασπενδοκ) Pamphyliae in Asia minore.*
 Athamānes, *gens Epirotica.*
 Athēnae, *Atheniensis.*
 Attica, *regio mediae Graeciae; Attici, eius incolae.*
 Babylōn, *caput Babyloniae ad Euphratem situm.*
 Bithynia, *regio Asiae minoris; Bithyni, eius incolae.*
 Bizanthe, *oppidum et castellum Thraeciae.*
 Boeōti, *incolae Boeotiae, regionis in media Graecia.*
 Byzantium (= Constantinopolis), *urbs Thraeciae; Byzantii, eius incolae.*
 Cadmēa, *arx Thebarum.*
 Cadusii, *gens Asiatica ad mare Caspium.*
 Cannensis pugna, *ad Cannas, Apuliae vicum, commissa.*
 Capitolium, *unus ex septem collibus Romae.*
 Cappadocia, *regio Asiae; Cappadoces, eius incolae.*
 Captiāni, *gens Asiatica.*
 Capua, *caput regionis Campaniae.*
 Car, *cf. Caria.*
 Cardianus, *ex Cardia oppido ultra Chersonesum Thraeciam.*

*egio maritima Asiae mi-
; Cares, eius incolae.*

*a, regio Asiae inter Ci-
r et Cappadociam.*

*, urbs insulae Euboeae.
s, gens in Epiro.*

*iēsus (Thraecia), pae-
la inter Hellespontum et
Aegaeum.*

*insula Graeca ad litus
ie.*

*regio Asiae minoris;
es, eius incolae.*

*portae, fauces montis
i inter Ciliciam et Cap-
riam.*

*oppidum insulae Cypri.
um, oppidum prope Pa-*

*urbs Dorica in Asia
re.*

*e, locus in agro Troade.
i, insula in litore occi-
li Graeciae; Corcyraei,
incolae.*

*us, urbs inter Pelopon-
n et mediam Graeciam;
thii, eius incolae.*

*a, urbs Boeotiae.
insula Graeca; Creten-
sius incolae.*

*is, fluvius Siciliae.
te, urbs Chersonesi
eciae.*

*s, insulae Graecae in
Aegaeo.*

*urbs Aeolidis.
insula Graeca; Cyprii,
incolae.*

*e, urbs in litore septen-
tri Africae; Cyrenaei,
incolae.*

*, urbs Asiae minoris
propontidem; Cyzicēnus,
incola.*

Decelēa, vicus Atticae.

*Delphi, urbs Phocidis in media
Graecia; adiect. Delphicus.*

*Delus, una ex insulis Cyclo-
dibus.*

*Dodōna, urbs Epiri oraculo
Iovis incluta; adiect. Dodo-
naeus.*

Dolōpes, gens Thessala.

Elis, urbs et regio Peloponnesi.

Ephēsus, urbs Ioniae.

*Epirus, regio Graeciae septen-
trionalis; Epirōtes, eius in-
cola; adiect. Epiroticus.*

*Eretria, urbs insulae Euboeae;
Eretriensis, eius incola.*

*Eryx, mons et oppidum Sici-
liae.*

Etruria, regio Italiae.

*Euboea, insula Graeca contra
Boeotiam.*

Europa, Europaeus.

*Falernus ager, in Campania.
Fregellae, oppidum Latii.*

Gallia (transalpina).

*Gortynii, incolae urbis Gorty-
nae in insula Creta.*

Graecia, Graecus.

Graii = Graeci.

*Graius saltus = Alpīs Graia,
hodie der kleine Bernhard.*

Grynium, castrum in Phrygia.

*Hadrumētum, oppidum in fini-
bus Karthaginis.*

Haliartus, oppidum Boeotiae.

*Halicarnasius, ex Halicarnaso
in Caria.*

*Hellespontus, 1) fretum inter
mare Aegaeum et Proponti-
dem (Strasse der Dardanellen), 2) terrae ad eum sitae.*

*Hippo, oppidum in finibus Kar-
thaginis.*

- Hispania, *hodie Spanien*; Hispaniae = Hispania citerior et ulterior.
 Hister = fluvius Danuvius.
- Ionia, *regio Graeca in litore occidentali Asiae minoris*; Iōnes, *eius incolae*.
 Italia, *adiect. Italicus*.
- Karthāgo, *caput terrae in Africa septentrionali*; Karthaginensis, *eius incola*.
- Lacedaemon (= Sparta), *caput Laconicae*; Lacedaemonius, *civis eius*.
 Laconice, *regio Peloponnesi*; Laco, -ōnis et Lacedaemonius, *incola eius*.
 Lampsacus, *urbs Asiae minoris in Hellesponto*.
 Lemnus, *insula borealis maris Aegaei*; Lemnii, *eius incolae*.
 Lesbos, *insula Graeca*.
 Leucosyri, *populus in Cappadocia*.
 Leuctra, *oppidum Boeotiae*; *adiect. Leutricus*.
 Ligures, *gens Italiae superioris, hodie in agro Genuensi*.
 Lucāni, *gens Italiae inferioris*.
 Lusitāni, *incolae Lusitaniae (hodie Portugal)*.
 Lydia, *regio Asiae minoris*; Lydi, *eius incolae*.
- Macedonia, *regio ultra Thesaliam in septentrionem sita*; Macēdo, *eius incola*.
 Magnes, ētis, *civis urbis Magnesia*.
 Magnesia, *urbs Cariae (Them. c. 10) et Lydiae*.
 Mantinēa, *urbs Arcadiae*.
 Marāthōnis campus, *ad vicum Marathona in Attica*; Marathonius.
- Massagētae, *gens Scythiae*.
 Media, *regio in Asia*; *eius incolae*; *adiect. Me*.
 Menelāi portus, *oppidum in litore septentrionali Asiae prope Aegyptum*.
 Messēna et Messēne, *regio in Peloponneso*.
 Milesius, *civis Miletii in Asia*.
 Molossus, *incola regionis in Epirotica*.
 Munichia, *portus Athenarum*.
 Mutina, *urbs Italiae superioris (h. Modena)*.
 Mycāle, *promunturium in Asia minore*.
 Mytilenaeus, *civis urbis Mytilenae in insula Lesbos*.
 Myus, Myuntis, *urbs Ioniae*.
- Naxos, *una ex insulis in Aegeo*.
 Neontichos (Νέον τεῖχος), *castellum Thraeciae*.
 Nilus, *fluvius Aegypti*.
 Nomentanum praedium, *in agro Sabino*.
 Nora, *castellum Phrygiae*.
 Numidae, *gens in Africa septentrionali*.
- Olympia, *oppidum in Epeiro*.
 Olynthus, *urbs Thraeciae*; Olynthii, *eius incolae*.
 Orchomenii, *cives urbis Orchomeni in Boeotia*.
 Orni, *castellum Thraeciae*.
- Pactye, *castellum Chersonnesi Thraeciae*.
 Padus, *fluvius in Italia inferiori (Po)*.
 Pamphylium mare, *pars mediterranei ad litus in Asiae minoris*.

agonia, regio septentrio-
is Asiae minoris; Pa-
ago, incola eius.
taci, gens Asiatica.
, una ex insulis Cycladi-
; Parus, incola eius.
onnēsus, paeninsula Grae-
(h. Morea); adiect. Pello-
nesius.
mēnus, ex Pergāmo in
a minore.
s, -ae, incola 1) regni Per-
2) regionis Persidis;
ect. Persicus.
s, -idis, regio Asiae.
reus, -rēi, ex vico Pha-
in Attica, inde Phale-
us portus.
e, urbs Messeniae (Con.
1).
eus, ex urbe Pheris (Φε-
) in Thessalia (Pel. 5, 1).
pense proelium, ad Phi-
pos urbem Macedoniae
missum.
nices, populus Asiae.
gia, regio Asiae minoris;
ryges, eius incolae.
s, castellum Atticae.
us, portus Athenarum.
ae, populus Asiae mino-
Cappadociae confinis.
eae, urbs Boeotiae; Pla-
enses, eius cives.
i = Karthaginenses; ad-
t. Poenicus et Punicus.
us, 1) = Pontus Euxinus
us schwarze Meer), 2) re-
nes Asiae minoris ad Pon-
n Euxinum.
ontis, mare inter m. me-
erraneum et Pontum Euxi-
m (h. Marmarameer).
ia, urbs Macedoniae.
naeus saltus, inter Gal-
m et Hispaniam.

Quirinālis collis, unus ex septem
Romae.

Rhodānus fluvius, h. Rhone.
Rhodii, incolae insulae Rhodi
in mari Aegaeo.
Roma, Romani.
rubrum mare, fretum Arabi-
cum et Persicum.

Sabīni, gens Italiae mediae.
Saguntum, urbs Hispaniae.
Salāmis, insula prope Atticam;
adiect. Salaminus.
Samothraecia, insula ad meri-
diem Thraeciae sita.
Samus, insula et oppidum prope
litus Ioniae.
Sardinia, insula Italica; ad-
iect. Sardiniensis.
Sardis, caput Lydiae.
Scyrus, insula Graeca.
Scythae, gens Europae et Asiae
septentrionalis.
Sena, oppidum Umbriae in Ita-
lia superiore.
Sestus, urbs Chersonesi Thrac-
iae ad Hellespontum.
Sicilia, insula Italica; Sicūli,
eius incolae.
Sigēum, promunturium et oppi-
dum ad litus Troadis in Asia
minore.
Sparta, Spartānus = Lacedae-
mon, Lacedaemonius.
Strymon, -ōnis, fluvius Thrac-
iae.
Syracūsae, urbs Siciliae; Syra-
cusānus, eius civis.
Syria, regio Asiae minoris.

Taenārum, promunturium et
oppidum Laconicae.
Tarentum, urbs Italiae infe-
rioris; Tarentīnus, eius civis.
Taurus, montium tractus in
Asia minore.

- Thasus, *insula ad meridiem Thraeciae sita; Thasii, eius incolae.*
- Thebae, *caput Boeotiae; Thebānus, civis eius.*
- Thermopylae, *fauces in Thessalia.*
- Thessalia, *regio in Graecia septentrionali.*
- Thraecia, *terra ultra Graeciam ad septentriones sita; Thraeces, incolae eius; fem. Thraessa.*
- Thurii, *urbs Italiae inferioris.*
- Tibēris, *fluvius Italicus.*
- Trasumennus, *lacus in Etruria.*
- Trebia, *fluvius in Italia superiore.*
- Troas ager, *regio Asiae minoris in Aeolide; inde Troicum bellum.*
- Troezen, -ēnis, *oppidum Argolidis in Peloponneso.*
- Tusculum, *urbs Latii prope Romam.*
- Utica, *urbs in finibus Karthaginiis.*
- Venusia, *urbs Italiae inferioris.*
- Vettōnes, *gens Hispaniae occidentalis.*
- Zacynthii, *ex insula Zacyntho (h. Zante) ad occidentem Graeciae sita.*
- Zama, *urbs in finibus Karthaginiis.*

FEB 15 1918

B. G. Teubners

**ausgaben griechischer und lateinischer Schriftsteller
mit deutschen Anmerkungen.**

	<i>M. S.</i>		<i>M. S.</i>
gamem. v. <i>Enger</i> . 2. Aufl.	2.25	Cicero de finibus bonor. v. <i>Holstein</i>	2.70
von <i>Teuffel</i> . 3. Aufl.	1.20	— Somnium Scipionis v. <i>Meissner</i> .	
theus v. <i>Wecklein</i> . 2. Aufl.	1.80	3. Aufl.	— .45
— v. <i>Schmidt</i>	1.20	— Laelius v. <i>Lahmeyer</i> . 4. Aufl.	— .60
es, die Wolken v. <i>Teuffel</i> .		— v. <i>Meissner</i>	— .60
von <i>Kascher</i> .	2.70	— de legibus von <i>Du Mesnil</i>	3.90
abasis v. <i>Abicht</i> . I. Heft	1.80	Cornelius Nepos v. <i>Siebelis</i> . 11. Aufl.	
— Heft	2.25	von <i>Jancovius</i>	1.20
Anthologie. I. 4. Aufl.	1.80	Curtius Rufus v. <i>Vogel</i> . I. Bd. 3. Aufl.	2.10
— II. 3. Aufl.	1.80	— do. — II. Band. 2. Aufl.	2.25
— bello Gallico von		Demosthenes v. <i>Rehdantz</i> . I. Heft	
— 8. Aufl.	2.25	7. Aufl. v. <i>Blafs</i>	1.20
lo civili von <i>Doberens</i> .		— do. — II. Heft. I. Abth. 5. Aufl.	1.50
	2.40	— do. — II. Heft. II. Abth. 4. Aufl.	1.80
h. Ciceron. von <i>Lüders</i> .		Euripides v. <i>Kinkel</i> . I. Phoenissae	— .75
ratore v. <i>Piderit</i> . Cpl.	2.70	— von <i>Wecklein</i> . I. Medea. 2. Aufl.	1.80
	4.50	— II. Iphigenia in Tauris.	
Buch I & 1.80. Buch		2. Aufl.	1.50
II.	1.50	— III. Bacchen	1.50
ones orator. v. <i>Piderit</i>	1.—	— IV. Hippolytus.	1.50
von <i>Piderit</i> . 2. Aufl.	2.25	Herodot v. <i>Abicht</i> . I. Band. I. Heft	
von <i>Piderit</i> . 2. Aufl.	2.—	Buch I. 4. Aufl.	1.80
—		— do. — I. Band. II. Heft	
—		Buch II. 3. Aufl.	1.50
—		— do. — II. Band. I. Heft	
—		Buch III. 3. Aufl.	1.50
—		— do. — II. Band. II. Heft	
—		Buch IV. 3. Aufl.	1.50
—		— do. — III. Band. Buch V	
—		und VI. 3. Aufl.	1.80
—		— do. — IV. Bd. Beh. VII. 3. Aufl.	1.80
—		— do. — V. Bd. Beh. VIII u. IX.	
—		3. Aufl.	1.80
—		Homer's Odyssee von <i>Ameis u. Hentze</i> .	
—		I. 1. (Ges. I—VI). 8. Aufl.	1.35
—		— do. — I. 2. (VII—XII). 8. Aufl.	1.35
—		— do. — II. 1. (XIII—XVIII). 7. Aufl.	1.35
—		— do. — II. 2. (XIX—XXIV). 7. Aufl.	1.35
—		— do. — Anhang. 1. Heft. 3. Aufl.	1.50
—		— do. — do. 2. Heft. 3. Aufl.	1.20
—		— do. — do. 3. „ 2. Aufl.	1.20
—		— do. — do. 4. „ 2. Aufl.	1.20
—		— Ilias v. <i>Ameis u. Hentze</i> . I. 1. 4. Aufl.	— .90
—		— do. — I. 2. 3. Aufl.	— .90
—		— do. — I. 3. 3. Aufl.	1.20
—		— do. — I. 4. 3. Aufl.	1.20
—		— do. — II. 1. 2. Aufl.	1.20
—		— do. — II. 2. 2. Aufl.	1.20
—		— do. — II. 3. 2. Aufl.	1.20
—		— do. — II. 4. 2. Aufl.	1.50
—		(Jedes Heft à 3 Gesänge.)	
—		— do. — Anhang. 1. Heft. 2. Aufl.	1.50
—		— do. — Anhang. 2. Heft. 2. Aufl.	1.50
—		— do. — Anhang. 3. Heft. 2. Aufl.	1.80
—		— do. — Anhang. 4. Heft. 2. Aufl.	1.20
—		— do. — Anhang. 5. Heft.	1.20
—		— do. — Anhang. 6. Heft.	1.50

<i>M. J.</i>	
Homer's Ilias von Ameis u. Hentze.	
Anhang. 7. Heft.	1.50
do. — Anhang. 8. Heft.	1.80
Ilias v. La Roche. 2. u. 3. Aufl.	
6 Teile, jeder [4 Gesänge] . . .	1.50
Horaz Oden von Nauck. 12. Aufl.	2.25
Satir. u. Epist. v. Krüger. 12. Aufl.	
I. Teil: Satiren.	1.50
Sermonen von Fritzsche. I.	2.40
II.	2.—
Jacoby, Anthologie I. II.	1.50
— beide Teile in 1 Band	1.80
Isokrates v. Schneider. I. Bd. 3. Aufl.	1.20
do. — II. Bändchen. 3. Aufl.	1.80
Livius, Buch I. Von M. Müller.	
2. Aufl.	1.50
Buch II. Von M. Müller	1.50
Buch III. Von Luterbacher	1.20
Buch IV von Luterbacher	1.20
Buch V von Luterbacher	1.20
Buch VI. Von Luterbacher	1.20
Buch VII von Luterbacher	1.20
Buch XXI v. Wölflin. 3. Aufl.	1.20
Buch XXII v. Wölflin. 2. Aufl.	1.20
Buch XXIII von Wölflin u.	
Luterbacher.	1.20
Buch XXIV von H. J. Müller	1.—
Buch XXV von H. J. Müller	1.20
Buch XXVI von Friedersdorff	1.20
Buch XXVII von Friedersdorff	1.20
Buch XXVIII v. Friedersdorff	1.20
Lucian v. Jacobs. I. Bändchen. 2. Aufl.	1.20
do. — II. Bändch. 2. Aufl.	1.20
do. — III. Bändchen	1.20
Lykurg's Redeg. Leokrat. v. Rehdants	2.25
Lysias' Reden v. Frohberger. I. Bd.	
2. Auflage v. Gebauer.	4.50
do. — II. u. III. Band	1.50
do. — kleinere Ausgabe	3.—
Auch in 2 Heften	1.50
Ovid's Metamorphosen v. Siebelis	
u. Polle. I. Heft. 14. Aufl.	1.50
— II. Heft. 12. Aufl.	1.50
Fasten von Peter. I. 3. Aufl.	2.70
do. — II. 3. Aufl.	—90
Phaedrus v. Siebelis. 6. Aufl. v. Polle	—75
Platon's Schriften. I. Bdchn.: Die	
Vertheidigungsrede d. Sokrates	
u. Kriton von Cron. 9. Aufl.	1.—
do. — II. Bdchn.: Gorgias	
von J. Deuschle. 4. Aufl.	2.10
do. — Anhang v. Deuschle	—90
do. — III. Bdchn.: Laches	
von Cron. 4. Aufl.	—75
do. — III. 2: Euthyphron	
von M. Wohlrab. 3. Aufl.	—45
do. — IV. Bdchn.: Protagoras	
von J. Deuschle. 4. Aufl.	1.50
do. — V. Bdchn.: Symposium	
von Hug. 2. Aufl.	3.—
do. — VI. Bdchn.: Phaedon	
von Wohlrab. 2. Aufl.	1.50
Plauti Trinum. v. E. J. Briz. 4. Au	
Captivi v. E. J. Briz. 4. Au	
Menaechmi v. E. J. Briz. 3. A	
Miles gloriosus v. Briz. 2. A	
Plutarch's Biographien. I. Phil	
poemen u. Flamininus v. Siefert	
2. Aufl. von Blafs	
do. — II. Timoleon u. Pyrrh	
v. Siefert. 2. Aufl. von Blafs	
do. — III. Themistokl	
und Perikles von Blafs. 2. Au	
do. — IV. Aristides u. Ca	
von Blafs	
do. — V. Agis und Kle	
menes von Blafs	
do. — VI. Tib. et	
Gracchus von Blafs	
Quintilian. X. Buch. Von G. T.	
Krüger. 3. Aufl.	
Sophokles v. Wolf u. Bellerman	
I. Ajax. 4. Aufl.	
do. — II. Electra. 3. Au	
do. — III. Antigone. 4. Au	
do. — IV. König Oedipu	
3. Aufl.	
do. — V. Oidipus auf Kolon	
Supplement. lect. graec. v. Hoffm	
Tacitus Histor. von Heraeus.	
4. Aufl.	
do. — II. 3. Aufl.	
Annalen v. Draeger. I. 5. Au	
— II. 3. Aufl.	
Agricola von Draeger. 4. Au	
dialogus von Andersen. 2. Au	
Terentius Haution Timorument	
von Wagner. [Vergriffen.]	
Phormio von Dziatsko. 2. Au	
Adelphoe von Dziatsko	
Testament. nov. graece v. Zelle.	
Theokrit v. Fritzsche. 3. Aufl. v. Hill	
Thukydides von Böhme. I. Ban	
1. Heft. 5. Aufl. v. Widman	
do. — I. Bd. 2. Hft. 4. Au	
do. — II. „ 1. „ 4. Au	
von Widmann	
do. — II. Bd. 2. Hft. 3. Au	
Vergils Aenels von Kappes. I. He	
4. Aufl.	
do. — II. 3. Aufl.	
do. — III. 2. Aufl.	
do. — IV. 2. Aufl.	
Bucolica u. Georgica v. Kapp	
Xenophons Anabasis v. Vollbre	
2 Bdchn. 8. u. 7. Aufl.	
Memorabillen von R. Kühn	
5. Aufl.	
Cyropädie von Breitenbac	
2 Hefte. 3. Aufl.	
Agesilaus v. Güthling	
Griechische Geschichte v	
Büchschütz. I. Bdchn. 5. Au	
do. — II. Bdchn. 4. Au	

